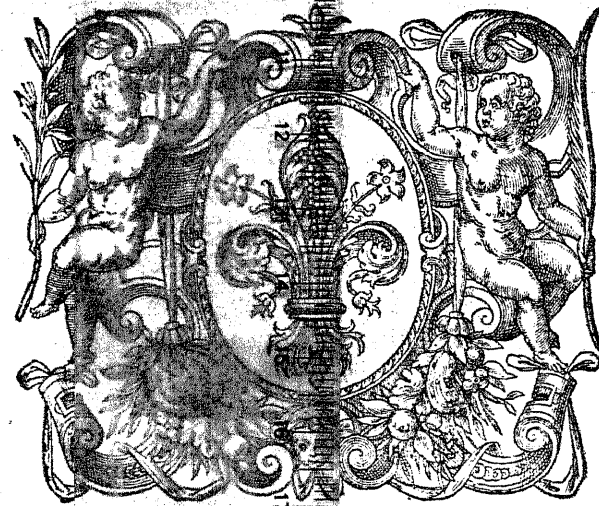

COMMENTARII
COLLEGGII
CONIMBRICENSIS
SOCIETATIS IESV,

IN LIBROS ARISTOTELIS,
qui parua Naturalia appellantur.

LVGDVN I,
EX OFFICINA IVNTARVM.

MDCLXXXIII.

MADE IN SPAIN

COMMENTARII
COLLEGGII
CONIMBRICENSIS
SOCIETATIS IESV,

IN LIBROS ARISTOTELIS,
qui parva Naturalia appellantur.

LVDVNI,
EX OFFICINA IVNTARVM.

CIO. IO. XCVIII.

LIBRUM DE
MEMORIA ET REMI-
NISCENTIA

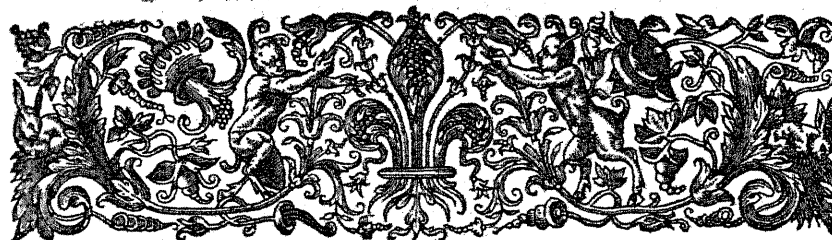
PROOEMIUM.

Res operi
subiecta.

LIBRI Aristotelis, quos nostrates Philosophi parua naturalia, id est, parua de rebus nature opuscula inscripsere, supplementa quaedam sunt librorum de anima. Continent enim explicationem quarundam affectionum, qua aut omnibus uiuentibus conueniunt, ut mors & vita: aut solis animantibus, ut uigilia, somnus, respiratio. Sequimur autem in hoc opere eandem methodum, & scribendi rationem, quam in Meteoris ob eas causas, quas ibidem exposuimus. Quod tamen ad libros de sensu & sensili attinet, in quibus Aristoteles de sensuum organo, eorumque obiectis potissimum differit, statuimus nihil hoc loco in eos commentari, quod tota ea disputatio abunde tractata, atque illustrata à nobis sit in libris de anima, quos unà cum libris de ortu, & interitu propediem fauente Deo in lucem edemus.

**

IN

IN LIBRUM DE
MEMORIA, ET REMI-
NISCENTIA.

Quid, & quotuplex sit memoria.

CAPVT I.

MEMORIA fuso uocabuli significato tribus modis à Philosophis accipitur, ut tradit partim M. Albertus in summa de homine tractatu de memoria, partim alij variis in locis. Primum pro ipsa facultate, seu potentia, qua recordamur: secundò pro recordandi actus: tertio aliquatulum improprie pro habitu, seu imaginibus, quarum interuentu memorandi actus exercetur. Quod ad primum attinet potentia recordandi nihil aliud est, quam vis animæ, quæ rerum cognitarum imagines, tanquam depositum recondit, ac seruat, ut eas, cum opus fuerit, exhibeat. Quod pertinet illud D. Damasceni lib. 2. fidei orthodoxæ c. 20. *Vis ea qua meminimus, est memoria, ac recordationis origo, & promptuarium.* & illud D. Augustini lib. 10. Conf. cap. 8. *Omnia recipit recolenda, cum opus est & retractanda grandinis memoria recessus, & nescio quid secreti, atque ineffabiles sinus eius; qua omnia, suis quaque foribus, intrant ad eam, & in ea reponuntur, nec ipsa tunc intrant, sed rerum sensatarum imagines illic præsto sunt cogitationi reminiscenti eas.*

PORRò (ut præter alios edisserunt Simplicius tertio de Anima text. 20. D. Thomas 1. p. q. 79. art. 6. Alensis 2. p. q. 69. m. 1. art. 1. Scotus in 4. d. 45. q. 3.) memorandi facultas duplex est, una sensitua, quæ in capite sedem obrinet: altera intellectiua, quæ in ipsa animi nostri substantia insidet. De sola autem sensitua agit Aristoteles hoc in libro, cum doceat memoriam esse phantasmatum: & in ea tantum animæ parte sitam esse, in qua imaginatio consistit. De eadem locutus est D. Damascenus loco ante citato statuens memoriæ organum esse posteriorem cerebri uentriculum, quem occipitium vocat. Intellectiuam tradidit Aristoteles 3. de Anima

Memoria tribus modis accipi.

D. Damasc.

D. August.

Memoria sensitua.

Memoria intellectiua.

cap. 4. text. 6. cum docuit animam esse locum specierum, non totam, sed intellectum: de qua etiam interpretandus est D. Augustinus lib. 10. de Trinit. c. 11. cum ait memoriam, intelligentiam, & voluntatem unam esse mentem, hoc est, in una eademque mente inhærere.

ESSE verò admittendam istiusmodi intellectuam memoriam ex eo constat, quia recordamur rerum uniuersalium, & immaterialium, quarum notio non in potentiam organo corporis affixam, sed in aliam facultatem nobiliorem, & materiæ expertem cadit. Item, quia cum pars sensitua habet thesaurum specierum ad memorandum, potiori iure eundem obtinebit intellectuam pars, quæ excellentior est. Præterea, quia anima separata recordatur eorum, quæ in hac vita gessit, vt affirmat D. Augustinus in Psal. 108. & D. Gregorius quarto libro Moralium capite quadagesimo secundo, constatque tum ex sermone Abrahami ad diuitem Luc. 16. Recordare fili, quia recepisti bona in vita tua, Lazarus autem similiter mala: tum ex verbis ipsius diuitis, qui recordabatur quinque fratrum, quos inter viuos habebat.

QUARE minimè audiendus est Auicenna, qui libr. 6. Naturalium part. 5. cap. 6. intelligibilium specierum thesaurum homini denegat aïens non conseruari in mente humana species intelligibiles, totamque intellectuam recordationis vim referens ad irradiationem illius intelligentiæ, quam finxit cœleste quoddam lumen infundere in animam nostram, vt rerum notitiis imbuantur. Cuius erroris confutationem lege apud D. Thomam 1. p. q. 79. art. 6. & libr. 2. contra gent. cap. 74. Vide etiam Scotum in 1. dist. 3. quæstione 6.

Discutitur num memoria intellectuam propriè memoria sit, an non.

CAPVT II.

QUÆRI solet etiam inter eos, qui intelligibilium specierum thesaurum in nostris animis dari consententur, vtrem memoria intellectuam simpliciter ac propriè memoria dicenda sit. Nonnulli partem negatiuam amplectuntur eo potissimum argumento, quòd ad memoriam requiratur perceptio determinatæ differentiæ præteriti temporis: siquidem non nisi rei præteritæ recordamur. Ea verò perceptio, cum non sit abiuncta à singularibus conditionibus, non videtur spectare per se ad intellectum, sed ad sensum. Cui opinioni haud obscure adstipulatur Diuus Thomas libro secundo, contra gent. capite 74. hisce verbis. *Memoria in parte sensitua ponitur, quia est alicuius, prout cadit sub determinato tempore: non enim est nisi præteriti, & cum non abstrahatur à singularibus conditionibus*

707

Animam separatam recordari eorum, quæ in vita gessit.

Negatiua partem arg.

non pertinet ad partem intellectuam, quæ est uniuersalium. Sed per hoc non excluditur, quin intellectus possibilis sit cōseruatiuus intelligibilium, quæ abstrahuntur ab omnibus conditionibus particularibus. Hæc D. Thomas: quibus similia docuit M. Albertus in Summa de homine, tract. de memoria.

PROPOSITA dubitatio ita expedienda est. Si dicamus ad rationem eius memoriæ, quæ absolutè ac propriè memoria vocatur, requiri, vt eadem potentia habeat in se species, quæ res singulares, & determinati temporis differentias repræsentent; tunc iuxta eorum sententiam, qui arbitrantur hoc vitæ statu non dari in nostro intellectu imagines rerum singularium, asserendum est memoriam intellectuam, quæ animæ in corpore existenti conuenit, non esse absolutè proprièque memoriam. Quod placet M. Alberto, & D. Thomæ loco citato & Ferratiensi in commentariis libri 2. contra gent. c. 74. Si autem statuamus vel dari species illas rerum singularium in intellectu nostro: vel ad rationem prædictæ memoriæ non oportere, vt in eademmet potentia eiusmodi species hæreant, & conseruentur; sed sufficere inesse illas in phantasia à cuius actu intelligendi vis ad singularium notitiam determinetur; pronuntiandum erit memoriam intellectuam propriè & absolutè memoriam esse, quod affirmat Scotus in 4. distin. 45. qu. 3. Vtrumlibet horum, probabilitatem habet, vt constat ex iis, quæ de cognitione singularium, & de speciebus intelligibilibus partim in 1. Physic. partim in 3. de Anima à philosophis in vtramque partem disputari solent. Quæ non est cur à nobis in præsentia aut repetantur, aut anticipentur.

ERIT etiam qui petat, quo pacto anima separata recordetur singularium, cum ad eiusmodi actum non possit iam determinari ab interno sensu. Quæ dubitatio locum habet apud eos qui putant in intellectu, dum est in corpore, non imprimi species rerum singularium, ac proinde nec eas inde acceptas animam secum deferre. Respondendum cum D. Thomæ 1. part. qu. 99. art. 4. animam separatam cognitione naturali cognoscere, meminisseque singularia per species sibi inditas in abscisso à corpore; eiusmodi enim species determinatè illi repræsentant singularia cum suis conditionibus, si non omnia, saltem ea, ad quæ peculiarem obtinent habitudinem, vel ob antecedentè notitiam, vel ob aliquam affectionem, aut aliud quid ex diuinæ prouidentiae ordine. In sententia vero illorum, qui arbitrantur nostrum intellectum in hoc vitæ statu haurire è sensibus imagines rerum singularium, nullam ingerit difficultatem proposita quæstio: cum anima à corpore abiuncta per eiusmodi species recordari possit rerum singularium; quæ iis repræsentantur. Quod ad finem librorum de Anima in tractatu de anima separata planiùs differemus.

A 3

Solut. in 6.

In nostris comment. 1. Physic. 6. 1. 4.

De recordatione animæ separata.

Memoriam intellectuam non esse facultatem re, aut
essentia ab intellectu distinctam.

CAPVT III.

VÆSTIO est, num memoria intellectu & intelle-
ctus differant inter se tanquam duæ potentia. Putant
nonnulli, quos commemorat Richardus in 2. distin-
ctione 14. quæstione 2. circa secundum principale,
quibus ipse etiam libentiùs assentitur, videnturque hæc pars hisce
rationibus concludi. Mens humana dicitur ad sanctissimæ Tri-
adis imaginem diuinitus efformata; quia vt in vna essentia diuina
tres sunt personæ, ita in anima tres potentia, intellectus, memo-
ria voluntas. Non igitur memoria & intellectus eadem facultas
sunt. Item memoria tendit in rem cognitam, vt cognita est, intel-
lectus in rem absolute spectatam: ergo cum diuersa ratio obiecti,
potentiarum distinctionem arguat, diuersæ potentia erunt intel-
lectus, & memoria. Tertio eadem causa distinctionis videtur
esse in viribus sensitivis, & in intellectibus: sed in viribus sen-
sitivis alia potentia apprehendit, alia conseruat: quæ enim per
communem sensum apprehenduntur, seruantur in phantasia,
quæ per imaginem, in memoria; vt alibi ostendemus, traditque
Auienna 6. Natur. libro quarto, capit. 1. Non est igitur, cur intel-
lectus à memoria intellectu non distinguatur. Accedit testimo-
nium Dni Augustini 10. de Trin. cap. 11. vbi tria in mente con-
stituit memoriam, intelligentiam & voluntatem, additque ho-
rum vnum, nempe intelligentiam oriri ex memoria. Cum igitur
nihil ex se ipso oriatur, patet memoriam, & intellectum non ean-
dem esse animi facultatem, sed aut re, aut saltem essentia inter se
distingui.

1. argu. partis
affir.

2. argu.

3. argu.

D. August.

Responsio ad
quæst. 1. ratio
pro parte ne-
gat.

2. Ratio.

3. Ratio.

ASERENDVM tamen est intellectum, & memoriam intel-
lectiuam, vnã eandemque esse animi facultatem, nec re, nec
specie diuersam. Primum quia eiusdem est seruare habitus & iis
vti: at intellectus seruat habitus memorandi, id est, species intel-
ligibiles; vt docet Aristoteles lib. 3. de Anima cap. 4. text. 7. vbi in-
tellectum patientem appellat locum, seu thesaurum specierum.
Quare idem intellectus, eademque facultas erit, quæ iis vtitur
intelligendo, & memorando. Secundò, quia simplex rei cogni-
tio, & recordatio non inveniunt in obiecto discrimen per se,
sed accidentarium tantum: illa enim fertur in rem absolute; hæc
in re, vt antea cognitam: quæ rationes non per se variant obie-
ctum. Tertio, quia frustra ponitur facultatum multitudo, vbi
satis est vna eademque potentia: satis est autem vna potentia ad in-
telligendum, & recordandum, non minus, quam ad appren-
dendum, & indicandum: stabiliturque argumentum, quia remi-
niscencia, qua rerum immaterialium recordamur, constat ex
discursu

Cum D. Th.
1. part. q. 79.
art. 7.

De hac re D.
Damas lib. 2.
Eid. cap. 12. d.
Augu. lib. 14.
de Trin. c. 12.
& lib. 12. c. 4.
D. Bas. hom.
10. in Genes.
Rupert. lib. 2.
de Trinita. &
eius op. cap. 1.
& 5.

discursu circa res immateriales, qui necessariò ad intellectualem
vim pertinet, cuius est circa talia discurrere.

ARGVMENTA verò quæ oppositum suadebant, paruo ne-
gotio diluuntur. Ad primum dicendum rationem imaginis, &
similitudinis, quæ in nostra anima comparatione Dei inuenitur,
spectari præcipuè secundum actus verbi amoris, vt declarat D.
Thomas prima parte, quæst. 93. art. 7. & Durandus in 1. distinct.
3. parte 2. quæst. 3. quia videlicet vt pater in diuinis per actum
notionalem suæ intellectiois gignit Filium; & Pater simul ac
Filius per actum amoris vtriq; communem spirant Spiritum
sanctum: ita noster animus cogitando interius format conce-
ptum, seu verbum: & ex hoc in amorem rei cognitæ prorumpit.
Verum quia principia actuum sunt potentia, atque habitus: &
vnumquodque virtute in suo principio continetur, monet ibi-
dem S. Thomas posse etiam Trinitatis imaginem in nobis atten-
di secundum potentias, prout in eis actus virtute existunt. Non
tamen oportet prædictam similitudinem in eo cerni, vt quemad-
modum in vna essentia diuina tres sunt personæ realiter distincte:
ita in nostra anima tres sint potentia, intellectus, memoria, & vo-
luntas re, aut specie diuersæ: sufficit enim numerari vtcunque
tres potentias: & si earum aliqua essentiali & reali discrimine di-
stinguantur, nimirum voluntas & intellectus, itemque memoria
& voluntas: aliqua accidentariò tantum, videlicet intellectus &
memoria. Lege D. Thomam in quæstionibus de Veritate quæst.
10. art. 3. & in 1. dist. 3. quæst. 4. art. 1.

Solut. 1. art.
par. parte co-
traria.
Imago Trini-
tatis vt mo-
stra anima sic
impressa.

AD secundum dicito rem in se, & rem vt cognitam, non in-
cludere rationes, quæ per se variant obiectum, atque essentia di-
scrimen inuehant.

Solut. 2.

AD tertium, organum memoria exigere temperamentum,
quod obseruiat diuina conseruationi: officia verò sensus com-
munis, & imaginationis eam qualitatum compositionem requi-
rere, quæ tantummodo apta idoneaque sit ad facile recipiendum:
hanc autem à priori necessariò diuersam esse, quia mollia prom-
ptè recipiunt, male retinent: dura pertinaciter seruant, ægre re-
cipiunt. Vnde est quod sensus communis, eiusque thesaurus in
diuersa parte cerebri debent consistere, similiterque, imaginatio
& eius Promptuarium (si tot sensus interni constituendi sint,
qua de re alibi.) Ex quo sequitur has potentias vt situ, ita & re
ipsa inter se distingui. In intellectu autem & memoria intelle-
ctrici longè diuersa ratio est. Nam cum in corpore non hæreant,
haud quaquã ad functiones suas obeundas organorum & tem-
peramenti diuersitatem exposcunt. Ad vltimum, cum D. Augu-
stinus ait intelligentiam oriri à memoria, nihil aliud velle, quam
intelligendi actum elici à specie residente in intellectu, qui prout
imaginibus recordationi obseruiantibus consignatus est, memo-
ria, & intellectus fecundus vocatur. Aduertit etiam D. Thomas

Solut. 3.

Solut. 4.

1. parte, quæst. 79. art. 7. cum idem D. August. in lib. 10. de Trinit. c. 11. & 12. ponit in mente memoriam, intelligentiam, & voluntatem non hæc accipere pro tribus potentiis, sed memoriam pro habituali animæ retentione, intelligentiam pro actu intellectus, voluntatem pro actu voluntatis.

*Memoriam sensitivam convenire etiam brutis,
& si non omnibus.*

CAPVT IV.

Indicia memorie in brutis.

QUOD ad memoriam sensitivam attinet, eam brutis quoque animantibus convenire palam est; licet non omnibus. Huius assertionis priorem partem tradit Aristoteles in lib. de memoria & reminisc. cap. 1. & lib. 1. Metaph. c. 1. & lib. 7. Ethic. c. 3. D. August. lib. 10. Confess. cap. 17. & lib. 1. Musicæ, cap. 4. alijque auctores communi assensu. Eamque satis probant manifesta memoriæ indicia, quæ brutis deprehenduntur; quale est, ut alia omittamus, identidem certa loca, nidos, latibula repetere; & sobolem suam dignoscere. Item quia, ut tradit Aristoteles lib. 4. de historia animalium cap. 10. & Plinius lib. 10. Natur. histor. c. 75. compertum est præter hominem, somnare etiam equos, canes, boues, oves, capras, & denique genus omne quadrupedum, & viuparorum. Quod priuatim in canibus declarat ipsorum larratus per quietem. Non somnarent autem bruta, nisi haberent in somniis occurrentes præteritarum rerum imagines, asseruatas in interno sensu; haud dubiè ad memoriæ munus.

Aristot.

Quæ bruta caruunt memoria.

POSTERIOREM partem assertionis, videlicet memoriam non omnibus brutis convenire, tradit Aristoteles lib. de memoria & reminiscencia, capit. 1. & 1. Metaph. capit. 1. probaturque ex eo quia quæ solo gustu & tactu prædita sunt, ac res præsentæ tantum dignoscunt, memoria carent, veluti conchylia, cæteraque eiusmodi marinis scopulis adhærentia. Nec enim indigent memoria; cum hanc ob id potissimum natura brutis concedat, ut locum antea cognitum adire possint, noxium aliquid fugiendi aut iucundum consecretandi gratia. Vnde est etiam quod nec omnia, quæ locum mutant memoriam habent, ut lumbrici, cochleæ, & alij quidam vermes, qui huc illuc vagantur, nec ad certa loca redire deprehenduntur. Sunt tamen qui omnia, quæ quoquo modo mouentur loco memoria pollere existiment, ut D. Thomas 1. Metaph. lect. 1. Sunt, qui non omnia, quæ ad eandem sedes remeant, memoriam vendicare putent, ut M. Albertus tract. 1. eiusdem operis, cap. 6. ait enim muscas, quas constat eundem cibum importunè repetere, non habere memoriam: quod ex eo suadet, quia flabello repulsæ identidem se ingerunt. Non enim id facerent

Opinio D. Thomæ.

id facerent si plagæ acceptæ recordarentur. Neutra tamen harum opinionum placet. Non prima, quia sola mutatio loci non est sufficiens memoriæ argumentum, cum videamus quædam animalia ubi primò in lucem edita sunt, confestim ab vno loco ad alium progredi; quæ tamen memoriæ ductu non dum agi queunt, ut planum est. Non secunda, quia muscæ non ex obliuione plagæ eò redeunt, vnde abiguntur, sed quia ob stoliditatē, urgente præsertim rei delectabilis appetitu, minùs sibi consulunt. Quin potius illa eiusdem loci repetitio signum memoriæ est: nec enim eodem redirent, nisi loci memoriam haberent.

Musca memoria prædita sunt.

Non est negandum competere piscibus memoriam.

CAPVT V.

QUÆRI solet, num. memoria piscibus insit, an non. Ratio dubitandi in eo est, quia animalia aquatilia sunt deterioris notæ, quàm terrestria. Vnde Philo Iudæus in libro de Mundi opificio ait propterea Deum animalium creationem à piscibus inchoasse, quia cum seruare ordinem voluit, quem in suis rebus secutura esset in posterum natura, quæ quidem à vilioribus incipiens definit in præstantissima omnium: at aquatiliū generi despiciatissima inertissimaque obuēnit anima, adeò ut præ terrestrium comparatione quodammodo sint animalia, & non animalia, videaturque eis anima pro sale indita, ne putrescerent. Cum igitur nonnulla ex iis, quæ in terra viuunt, careant memoria, consequens videtur, ut eam piscibus natura denegarit.

Piscibus datæ animæ pro sale scripsit Philo.

SECVNDÒ idem confirmatur, quia in præmolli & fluxa materia, qualis est piscium, nequeunt typi, & imagines impressæ conseruari, sed cōfestim defluunt & extinguuntur, ut si quis annulum in profugum amnem imprimat. Tum quia memoriæ, ut & cæteris functionibus animalibus, non parum officit algor, quem tamē in natatilibus frigidissimi elementi indigenis abundare oportet, docente Galeno libro 6. de vsu partium, c. 9. & Aristotele lib. 2. de Partibus animalium c. 2. & in lib. de Respiratione c. 6. contra Empedoclem falso putantem ex animalibus calidissima esse aquatilia. Hisce argumentis adducti fuere ad tuendam partem negatiuam nonnulli, quos refert, refellitque D. Augustinus libr. 3. de Genesi ad litteram cap. 8.

Similia scripsit Rondeletius libr. 3. de piscibus ca. 3. & l. 4. c. 10. Porphyrius li. 2. de abstinentia.

SED huius sententiæ falsitas ex indiciis memoriæ, quæ in piscibus deprehensa sunt, palam conuincitur. Constat enim, referente Plinio libr. 10. Natur. histor. c. 70. pisces in quibusdam viuariis plausu congregari solitos fuisse ex consuetudine, immo & ad nomen vocatos aduenisse in piscinis Cæsaris, non confestim solum, sed quosdam priuatim. Quod certè non nisi ex plausus, Con. Comm. in parua Nat. B.

Indicia memoria in piscibus.

*De Delphino,
qui à puero
inclinatus, ac
cauebit.*

nomina que & pabuli memoria faciebant. Quo etiam pertinet id, quod idem Plinius lib. 9. c. 8. narrat de Delphino, qui quocunque diei tempore inclamatus à puero, quamuis occultus, atque abditus, ex inno aduolabat, paitusque præbebat ascensuro dorsum, receptusque per mare in ludum portabat, ac reuehebat. Secundo idem ea ratio persuadet, qui memoria, ut superius diximus, ob id maxime à natura tributa est, ut animantes ad definita loca commodi alicuius gratia se conferant: certum verò est pisces in easdem speluncas, eademque domicilia, statis temporibus sese abdere, indeque egressos eodem rursus commeare. Hanc opinionem, quæ Philosophorum cõmunis videretur, secutus est D. Thomas 1. p. q. 72. art. 1. cum D. Augustino loco citato, et si aliter visum fuit D. Basilio hom. 8. in Genesim.

*Sol. arg. par-
tis contr. ria.*

ARGUMENTA verò, quæ in contrariam partem adduximus, sic erunt explicanda. Circa primum fatendum aquatilia generatim loquendo tam volatilibus quam terrestribus deteriora esse, ut astringit D. Thomas 1. p. q. 71. art. 1. & quæst. 72. art. 1. Cui rei vel id argumento est, quod hæc pluribus & absolutioribus organis ad operationes suas obeundas instructa sunt. Secundo, quod sensus habent acutiores, earumque nonnulla disciplinam capiunt, quod piscibus non conuenit. Item quia nobiliorem procreandi modum vendicant: pisces, enim maiori ex parte oua tantum generant, eaque imperfecta, qui ginnendi modus despectior est: Diximus maiori ex parte, quia non totum piscium genus est ouiparum, id est, non animal, sed ouum patiens, cum quidam sint viui-pari, id est non ouum sed viuum animal parientes, ut pistris, balena, vitulus. Quod testatur D. Basilius hom. 7. in Genesim, Plinius lib. 9. c. 13. & c. 51. Rondeletius lib. 4. de Piscibus c. 3. post Aristotelem tertio de Generatione animalium c. 3. & 5. quamquam vniuersum piscium genus eatenus ouiparum dici possit, quatenus omnes pisces aut intra se, aut extra, oua pariunt. Ex dictis tamen non necessario concluditur omnia, quæ in terrestrium, & volatilium generibus numerantur, excellentiorem naturam, quam aquatilia omnia sortiri: alioqui muscæ & vermes perfectiores essent crocodilis, delphinis, balenis.

*Non omnes
pisces ouipari
sunt, sed non-
nulli vniuari.*

NEC nobis omnino probatur sententia Philonis dum piscium genti vsque adeò detrahit, ut eos vix animantium appellatione dignetur, tantumque eis pro sale animam det. Licet enim id verum sit de iis, quæ marinis affixa scopulis stabilem sedem habent, & ad stirpium naturam prope accedunt: haud quaquam tamen de vniuerso piscium genere probè dictum haberi debet, ut facilè perspiciet, qui expenderit quæ de eorum ingenio, stratagematis, varfrie, & quorundam adumbrata prudentia auctores prodiderunt. Aristoteles lib. 8. de Historia animalium c. 13. & lib. 9. c. 37. Plutarchus in lib. de animalium industria. Plinius lib. 9. Natur. hist. D. Basilius oratione 19. de Prouidentia, D. Ambrosius libro quinto, Hexam.

Hexam. cap. 10. Opianus libr. 3. Rondeletius libro quarto, de piscibus cap. 11.

AD secundum argumentum dicitur nimiam mollitudinis & frigoris, exuperantiam impedire concentum primarum qualitatum, organo memoriæ necessarium, atque adeò non posse in eo memoriam consistere, verum et si pisces molli & frigida sint natura, non tamen in iis adeò vehementem esse eiusmodi qualitatum excessum, ut memoriæ necessarium temperamentum labefactet.

De organo memoria sensitua.

CAPVT VI.

*Vide Cæl.
Rho. libr. 3. c.
29. & lib. 20.
cap. 8.*

OMMVNIS Philosophorum sententia est, quam tradit D. Nemesius in lib. de Natura hominis c. 13 & D. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ c. 20. D. Thomas in 1. d. 3. q. 4. art. 1. ad 2. M. Albertus in summa de homine, tractatu de memoria, Auicenna libr. 6. Natur. memoriæ sensituiam, ut dicemus in lib. de Anima, sedem habere in posteriori parte capitis, quæ occipitium vocatur. Id quod multis indicis comprobant, primum quia læsa ea parte offenditur memoria, & eo loco percussos rerum capit obliuio. Secundo, quia eius partis soliditas ob id potissimum videtur procurata à natura, ut tenacius hæreant infixæ species. Postremò, quia cum recordari volumus quasi natura nos docente occipitium scalpimus, ut memorandi vim quodammodo excitemus, & acuamus.

*Occipitiū se-
des memoriæ.*

HÆC tamen de ea memoria intelligi debent, quæ species proximè ab imaginatrice facultate sibi commissas referuat. Nam quæ sensus communis thesaurus est, anteriorem cerebri partem occupat. Nisi quis malit ynam tantum dari memoriæ sensituiam, quæ tam rerum sensatarum, quam non sensatarum typos recondat. Cui opinioni proxima argumenta non parum afferunt probabilitatis.

De actu memorandi, & reminiscendi.

CAPVT VII.

MEMORIÆ, seu memoratricis facultatis duo sunt actus: vnus, qui accepto à potentia nomine memoria vocatur; alter, qui reminiscētia dicitur. Memoria definitur à Philosophis rei antea cognitæ, ut cognita est, reperiata cognitio: siue regressio ad notionem eius, quod fuit ante apprehensum, prout apprehensum fuit. Etenim si quis eliciat cognitionem rei sibi antea prorsus ignotæ, aut rei, quam prius nouit, sed omnino exciderat, non dicetur recordari, quia non considerat

*Actus me-
morandi.*

Sola præterita ad memoriã pertinent.

rem, vt ab se antea cognitã. Vnde est quod, (vt 1. cap. huiusce libri Aristoteles docuit,) memoriã solã res præteritã subiiciuntur, quemadmodum externo sensui tantum præsentis: & spei, futurã dantaxat. Sed erit qui nobis opponat auctoritatem D. Augustini lib. 14. de Trinit. cap. 11. vbi ita scripsit. Non solum præteritorum est memoriã sed etiam præsentium. Vnde Virgilius de Vlysse ait.

Virgil.

Nec talia passus Vlysses,

Oblitusve sui est Itachus discrimine tanto.

Cum enim sui non oblitum diceret Vlysses, quid aliud intelligi voluit, nisi quod meminisset sui? cum sibi ergo præsens esset, nullo modo sui meminisset, nisi ad res præsentis memoriã pertineret. Hęc D. Augustinus loco citato, quã repetit in epistola 72. ad Nebridium. Occurrẽdum tamen, paulò latius ac minus propriè sumptum illic ab eo & à poetã memoriã nomen, quod si propriè vsurpassent, neutiquam ad rerum præsentium cognitionem extendissent.

Obiect.

OBIECIAT rursus aliquis non videri memoriã rectè definiri cognitionem rei cognitã, vt cognita est: quod res cognita, vt cognita, non possit cognosci, nisi ipse cognoscendi actus percipiatur: cum tamen nulla potentia corporis organo affixa supra suum actum reflecti possit, vt est communis philosophorum sententia. Respondendum ad actum recordandi non esse opus vt potentia suummet actum abstractè sumptum liquidè cognoscat: id enim soli immateriali facultati conceditur: sed sufficere percipere illum quoquo modo, videlicet accessoria quadam ratione & concretè, prout inuoluitur in perceptione rei cognitã, vt cognita est. Qui modus reflectendi supra proprium actum etiam potentiis infidentibus organo corporeo conuenire potest.

Dilutio.

Actus remi- niscenti.

REMINISCI verò, vt etiam loco citato Aristoteles explicat, dicitur quispiam, cum ex alio aliud ei incidit, vt cum ex lacte in candorem progreditur, ex cãdote in aëra, & ab hoc in humorem, ex quo ei tandem Autumnus, qui exciderat, in mentem venit. Et

D. August.

D. Augustinus lib. 6. Musicæ cap. 8. Quid aliud, inquit, agimus, cum renouamus nos in memoriã, nisi quodammodo quod reposuimus querimus? Recurrit autem in cogitationem occasione similium motus animi nõ extinctus, & hæc est, quã dicitur recordatio. Themistius etiam 2. libro suã paraphrasin cap. 4. Reminiscentiam definit reducẽ & quasi rediuiuam memoriã, siue renouationem memoriã collapsã: cum vnus motus animi recogitando alterum trahit, vt vnus annulus alium in carena. Licebit tamen eãdem apertius & enucleatius definire hunc in modum. Reminiscentia est progressio, qua potentia memorãdi ex aliquo, aliquibusve memoriã cõprehensis venit in cognitionem eius, quod nec memoriã occurrẽbat, nec à memoriã penitus exciderat. Exempli gratia, si quis heri librum in loco aliquo reposuit, cuius loci ei in mentẽ hodie non venit, & vt ipsum in memoriã reducat, loca vbi heri fuit, & eos, quibus cum locutus est, animo repẽtat, tandemque ex alicuius memoriã

Themist.

Lege etiã cap. 2. (11) dem lib.

Lib. 3. Alex.

Lege Arist. 2. lib. de memoria & reminisc.

His similia scripsit Platon in Philebo. Alex. lib. 3. Natur. quãst.

occurrat menti locus, vbi librum reliquerat, dicitur loci illius reminisci, cuius antea simpliciter recordari non poterat.

Ex quo perspicuum fit plura ad reminiscentiam exigi, quã ad memoriã, licet enim ambæ in eo conueniant, quod nec meminisse, nec reminisci possimus eius rei, cuius in nobis simulachrum euauit, ita vt eam nec per se primo concipere, nec ex alia ad eius apprehensionẽ deuenire valeamus: tamen vt memoremur fat est rem antea cognitã vt cognitã apprehendere: ad reminiscendum verò requiritur antecedens obliuio, cum notitia iterata alicuius rei, quã non exciderat, & ex qua ad eius, quã inquirimus, notionem consequutione quadam & discursu prouehimur. Vnde, vt in 4. huius libri capite aduertit Aristoteles, cum memoriã etiam brutis animantibus competat, solus homo reminiscendũ vim habet, sicuti & in eo dumtaxat ratiocinatio & discursus reperitur. Ideoque vt idem cap. 1. dixerat, qui celeritate ingenij valent, facilius reminisci queunt, quia videlicet in discurrendo expeditiores sunt. Lege Platonem in Philebo, Plotinum in lib. de sensu & memoriã, Themistium hoc loco. 2. lib. suã paraphrasin cap. 15. D. Thomam 1. part. qu. 78. art. 4. & ex recentioribus Ferneliũ lib. 6. Suã Physiologiã cap. 14.

Anc. 6. Nat.

Quod in homine imaginatiua discursus circa singularia affectus dicitur D. Tho. 1. part. qu. 78. art. 4. & in opus anima cap. 4. Anc. 6. Nat. par. 4. cap. 2. Au. 2. de anima commu. 62. Capr. in 4. dist. 10. qu. 4. art. 3. Sonc. 10. Metaph. quãst. 16.

NON NULLA hic aduertit. Primum sit: cum ad reminiscentiam discursus requiratur, non posse eam perfici nisi accedente ministerio eius potentiã internã, cui discursus tribuitur, quã vtum sit imaginatiua dumtaxat, an etiam memoriã sensitua (si præter sensum communem plures interni sensus ponantur) in libris de Anima discutiemus.

SECUNDVM est reminiscentiam tribus, minimum, actibus constare, memoriã alicuius, aliquorumve, inuestigatione seu discursu exiis ad id quod queritur, & inuentione eius, quod partim exciderat, nec tamen penitus euauerat.

TERTIVM est, licet animã separatã conueniat recordatio, vt secundo huius operis capite ostendimus, non videri tamen ei reminiscentiam competere: quia reminiscentia supponit obliuionem: obliuio autem nascitur ex imperfectiõne organi corporei, cuius crassitudo & defluxus, alijque eiusmodi materiales affectus in causa sunt, vt rerum imagines obliterentur & euanescant atque vt, etiam dum nitorem suum habent, interdum consopitã sint, nec ad memorandi actum prodeant. Cum igitur anima à corpore abiuncta non vtatur materiali organo, non videtur in eam, ac multo minus in Angelos reminiscentia cadere.

VERVM non deerit fortasse, qui probare contendat immeritò brutis omnibus reminiscentiam denegari, cum eorum nonnulla, ex aliis alia videantur deducere & colligere. Nam, vt cetera omittamus, celebre est id, quod in libro de industria animalium Plutarchus commemorat de vulpe. Hęc glaciãtum flumen transitura, primùm leniter supra glaciẽ incedẽs auriculã

Plus requiri ad reminiscentiam, quã ad memoriã.

Soli homini conuenit reminisci.

In reminiscentia includi discursum.

Recordationẽ conuenire animã separatã.

Obiectio.

ad mouet, tum si aquæ subter labentis sonum percipiat, gradum sistit, nec, nisi aliquid vehementer vrgeat, pedem promouet: si vero strepitum nullum audiat, traiecit, ita videlicet argumentans. Quod strepit, mouetur, quod mouetur, non est fixum, quod non est fixum, diffluit & cedit: submergar igitur si hæc ire pergam. Nec his dissimilia sunt, quæ eodem loco narrat idem auctor de cane feram persequente, qui cum in viarum diuortia peruenerit, ubi olfactu deprehendit vna via feram non abiisse, alteram nihil iam olfactu deprehendit, utique colligens per eam diuertisse, quia per aliam non diuertit.

Solutio. Ad hoc argumentum respondendum est quod in Physicis diximus, hæc aliæque eiusmodi, quæ in quibusdam belluis cernuntur, non indicare conuenire eis verum discursum, sed quandam illius imaginem & imitationem ad quam sat est naturalis instinctus, qui in quibusdam, magis in aliis minus excellit.

*De utilitate Memoriae, eiusque admiranda
& abstrusa vi.*

CAPVT VIII.

QUANTA sit utilitas memoriæ constat ex eo, quod parum omnino referret tam multa legere, audire, animaduertere, nisi illa memoriæ tradita quasi tabellis recondita asseruare possemus. Fuit profecto hoc nobis à Deo aduersus rerum ignorationem & obliuionem datum remedium, ac subsidium. Vnde Plutarchus in lib. de Educatione liberorum vocat memoriã cellam penuariam disciplinarum. Et in fabulis est, scriptumque à Platone in Theæreto memoriã esse matrem Musarum; Itemque sapientiam esse memoriã, & experientiam filiam. Illud certe memoriã mirifice commendat, quod absque illa nemo absolutam prudentiã rationem obtinere queat cum ad rectè indicandũ de iis, quæ agenda sunt, quod prudentiã munus est, multum conferat præteritorum recordatio & experientia, quæ teste Aristotele 1. Metaph. capit. 1. ex multarum rerum memoria coalescit. Vnde est quod memoria ab Aristotele libro 6. cap. 5. à Tullio libro 2. de Inventione & D. Thoma in 22. quæstio. 49. artic. 1. aliisque philosophis communi assensu inter prudentiã partes (integrantes videlicet) numeretur.

TANTA verò, tamque recondita memoriæ vis habetur, ut ea vnum sit ex iis, quæ nos mirari natura voluit, scire autem noluit. Quis non miratur qua ratione memoria in suis thesauris tam multa, tamque diuersa excipiat, neque tamen ea confundat, sed discretim sincera conseruet? Quo nexu, quæ apud illam tanquam commissum repetituri deposuimus, ita collocata, & ordinata sint, ut &

*Hæc de cane
scribit D. Ba.
sil. homil. 9.
Hexam. D.
Ambr. lib. 6.
Hexa. cap. 4.*

*Legit etiam D.
August. 11. de
Tria. 3.*

Plutarchus.

*Sapientia me-
moria, & ex-
perientia filia.*

*Legit Tertul.
in lib. de ani-
ma. cap. 24.
Tullium 1. de
Orat. Cal. um
lib. 7. ca. 4. &
lib. 10. cap. 15.*

ut & vnumquodque separatim, & cuncta confertim, & singula ordinatim exposcere, & digerere valeamus? Quo pacto fiat, ut quis ex aceruo specierum per horæ spatium, ita ut prius audiendi patientia, quam memoriæ fides deficiat, orationem, ne mutata quidem syllaba, continuata serie, alia ex aliis coniungens suo loco depromat: nec in ipsa depromptione, atque recensione imago vna aliam impediatur aut inuertur? Quo item modo aliàs, cum poscimus, ut proferatur quod volumus, quædam præalte condita oblitescant, nec se foras dent? Sed eorum loco alia profiliant in Medium quasi rogantia num ipsa quærantur: alia confestim imperturbata facie in apertum exeant: alia paulo post tanquam de abstrusioribus receptaculis eruantur. Quo pacto quæ euaniisse videbantur vnius admonitione connexa quodam choro subeant, &c. Certe in hoc naturæ miraculo præstat cum D. Aug. lib. 10. Conf. cap. 8. & Theodoro in libr. de Natura hominis, sola admiratione contentum esse, quàm alienam & inidoneam causam afferre. Lege tamen, si placet, nonnullam eius rei inuestigationem apud Fracastorium primo libro de Intellectione.

*Quibus rebus memoriã bonitas constet, aut vitietur, & qui
memoriã laude floruerint aliquando.*

CAPVT IX.

PORRO ut memoriæ bonitas constet, requiritur ex parte organorum mollitudo, tũ durities ad congruam temperiem sibi mutuo fœderatã, mollitudo quidem, ut facile imbibat rerum notas: durities, ut simulacra iusta retineat, & conseruet. Ob defectum mollitudinis senes præcipiti iam ætate, quibus humido natiuo magna ex parte consumpto membra inarescunt ac rigent, difficili sunt memoria. Qui ob id etiam in dies quæ didicerant, obliuiscuntur, quia exolefcunt in eis quasi in ruinosis ædificiis depictæ rerum imagines. Nec defluxum materiæ, in qua illæ ob signatæ sunt, quantum opus est, compensant. Ob defectum congruentis duritiæ admodum pueri, quos constat præhumidum habere cerebrum, parum memores sunt; quamquam eis ad memorandum opituletur alia causa, quam tradit Aristoteles in problematis sectione 30. quæstione 4. videlicet, quia nondum multa perceperunt, intellige quorum imaginibus organum memorandi nimis occupatum sit. Nec enim negari debet ipsam specierum multitudinem & colluionem fatigare quodammodo potentiam, ac nonnunquam actum memoriæ interturbare, dum earum occurfu res aliæ pro aliis sese menti ingerunt. Vnde est etiam, ut ibidè philosophus aduertit, quod meminisse ea melius valeamus

*Cur senes
obliuosi.*

*Pueri cur
librica memo-
ria.*

*Aristo. lib. de
memo. & re-
minisc. cap. 1.*

valemus, quæ mane percipimus, quàm quæ procedente die, cum iam obiectarum rerum turba per sensus intrans animi intentionem distrahit.

NON solum autem nimia siccitas & humiditas ætatibus certis propriè memoriã vitiant, aut impediunt, sed etiam, cum eæ morbo, aut alia quavis ratione inducuntur. Vnde Galenus libro tertio de Locis affectis capite quinto agens de lapsa ob siccitatem memoria refert quendam se novisse, qui exsiccato organo ob assiduitatem in studiis, atque vigilias memoriã pene amiserat: & agricolam, qui ob labores quos vites colendo subierat, simulque ob victus tenuitatem eodem modo affectus est. Quamquam in iis, causã deficientis memoriæ potuit quoque esse exuperantia caloris nati, in scholastico ex agitatione spirituum in caput subeuntium ob vehementem animi intentionem: & in agricola ex motu corporis diuturno, & vehementi: motus enim calorem gignit, & quidem animantibus, potissimum propter effusionem spirituum ad extimas partes, vt alibi exposuimus.

SANE quidem licet obliuio alumna sit excedentis humiditatis, sicut retentio siccitatis: tamen aliarum etiam primarum qualitarum exuperantia memoriã labefactat, præsertim frigoris, quod omnes animales functiones torpidas reddit, & ipsius vitæ fundamenta quatit. Speciatim autem ad seruandam memoriã docent medici abstinendum ab ebrietate, & à copioso vini potu, à cruditate ventriculi omnique satietate, à fructibus viridibus & oletibus, à lacte, caseo & carnibus salitis, omnibusque flatum generantibus, à piscium fluuialium, & anguillarum præsertim esu.

LÆDITVR autem memoriã, nunc ad tempus, nunc citra regressum, ac nonnunquam ex toto labefactatur, aliàs ex parte. Nec quicquam, inquit Plinius lib. 7. Nat. hist. c. 24. eque fragile est in hominum vita, morborum, & casus iniurias, atque etiam metus sentiens. Etus lapide oblitus literarum est: è tecto lapsus, matris & affinium propinquorumque: alius egrotus seruorum etiam: sui vero nominis Messalia Coruinus. Præter hos nostra quoque ætate Cornelius Ianfenius literas oblitus fuisse dicitur. Qui tamen editis in sacram scripturam egregiis commentariis perpetuam sui memoriã posteris reliquit.

SEDE quemadmodum multa sunt noxia memoriæ: ita non pauca, quæ eidem profunt, eiusque vim acuunt, & vt cætera omittamus, ferunt esse artem comparandæ memoriæ per medicamenta, cuius artis beneficio quidam nostra ætate in magna admiratione fuerint. Nanque innumerabilia pene vocabula Græca, Latina, barbara, ficta, nullo nexu cohærentia, quæ semel audissent, mox sine vlla hæsitacione reddebant; nunc eodem quo acceperant ordine, nunc ita vt primum, tertium, quintum, & sic deinceps, ac denique, vt rogabantur, sine errore, tanquam è charta referrent.

COM.

D. Th. 2. 2. q. 49. art. 1. Cælius lib. 10. c. 16. Solinus in Polybist c. 7. Tullius Ac. qua. 3. edit. 1. lib. 2.

COMMVNIS ars excolendi sine medicamentis memoriã, est exercitatio. Nam teste Quintiliano lib. 11. Oratoriarum institutionum cap. 2. nihil æquè vel augetur cura, vel negligentia intercidit, quare magnopere iuuat quotidie aliquid memoriæ tradere, ac præcipue vbi se quis primum in ligata, deinde in prosa oratione addiscenda exercuit; quædam addiscere omnino diuisa, ac sine numeris, & magis ab vsu remota, qualia sint iurisperitorum. Difficiliora enim, inquit ille, debent esse, quæ exercent, quo sit leuius ipsum illud in quod exercent: vt Athletæ ponderibus plumbeis assuefaciunt manus, quibus vacuis, & nudis in certamine vtendum est.

Item Calius Rhod. lib. 20. c. 10. Alex. ab Alex. lib. 6. c. 18. Mar. c. 1. Solin. in Polybist c. 7. Valerius Maxim. libro 8. tit. 7.

FVERVNT autem præcis temporibus insignia memoriæ exempla quæ Plinius lib. 7. Naturalis historiæ cap. 24. Seneca in prologo declamationum, Quintilianus loco paulò ante citato commemorat. Mithridates rex Ponti duarum & viginti gentium rex totidem linguis iura dixit, pro concione singulas absque interprete allocutus. Crassus ille diues, cum Asiæ præfesset, quinque Græci sermonis differentias sic tenuit, vt qua quisque apud eum lingua loqueretur, eadem ei responderet. Cyrus Persarum rex in numerosissimo exercitu omnium militum nomina tenuit. Theodectes quamlibet multos versus auditos mox reddidit. Charmides in Græcia, quæ quis exegerat volumina in bibliothecis legentis modo repræsentauit. Cyneas Thessalus missus à Pyrrho legatus de pace ad Romanos postero die nouus homo & senatum, & totam vrbanam plebem senatui circumfusam nominatim salutauit. Denique de sua memoriã ita scripsit loco paulò ante adducto Seneca. Cum multa iam mihi ex me desideranda senectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium sensum hebetauerit, nervorum firmitatem fatigauerit. inter ea, quæ retuli memoriã est, res ex omnibus partibus animi maxime delicata, & fragilis, in quam primum senectus incurrit. Hæc aliquando in me floruisse, vt non tantum ad usum sufficeret, sed in miraculum vsque procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata, quæ ordine erant dicta referrebam, & ab his, qui ad audiendum præceptorum nostrum conuenerant, singulos versus à singulis datos, cum plures, quam ducenti efficerentur, ab ultimo incipiens vsque ad primum recitabam. Nec ad complectenda tantum, quæ vellem, velox erat mihi memoriã, sed etiam ad continenda, quæ acceperat.

Senectus primò incurrit in memoriã.

Solutio aliquorum problematum ad memoriã spectantium.

CAPVT X.

VNc quæstiones aliquot ad memoriã pertinentes breuiter diluemus. Prima hæc esto. Cur non omnia, quæ externis sensibus percipimus, manent in memoriã, sed pleraque excidunt? Responso. Quia aut eorum Con. Comm. in parua Nat.

imago in organum memoriæ non imprimitur ob ineptitudinem organi ad illa recipienda, aut seruanda, vel ob remissionem apprehensionis, vt paulò post dicemus; vel certè quia imago impressa decursu temporis euanescit. Plato in Theæteto: *Quicquid eorum, que aut videmus, aut audimus, aut ipsi cogitamus meminisse cupimus insinuantes ipsam sensibus intelligentissq; veluti anulis signantes exprimimus, quodque signatum fuerit meminimus, & scimus, quoad figura permanet: at cum aboletur, vel inscribi nequit, obliuiscimur, atque nescimus.*

Imagines rerum non habent contrarium.

2 Si rerum simulachra, quæ memoriæ inuruntur, contrarium non habent, à quo perimantur, nec eorum conseruatio à re obiecta pendet, cur ea sæpenumero etiam in florida ætate, integro sensorio emoriuntur, & abolentur? Responso. Quia actione caloris toto vitæ tempore humidum absumentis, & incurfu aliarum qualitatatum obscurantur indies, & effluunt prædictæ imagines, donec ex toto pereant, nisi per actus memorandi instaurentur, & quasi nitorem genuinum recuperent.

3 C V R ea, quæ aliis rebus intenti, vel etiam somniantes apprehendimus, faciliè obliuiscimur? Responso. Quia tunc facultas memorandi remisse operatur, similiterque alij sensus, qui in memoriam agunt: atque ita dissultoriæ tantum, & euanidæ imagines exprimuntur. Galenus lib. 2. de motu musculorum. *Vis memorandi si insignes impressiones rerum imaginatione conceperit, conseruat eas perpetuo: atque id quidem est memoria tenere. Sin obscuras, & veluti superficialiarias, non conseruat, & hoc est obliuisci: ob idq; multi in vehementibus animi affectibus nullius eorum, quæ egerint, in posterum meminerunt. Quid igitur mirum est in somnis obscure agente anima obscuras etiam imaginationes fieri, ideoque neque stabiles, cum id etiam in vigiliis contingat?*

Ingenij præstantia in quo consistat.

4 C V R non iidem, & ingeniosi sunt, & benè memores: sed contra sæpe accidit vt qui tenaciori sunt memoria, minus celeri, & acuto polleant ingenio? Responso. Quia ingenij præstantia consistit in celeritate quadam mentis, & facilitate ad ratiocinandum, inuestigandum, & inueniendum: hæc autem celeritas pendet ex acumine, & promptitudine interiorum sensuum, præsertim cogitatrix facultatis, quæ dum intellectus ratiocinatur, ipsa etiam circa singularia pariter discurrit: durities autem cerebri, quæ inflexibilis est, facitque vt rerum idola tenaciùs hæreant, celeritatem cogitatrix potentia cohibet, ac demoratur, sicque id, quod memoriam diuturnam reddit, ingenium hebetat. Si tamen cerebri substantia ita affecta sit, vt organum cogitatrix magis ad humiditatem, organum memoriæ magis ad siccitatem vergat (quod interdum accidit) erit idem & tenaci memoria & acuto ingenio.

5 C V R integræ quædam nationes memoria parum valent vt Thraces? R. Quia soli, cælique natura & siderum influxus, qualitates memoriæ aduersas imprimunt. Vnde & Thebanos ingenio pingui,

Lege Arist. 2. de memor. & rem.

pingui, Athenienses perspicaci, & acuto fuisse refert M. Tullius, in lib. de Diuinat. quia Thebis crassus aër, Athenis rarus ac subtilis contigit.

6 S I species hærent spiritus animalibus, qui non solum vago motu huc illuc oberrant in corpore, sed etiam per meatus & poros foras euolant, qui fieri potest vt vllius rei sit memoria diuturna? R. Quia licet nonnullæ species animalibus spiritibus infideant, eorumque vehiculo ab externis sensibus ad internos traiciantur: tamen ab iis speciebus immittuntur aliæ consimiles in ipsam substantiam cerebri, & in organum memoriæ, à quibus memorandi actus elicitur, quæque firmæ, ac stabiles esse queunt.

Non omnes species inherere in spiritibus animalibus.

7 Q V I fieri potest, vt senibus ob nimia siccitatis accremetum memoria deficiat, cum videamus eos pituita, & humoribus, quos assidue excreant, abundare? R. Quia licet senes humoribus aduentitiis, & noxiis scateant, deseruntur tamen ab humido natiuo, cuius idonea commixtio organum memoriæ attemperat.

Galen. 3. de ioc. aff. 6. 4.

8 C V R bruta quædam, vt canes & equi multo meliùs recordantur itinera, viarum flexus, diuerticula, & loca, quæ vel semel adierint, quàm homines? R. Quia cum bruta, dum iter peragunt, aliis rebus internis sensus non distrahant, totam memoriæ vim in iis, quæ intuentur, percipiendis occupant, sicque firmissimè ea retinent, dummodo non eis deficiat congrua temperies in ipso organo: eademque causa est cur homines agrestes & bardi, qui ad brutorum ingenium accedunt, talium rerum faciliùs, quàm cæteri recordentur.

De memoria quorundam brutorum.

Arist. lib. de memor. & rem. 1. 2.

9 C V R iuuenes melioris sunt memoriæ, quàm pueri & senes? R. Quia illos temperata humiditate, hos temperata siccitate vincunt: ideoque tenaciùs, quàm illi conseruant, faciliùs, quàm hi imprimunt.

10 C V R melancholici diuturniori valent memoria? R. tum quia organa sicciora habent, proindeque firmissimè retinentia: tum quia diutiùs cogitant, serius, ac lentiùs apprehendunt, atque adeò alitiùs infigunt.

11 C V R qui noctes ducunt infomnes, minus memores redduntur? R. quia humores, qui somno erant absumentis, congruam organi siccitatem impediunt.

12 C V R eorum, quæ amamus, difficilè obliuiscimur? R. quia de iis assidue loquimur, diutiùs, & attentius cogitamus.

De hac re Galen. 1. lib. de differentiis sympt. & 2. de causis symptom.

13 Q V I D causæ est, cur in quibusdam imaginatio lædatur non læsa memoria, & contra? R. Si ponamus memoriam & imaginationem non in eadem parte cerebri residere, in promptu causa est, nimirum quia læsio potentiarum accidit ob intemperiem organi: at non quoties in vna parte cerebri temperies amittitur, in alia simul amitti necesse est. Quod si in eodem organo, eademque parte cerebri in sint memoria & imaginatio, adhuc non repugnat vna incolumi alteram offendi, quia mutatio temperamenti, quæ

Lædi nonnunquam imaginationem non læsa memoria.

fat est ad turbandum imaginandi officium, non continuò sufficit ad impediendam functionem rectè memorandi, aut contrà. Aduertere tamen etiam in hac sententia constituyente memoriam & imaginationem in eadem cerebri cavitae, ponendam esse ad officia memoriae, & imaginationis partem vnã humidiorẽ, quã promptè recipiat, alteram sicciorem, quã diu retineat.

14 C V R ebrii, irati, & timore exterriti agrè recordantur eorum, quã ipsis, dum ita affecti essent, acciderunt. R. quia vehemens motus vaporum & spirituum agitatio, quã hos affectus sequitur, imaginum impressionem impedit. Quin etiam interdum ingenti timore percussis rerum præteritarum memoria excidit ob aliam causam: nimirum quia confugientibus ad præcordia spiribus & vnã cum iis calore, partes cerebri, in quibus memoria officina est, ita frigore occupatæ addensatæque fuerunt, vt rerum imagines aboleuerint.

Lege Arist.
2. de memor.
& reminisc.

IN LIBRVM DE SOMNO, ET VIGILIA.

Quidnam somnus sit.

CAPVT I.

Vigilia.

Somnus.

QUIA somnum priuatio quædam est vigiliæ; & omnis priuatio per formam, quam negat, definitur, & innoscit, acturi de somno, prius quid vigilia sit explicabimus. Est ergo vigilia omnium externorum sensuum, aut saltem aliquorum solutio, & libertas. Somnus verò est ligatio omnium sensuum externorum ad animantium quietem, & salutem instituta. Dicimus, omnium sensuum externorum; quia si vel vnus sensus non sit consopitus, sed vigilet, hoc est in opus, & actionem incumbat, non somnus, sed vigilia dicitur; videlicet nomen, ratioque somni plus negat, quàm vigilia exigat. Addimus, non omnium absolute; sed externorum sensuum: quia vt animal dormire perhibeat, non opus est ligari etiam sensus internos. Adieci- mus, ad animantium quietem, &c. quia cum sensus obtrahunt, & morbi alicuius vi feriantur (vt accidit iis, qui ex liphymia, epilepsia, præfocatione, & id genus aliis pene mortui iacent) eiusmodi quies non ritè somnus appellatur, quia non est instituta naturæ inducta in bonum animalis, sed ad eius perniciem aliunde inuecta.

QUONIAM verò vt omnes potètiæ organo corporeo affixæ morte

De hac re
Plato 9. de
Repub. Plu-
tarch. lib. 5. de
Plac. c. 2. 4. 25.
Galenus 2.
Aphar. 3. a-
phoris. La-
clant. libr. de
opif. Dei. c. 8.
Tertul. in lib.
de Anim. c. 4.
Auer. 2. Col-
liget c. 21. A-
rist. 2. c. 3. c.
huius lbr. &
6. Top. cap. 3.
Themist. c. 4.

morte funditus intereunt, suisque actibus omnino priuantur: ita sensus externi, dum somno tenemur, à functionibus cessant: ortum inde est, vt somnus teste Platone in Phædone veluti mors quædam habeatur. Vnde Cicero in lib. de Senect. Nihil videmus morri tam simile, quàm somnum, & Virgilius lib. 6. Æneidos.

Tum consanguineus leti sopor:

& ad huius imitationem, Seneca poëta in Hercule Furente,

Frater dure languide mortis, & Ouidius:

Stulte quid est somnus gelide nisi mortis imago?

ADVERTIT autem Tertullianus in suo lib. de Anima, ideo nobis in maxima vitæ quiete, hoc est somno, mortis effigiem representari, vt commoueamur quales ante vitam sine sensu fuerimus, quales post mortem sine sensu erimus. *Voluit, inquit, Deus & alias nihil sine exemplaribus in sua dispositione molitus, paradigma- te Platonico plenius humani vel maxime imitæ ac finis lineas quotidie agere nobiscum manum porrigens fidei facilius adinuanda per imagines, & parabolas, sicut sermonum, ita & rerum. Proponit igitur tibi corpus amica vi soporis elisum, blanda quietis necessitate prostratum, immobile situ, quale ante vitam iacuit, & quale post vitam iacebit.* Hæc Tertullianus, apud quem lege si placet eodem in loco varias somni definitiones, quas Stoici, Epicurei, Anaxagoras, Xenophanes, Straton, alijque ex antiquis philosophis inuenerunt. Quæ tamen minùs sunt ad rem aptæ, quàm quæ à nobis propolita est.

Somnus mor-
tis simula-
chrum.
Tertul.

Quo pacto somnus fiat.

CAPVT II.

QUIA somnus ligatio est externorum sensuum, videamus quidnam eam ligationem præstet. Constat nullum sensum in actione versari absque ope spirituum è cerebro influentium vt alibi ex instituto planum fecimus; si igitur huiusmodi spirituum communicatio inhibeatur, necessum erit omnes externorum sensuum functiones intermitteri; inhibetur autem, cum obstruitur via, per quam spiritus commeat, quæ via pertingit ad aditum, siue ostia communis sensus, in quem vndique velut in centrum externæ facultates, rerum perceptarum imagines quasi lineas transmittunt: vicissimque ab eo, vt à piscina, spirituum animalium deriuationem excipiunt, Ob idque Aristoteles hoc in libr. cap. 3. appellauit somnum vinculum primi sensorij, quia videlicet cum præcluditur sensus communis via, & primum sensorium ligatur, atque impeditur ne per ipsum è cerebro spiritus animales in sensus externos illabatur, somnus existit. Quamuis, vt alibi ostendimus, in eo non sit auscultandus Aristoteles quòd primum sensorium, siue organum sensus communis non in cerebro, sed in corde situm esse con-

Necessitas spi-
rituum anima-
lium.

Somnus cur di-
catur vincu-
lū primi sen-
soriij.

stanter affirmet: si enim ita esse oporteret remedia ad conciliandum somnum non capiti, sed cordi applicare, quod à communi medicæ artis præscripto, & consuetudine abhorret.

P O R R O obstruuntur ad somnum sensus communis ostia vaporibus potissimum è ventriculo in caput ascendentibus, iisdemque opplentur membranæ circa cerebrum & venæ, vnde & spiritus graues pigri, & torpidi redduntur. Atque hoc modo externi sensus ligantur, id est, nihil operis moliantur, nec auditus quicquam audit, nec aspectus videt, nec olfactus odoratur. Quod D.

Greg. Nyssæ.

Gregorius Nyssenus in libro de Hominis opificio, cap. 13. in hunc fere modum edisserit. *Quemadmodum ex terra irrigua vapores ab imo attrahuntur maximeq; cum Sol radios calidiores spargit, ita in nostri opificij solo euenit, cibus intra nos per innatum calorem ebullientibus: cumq; vapores natura sursum tendant, fit ut non aliter ac fumus per ipsas membrorum quasi parietum commissuras penetrent, & in superiora capitibus euadant. Inde vero ad meatus organorum sensus delati passim sese permiscant, sicq; sensum omnem otiosum reddi necesse est.*

Simile.

Q U O D vt planius intelligas aduerte cum quis se quieti dat refrigerato mox aliquantulum cerebro (otium namque frigiditas comitatur) addensari, & cōcrefcere in eo vapores: eo modo, quo halitus coit & in aquam vertitur, tum in operculo ollæ ad ignem feruentis, tum in pyramide seu cuspidè vasis illius: quod quidam sublimatorium vocant, vulgo alambicum. Sic igitur exhalatio addensata iterumque inferiorem locum suo pondere capeffens abturat meatus per quos spiritus animales ad externorum sensuum domicilia effundendi erant. Sed enim istiusmodi obstructio non solum impedit descensum spirituum animalium è cerebro, sed etiã ascensum vitaliũ è corde ad idem cerebrũ, cuius commercij interstitiũ, & feriatio quandiu durat, tamdiu somnus perseverat. Oporteret autem prædictã obstructionem haud nimiũ pertinacem esse, sed mediocrem, qualis fit vaporibus elatis è succo vtili. Nam qui è succo v. g. vltra modum crasso, & frigido excitantur, hi ligationem sensuum præter naturam, ac minime salutarem inferunt.

Tempore somni non ascendant è corde in cerebrum spiritus vitales.

Obnio Com-mūtatoris & Galeni de causis somni.

C Æ T E R V M Auen-roes 2. Collect. 21. & Galenus 1. de causis Symptomatum cap. vlt. & 3. de causis pulsuum cap. 9. arbitrantur causam somni non prouenire ex euaporatione alimenti, sed quod ipsa anima reuocet, colligatque in cerebrum spiritus animales ad eorum reparationem: & ad quietem, salutemque animantium. Vnde ex horũ placito somnus definitur *impotentia sensuum propter naturam spiritus retrahentem*: suffragaturque his auctoribus Auicenna 13. tract. 41. dum inquit somnum esse reditum spirituum ab organis sensuum propter naturam spiritus reuocantem: & Plinius lib. 10. cap. 75. vbi ita somnum definit, *Somnus est animi in medium sese recessus.*

Argumenta.

Q U O D igitur somnus non fiat obstructis meatibus vapore cibi, probant ex eo, quia lassitudo, & suauitas cantus, & tenebræ, & silen-

& silentium inducunt soporem, cum ramen nullum horum exhalationem alimenti contineat. Item quia non quoties à cibis abstinuimus, negat somnum natura, nec quoties eosdem cepimus, somnum largitur: sed sæpe accidit, vt exinanito stomacho dormiamus: pleno vigilemus. Postremò quia cum natura tantum momenti ad tuendam vitam in somno posuerit, non debuit minus hoc & vicissitudinem vigilandi committere fortuitè alimenti exhalationi, sed potius, inquit Auen-roes, alicui certæ facultati totius animalis rectori, quæ more prudentis patris familias vniuersi corporis quasi domus communem curam gerat, & pro temporum opportunitate nunc animales spiritus retio agar, & condat, nunc promat, effundatque in sensuum officinas, & arbitrarij motus instrumenta.

N I H I L O M I N V S asserendum est cum Aristotele hoc libro cap. 3. & 2. de Part. animal. cap. 7. somnum induci euaporatione, & obstructione meatuum, per quos spiritus animales excurrunt: sunt enim huius rei non obscura argumenta. Primum quia ideo quædam edulia & potiones, vt lactuca, buglosæ, flores nypheæ, amygdala dulcia, dactyli, seu palmulæ, mandragora, papauer, lac, vinum, aliæque eiusmodi somnifera dicuntur, quod plurimum vaporem sursum efferunt & humenti suauique halitu cerebrum irrigant. Secundò, quia iccirco infantes, & phlegmatici somniculosi sunt, senes verò, & melancholici peruigiles, quia illi humore fumeo: hi siccitate abundant. Tertio, quia multi ob inediam insomnes noctes traducunt: & è contrario post cibum facile somnum ineunt, id verò non nisi, quia vapores suppeditat cibi copia, negat inopia. Non videtur tamen inficiandum concurrere simul ad inducendum soporem reuocationem spirituum ad cerebrum: si enim per solam viarum obstructionem illorum communicatio imperetur, non tanta suauitate, sed quasi per vim somnus adueniret obstantibus ad ostia sensus communis, & conantibus, qua data porta, erumpere more suo spiritibus. Vt verò quomodo talis reuocatio fieri possit intelligas, aduerte spiritus vitales è corde, & animales è cerebro dispensari opera virtutum expultricium, & attrahentium (nec enim aliter huc illuc rite, ac rectè promouerentur saltem dum è cerebro desiliunt, nam ascendentes leuitas incitat.) quia scilicet virtus expultrix emittit è corde, & cerebro prædictos spiritus ad vitales & animales functiones obeundas, similiterque virtus attrahens membris, & sensoris insita eosdem ad se prolecat: sicque ipsum cor spiritus, quos in membra diffuderat, si vrgeat necessitas, iterum per attractoriam vim ad se colligit, vt in vehementi trepidatione, & mentis diliquio: inde est enim artuum tremor, & oris pallor deferente videlicet extimas partes calore, & spirituum ministerio, ac vehiculo in præcordia abeunte. Sane hoc modo potest virtus attractoria cerebro incidens, ad conciliandũ somnum, naturali

Defenditur sententia Aristotelis.

Quæ somnũ conciliant.

A cibo curfacile somnus obrepit.

turali instinctu, spiritus animales introrsum reuocare, siue apud se retinere. Atque ita causa soporem inuehens non videtur sola meatuum obturatio, sed spirituum detentio, seu reductio. Quam duplicem somni causam constituit præter alios Fracastorius. lib. 2. de Intellect. Alensis quoque. 2. part. quæstion. 89. memb. 3. inter alias somni causas numerat reuocationem caloris, siue spirituum à Galeno positam.

Solut. Argu.

ARGUMENTA verò, quæ meatuum obturationem à causis somnum inducentibus omnino remouere videbantur, facilem habent explicatum. Ad primum dicendum ea, quæ animam colligunt, & à sensuum distractione abducunt, qualia sunt, quæ in argumento recensentur, magnopere somnum iuuare, quia applicatio sensuum remissa, & ad pauca se porrigens, vt minori conatu spiritus euocat, ita facilius patitur eos intus reuocari, detineriue & vias, quibus spiritus foras traiciunt, occludi. Ad secundum, si ventriculus, & aliæ partes, è quibus vapores in cerebrum feruntur, ita inanes sint, vt nihil omnino exhalent, peruigilium dari, non soporem. Pleno autem stomacho interdum non capi somnum, & si opportuna hora captetur, quia subsunt impedimenta, quæ vel in ventriculo euaporationem, vel in cerebro vaporum concretionem inhibent.

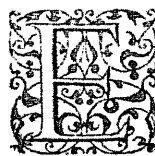
AD tertium, si natura animantium vitam ex alimenti haustu dependentem fecit, quid mirum si eandem ex alimenti euaporatione dependere voluerit? præsertim cum talis euaporatio post haustum cibum, nisi quid obster, necessariò consequatur.

De virtute reëtrice commentatoris.

QVOD autem vltimo prædicat Commentator de sua illa virtute reëtrice commentitium est, si aliam ad spiritus administrandos facultatem ponat (vt re vera ponit) præter attrahendi & expellendi vires quas diximus. Sed hac de re I. de Orru & interitu plura.

Finalis causa somni, eiusq; multiplex utilitas, si moderatus sit: incommoda, si immoderatus.

CAPVT III.

Somni encomia ex Tertulliano.

SIMVS de causis somnum inducentibus, proximum est vt de eius fine differamus. Finis, ob quem natura somnum instituit, sunt, commoda, quæ illius beneficio animalibus obueniunt. Hæc quàm multa sint summatim complexus est Tertullianus in suo libro de Anima, cap. 43. hisce verbis. *Somnus est recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, pacator operum, medicus laborum, cui legitime fruendo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem.*

NIMIVM dum somni tempore sensus externi vacationem quandam,

quandam, feriarum vice, impetrant; collecta ad internas functiones anima, & auocato intus calore vis cerebri animalium spirituum dispendia refarcit; vitalis potentia in læuo cordis sinu spiritus vitales exactius elaborat; facultas naturalis in alimenti decoctionem impensius incumbit, cæteraq; suarum partium munia expeditius absoluit.

VTIQUE somni & vigiliæ reciprocatio, vitæ salutiq; animantium mirificè natura consulit. Non solum quia isthæc vicissitudo, vt in cæteris ferè naturæ rebus, iucunda est, vt Tertullianus in lib. de Pallio, & Seneca in lib. de Tranquillitate vitæ c. 15. luculentè ostendunt, sed quia eius beneficio apta corporis constitutio seruatur, viresq; instaurantur, & reficiuntur, debent tamen hæc duo per alternas vices, mutuo artemperari. Namque in primis vigilia, si modum excedit, magnam affert corpori noxam, vt probat experientia, docetque Hippocrates lib. 2. Aphor. 3. quandoquidem immodicæ vigiliæ, & intempestiue lucubrationes spiritus exhauriunt, consumpto vitali succo maciem inuehunt, cruditates pariunt, vires labefactant, sensuum functiones debilitant, ac nonnunquam etiam nimia siccitate delirium & insaniam, & denique mortem afferunt. Qua de re consulendus Galenus comm. 2. ad primum Porrhæti, text. 29. & lib. 7. Aphorif. com. 18. & lib. 7. Meth. med. & 3. de sanitate tuenda.

Vicissitudo iucunda.

Immodicæ vigilia incommoda.

SIMILITER somnus nisi moderatus sit, & tempestiue adhibeatur, non parum officit valetudini, vt monet Hippocrates 2. Aphor. 3. & Auen-roes 6. Colliget cap. 4. laxat enim membra, calorem natium hebetat, grauat caput, stupidos, socordes, obliuiosos, ad vitia procliuos reddit, atque ad subeundos labores, resq; libero homine dignas suscipiendas, pigros, & inutiles. Maximè verò somnus immodicus indigna res est iis, qui se bonarum artium studiis dederunt, tum quia non iacet in molli lecto sapientia; tam quia non decet sapientiæ amatores meliorem vitæ partem, quæ in vigilia consistit, mortis imagine commurare, & vitam, quæ homini tam breuis contigit, breuiorem reddere.

Immoderati, & intempestiui somni detrimenta.

PRÆBVI certè vigilandi exemplum Philosophis eorum princeps Aristoteles, qui, teste Laërtio in eius vita, cum se ad quietendum componeret solitus erat æneam sphæram tenere in manu, pelui subiecta, eo consilio, vt cum dormientis manu excussum pondus in subditum vas æneum decidisset, sono illius excitatus studium repereret. Sed quid mirum fecisse id Philosophum, cum simile quid passim obseruet gruam Respublica, vt scripsit Plinius libro 10. Naturalis historiæ cap. 23. & Plutarchus in libro de animalium industria. Dum enim cæteræ capite subter alam condito quieti, somnòque indulgent, vnaquæq; earum per vices nocturnis temporibus excubias agit lapillum pede sustinens, qui laxatus somno, & decidens indigentiam coarguat.

Aristotelis vigilia.

Con. Comm. in parua Nat.

D.

*Somnus anti-
peristalticus qua-
dam.*

*Lucifuga, &
Lucernariam
vitam ducen-
tes.*

ILLVD hic adiicimus, cum salubris somni ratio multis con-
fiter rebus, nihil ad id tantopere curandum, quam vt temporis ra-
tio habeatur. Est autem aprissimum somno tempus nocturnum,
propterea quod ipsum noctis silentium quietem aduocat, & cir-
confusi aëris frigiditate innatus calor facilius sese colligit, & ad
interiora reuocat, cum somnus, vt Aristoteles cap. 3. huius libri af-
ferit, antiperistaltis quædam sit naturæ conueniens. Nec in seite
Naso poeta lib. transformationum 11. regiam somno ædificauit
prope Cimmericos, quorum regioni fingitur nox atra perpetuò in-
cubare; referente Tullio 4. Tuscul. quæstionum, & Strabone
lib. 1. Geographiæ. Iraque recte Seneca lib. 22. Epist. epistola 123.
eos reprehendit, qui vt quidam in eadem vrbe Antipodes noctes
vigilant, dies dormiunt, quos appellat lychnobios, id est lucer-
narios, atq; eiusmodi homines contra naturam viuere. Quod
factitasse Heliogabalum Romanum Imperatorem testatur Lam-
pridius in eius vita.

*Quod somnus omnibus animalibus competat & num ab eo,
an à vigilia vitam aspicietur.*

CAPVT IV.

ONVENIRE autem somnum omnibus animanti-
bus persuadet tum communis eius necessitas, tum au-
thoritas Philosophi hoc in lib. cap. 2. & 4. de Histor.
anim. cap. 10. idem asserit. Ac de aquatilibus id con-
firmat Plinius lib. 10. Natur. historiæ cap. 75. quia ipsa etiam quie-
te cernuntur placida, seu soporata, neque aliud, quam caudas mo-
uentia, & ad tumultum aliquem expaudentia. De thynnibus id con-
fidentius affirmatur, quia iuxta ripas dormiunt; itemq; de bale-
nis, & delphinis, qui stertentes etiam audiuntur. Scribit Plutar-
chus in lib. de Animalium industria, cum Delphinus sine motu
esse non valeat; (*est enim, inquit, illi idem vita, motusque finis.*) vbi
somnia indulgere vult, subleuare in summam aquam sese, ac su-
pinum corpus demittere per maris atra, æstuq; deferri, tantisper
dum in vada impingat, vbi excusso somno, ronchóque edito ad
summum rursus meat, ac pronus labitur motu ad quietem miri-
ficè composito.

*Homini pro
ratione sus cor-
poris inest ma-
ius cerebrum,
quam cæteris
animalibus.*

PORRÒ docet Aristoteles lib. 5. de Generat. animalium cap.
1. hominem primæ ætatis ingressu plusquam cæteros animantes
somnia deditum esse. Namque intra parentis viscera, totum ferè
tempus dormiendo consumit: similiterque à principio, cum in
lucem prodiit partem maiorem temporis ita degit. Cuius rei
causam esse ait, quia imperfectissimus omnium perfectarum par-
tium exoritur, & incremento partis superioris exuperat, atque
ad eò vaporibus in capite affluit. Habet autem pro magnitudine
sui

*Cælius libro
20. cap. 7.*

*In eamq; par-
tem magis in-
clinat Alexij
2. part. q. 89.
memb. 3.*

*Idem probat
Tertullianus
in lib. de An.
cap. 43.*

sui corporis maius cerebrum, quam cætera animantia, vt liberius
& absolutius in eo perficiantur internorum sensuum operatio-
nes, quæ ad intelligendi munus obeundum necessariæ sunt, vt
alibi disseruimus.

QVÆRI solet vtumne homines à somno, an potiùs à vigi-
lia vitam ordiantur. Quod à somno, argumentum est, quia natura
non nisi gradatim, ac per medium ab vno extremo ad aliud per-
uenire consuevit: somnus autem viuendi, ac non viuendi interli-
minium est, ita vt qui dormit neque omnino viuere, neque non
viuere videatur: siquidem viuatur potissimum vigilia propter
sensum. Huic dubitationi occurrendum est, cum non dicatur
proprie somnus, nisi à quo quis expergisci potest, vt Aristoteles
loco, quem paulò ante indicauimus, & hoc in lib. cap. 1. docet, &
infantes intra matrum viscera primis diebus propter humidita-
tis affluentiam organi imperfectionem, sensuumque hebetudi-
nem, expergisci nequeant, non dici eos proprie tunc dormire,
proindeque hominis vitam nec à vigilia, nec à somno proprie
accepto inchoari, sed à torpore illo, per quem ad vigiliam quasi
per medium transit.

*Humiditas
ignauiam in-
ducit.*

Non fuisse à statu innocentie alegendum somnum.

CAPVT V.

ILLVD scitu dignum, an Adamus, eiusque posteri
in statu innocentie somnum capturi essent. Non-
nulli, quorù meminit D. Thomas in 2. d. 19. q. 1. art.
3. negat: quibus ea ratio adstipulatur, quod somnus
docete Arist. hoc in lib. c. 2. institutus à natura sit, ad
quietem viriumque reparationem, homines autem felici illo sta-
tu nec laborem, nec dispendia vlla sensissent. Nec obstat quod
factæ pagine authoritas Geneseos 2. asserit immissum fuisse Ada-
mo soporem, cum ab eius latere diuisa est costa ad corpus Eue
ædificandum. Non inquam, obstat, quia sopor ille Ecstasis po-
tius fuit, quam somnus, vt affirmat D. Augustinus 5. de Genesi c.
15. Quod ex eo etiam planum videtur, quia tunc Adamus secre-
tione cælestis numinis afflatu incarnationis mysteria cognouit.
Quod utique significauit illis verbis, *Hoc nunc os de ossibus meis*: sic
enim ea interpretatus est D. Paulus ad Epheseos 5. cum dixit,
sacramentum hoc magnum est &c.

Genes.

D. August.

VERVM D. Thomas loco citato probabilius censet, & in 1.
p. quæst. 94. art. 4. & quæst. 93. art. 3. disertè affirmat, & quidem
meritò, etiam in statu innocentie fuisse dandum somno locum,
non ei, qui ex lassitudine, aut morbo oriretur: is enim defectum
argueret, sed quem duntaxat pura, & suavis alimenti vaporatio
alliceret. Est enim hæc genuina, & naturalis affectio ad totius

animantis perfectionem attinens. Itaque licet somnus in nostra hac mortali vita compareretur, obseruaturque ad virium iacturam resarciendam; in illa tamen felicitate, in qua homines multis diuinis muneribus supra naturæ conditionem fruerentur, ad solam oblectationem & synceram voluptatem obdormiscerent, cum vellent. Nec concreti vaporis colluuius caput degrauaret, sed moderata purioris halitus copia ad quietem, hoc est, ad externarum functionum cessationem ineundam blandè inuitaret, ac deliniret. Igitur sopor ille primi parentis re vera somnus fuit, vt est communis Patrum, aliorumque auctorum interpretatio. Vnde & D. Thomas ex eo loco Geneseos colligit 1. p. quæst. 97. art. 2. Adamum in statu innocentie dormiisse: idque indicant verba illa, *immisit Deus soporem*. Vbi vox Hebræa, *tardemach*, non quemlibet somnum, sed grauem significat: pro qua vertit Aquila *κατὰ ὄραον*, quasi totius vigiliæ lapsus, Symmachus *μακρόν*, id est, profundum somnum. Fuit tamen is somnus à Deo iniectus: & quia in eo mens Adami supra naturæ consuetudinem, modumque ad diuinorum mysteriorum contemplationem euecta est, Ecstasis simul fuit.

Cuiusmodi fuerit sopor Adami.

Quomodo animal expergiscatur, & à somno cesset.

CAPVT VI.

DPLICITER cessat animal à somno. Videlicet aut sponte sua, tuncque propriè dicitur expergisci: aut aliena vi, & interpellatione. Prior cessatio tunc datur, vt explicat Themistius hoc loco cap. 23. suæ paraphrasis, ex doctrina Aristotelis in extremo huius libri. cap. cum primùm absoluta & profligata concoctio est, cumque intus calor, qui ambientis frigoris meta in angustum se contulerat, tandem victis difficultatibus, & superior factus è larebra emicat, quod nõ ante accidit, quàm sanguinem sæculentum, & turbidum à puro discreuerit, est enim tenuissimus, qui in caput mittitur, admodum verò crassus, qui inferioribus partibus mandatur. Igitur quandiu sanguinis ex cibo indiscretus est, sopor infusus durat, nec ante cessat, quàm syncerus ad superas partes, ad inferiores autem crassior euadat, quod cum factum est, animalia, quasi onere, quod cibus afferebatur, depulso, excitantur & vellicantur è somno.

De expergificatione spontanea.

ITAQVE huius sententiæ summa est, tunc expergisci animal cum decoctio vi naturalis caloris, qui se ad id colligerat, peracta est, tunc enim calor, & spiritus robustiores effecti ad externa organa diffunduntur. Quod intelligendum est de celebri, & maxime naturæ conuenienti expergificatione, vt aduertit hoc loco Buridanus quæst. 6. Contigit enim non raro expergisci animal etiam

etiam sponte sua ob alias causas ante peractam concoctionem imò & interdum, cum non præcessit propria alimenti decoctio, vt cum excitatus fuit vapor ex recrementitiis humoribus, qui ventriculo infidebant. Verum enimvero vniuersalior & communis causa, ob quam expergiscuntur animalia, est, quia panduntur meatus, per quos spiritus animales transmeant, panduntur autem ordinariè, si animal rectè, ac probe se habeat, postquam vapores, qui eos occludebant, calore cerebri consumpti sunt.

QVOD verò attinet ad eam cessationem à somno, quæ exterius procuratur, vt cum quis alium clamando excitat, dubitabit quis quonam pacto id fieri possit. Nec enim qui ita somnum rumpit aliter excitatur, quàm clamoris perceptione, non apparet autem quomodo clamorem percipiat, cum audiendi officina destituta sit influxu cerebri, & spiritibus, quorum ministerio sensationes perficiuntur. Respondemus tamen cum Buridano, Thoma à Vega in suis commentariis super tertium Galeni de locis affectis, & Vallesio lib. 4. Controuers. medicarum, Philosophicarum, & Fracastorio libro 2. de Intellectione, instrumenta externorum sensuum in dormientibus non omnino priuari influxu cerebri, nec ita deseri à spiritibus animalibus, vt non eis aliqui suppetant, quorum opera saltem vehementia sensibilia percipere valeat. Itaque cum quis dormientem inclamat, anima appulsi soni & auditoriæ imaginis stimulata ad audiendi actum concurrat, somnumque dignoscit primò quidem obscure, & quasi per umbram, mox clarius ac distinctius, subindèque expultrici vi conatum faciens maiorem immittit spirituum copiam quorum irruptione sensus communis aditus, viæque ad sensoria, pariter referantur atque ita qui antea consopitus erat, euigilat. Sunt tamen nonnulli, qui ægrè à somno excitari consueuerunt, ita vt etiam pulsati vix sibi reddantur, cuius rei causa est, quia pauciores, vel hebetiores spiritus in organis sensuum retinent, aut obstructiores habent meatus.

De iis, qui dormientes obambulant.

CAPVT VII.

De his Arist. hoc in lib. cap. 2. & 5. de generat. an. cap. 1. Cælius lib. 16. cap. 33.

IRCA eos verò, qui sopore affecti è lecto surgunt, & huc illuc oberrant; quæret aliquis num simpliciter experrecti dici debeant, an dormientes. Cum enim sui compotes non sint, dormire vtique videntur. Econtrario tamen quod non dormiant suadet ea ratio: quia si ij virtuti motrici musculis infidenti, animales spiritus è cerebro communicant ad membrorum motum exercendum: cur non etiam eosdem spiritus organis sensuum imperient ad sua obiecta dignoscenda? Atque ita versabuntur per id

tempus sensus externi in opere, & vigilia.

*Explicatio
proposita dis-
finitis.*

H V I V S C E controuersia dilutio hæc sit: cum ad somnum requiratur omnium sensuum ligatio, & ad vigiliam sufficiat vel vnus solutio, vt à nobis ante declaratum fuit, censendum erit, iis, qui prædicto modo è lecto surgunt non simpliciter inesse somnum, sed modum quendam somni imperfectum, & quasi dimidiatum, quandoquidem non est negandum eos tactu & si obscuro, vt, dum terram pulsant, dum se vestiunt, dum fores pandunt, dum arma corripunt aliâque faciunt eiusmodi quæ non sine aliqua tactiliam perceptione exhibentur. Neque refert quod interim sui compores non sint, ad vsum namque rationis requiritur interiorum sensuum solutio quæ tamen non arguitur ex eo, quod aliqua externa facultas euigilet, & in opere versetur. Causa verò, cur ij, qui dormientes ambulant, & si nullo sensu externo perfectè vrantur, nihilominus actum virtutis moticis gnauiter perfectèque exercent (sæpe enim longa spatia haud aliter, quam vigilantes conficiunt, & vt cætera huius rei omittamus exempla, narrat Galenus 2. lib. de Motu musculorum cap. 4. aliquando se integrum fere stadium dormiendo peregrisse) causa inquam, est quia, vt Vega in 3. Galeni de locis affectis animaduertit, via, per quam cerebri facultas ad motum pectoris & artuum influit, alia est & laxior, quam ea, per quam in sensuum externorum officinas illabitur. Quo fit, vt non æqualiter potentia motiua; & sensitua exterior à suis functionibus somno impediatur, præsertim cum imaginatio, quæ appetitum ad motionem excitat, sæpe in dormientibus fortior, ac vehementior sit, vt pote, cui nunc ratio non obsistat.

*De influxu
potentia mo-
trici in mem-
bra & sensus.*

D V O præterea aduertenda hic sunt. Alterum, vim loco motricem in iis, qui dormiunt, non solum tunc, cum obambulant operari, sed etiam cum decumbunt, haud omnino officio suo deesse, vt affirmat Galenus lib. 2. de motu musculorum: quandoquidem & tunc loquuntur & paruum aliquod corpus, flexis digitis prehensum seruant: & inferiorem maxillam discedere à superiori non sinunt, nisi admodum defessi, ac torpidi sint: & aërem reciprocando attrahunt, reuocantq; quæ omnia non nisi ministerio, atq; opera memoriæ virtutis exhibentur. Alterum, id quod diximus superius, eos, qui inter dormiendum ambulant, vti sensu tactus, non ita accipiendum, quasi interdum non aliquo alio sensu pariter vti soleant, cum Aristoteles 5. de generatione animalium c. 1. eisdem videndi actionem tribuat: cum item ij, qui inter dormiendum loquuntur, & ad interrogata respondent, audiendi sensu vtantur. Nostra igitur sententia est, semper eos aliquo tactu vti, licet obscuro, vt cunq; circa aliorum sensuum functiones sese habeant. Sunt autem magna ex parte huiusmodi ambulones, suo pte ingenio in quieti, agiles & multis se negotiis immiscentes, quos ardeliones vocat. Vnde ex natura sensuum viuacitate cursatio illa exoritur.

Quid

Quid causa esse videatur, cur galli stato noctis tempore expergeant, & canant.

CAPVT VIII.

V A M habet in philosophia consideratione alitum gallorum definitis intempestæ noctis spatiis experrectio cum cantu. Hos ait Plinius lib. 10. Naturalis historiae cap. 21. excitandis in opera mortalibus. rumpendoque somno naturam genuisse. Norunt, inquit, sidera & ternas interdiu horas cantu distinguunt. Cum Sole eunt cubitum quartaque castrensi vigilia ad curas, laborumque reuocant. Nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum. Affirmat tamen idem Plinius lib. 29. cap. 4. si eorum collo circulus è sarmentis addatur non canere: cuius rei fides penes auctorem maneat. Licet verò id quod asserit de distinctione temporis ex gallinacei cantu per ternas horas fictitiu sit, vt experimento comprobatum esse docet Scaliger Exercitatione 239. in Cardanum. Nihilominus quid causæ sit cur gallinaceus circa noctis medium canat, quod verum esse nemo ignorat, id inquam à multis quæsitum, à nullo fortasse hactenus inuentum. Omissis aliorum placitis, quæ videre est apud Scaligerum loco citato, Cælium lib. 16. Antiq. lectio. cap. 13. Duæ sunt hac de re celebriores sententiæ. Vna Democriti vt refert Tullius lib. 2. de Natura Deorum, aientis excitari tunc gallum & canere quod quiete satiatus sit, ac mirificè recreatus depulso de pectore & in omne corpus distributo cibo. Altera existimantium gallum esse auem Solarem, in eumque peculiariter Solem influere potissimum cum post noctis medium ad nostrum Orientem vergere incipit, idq; in causa esse, cur tunc gallus experrectus canat, quasi planetæ suo congratulatus. Ex his duabus opinionibus, & si prima ad veritatem proprius accedat; neutra tamen omnino satisfacit. Non prima, quia non explicat cur cæteræ cantatrices aues non eodem tempore excitentur & canant: non secunda, tum quia liberè confugit ad cælestem influxum; tum quod sæpe galli ante mediam noctem cantum edunt; sæpe multò post. Dicendum videtur, vt singulis animalium speciebus conuenit peculiaris instinctus & inclinatio orta à certis qualitatibus & temperie vniciuque speciei propria; ita gallinaceo ex vi natiui sui temperamenti (quod præcalidum est ac facillè cibos digerit) competere, vt ei ordinariè circiter mediam noctem soluantur sensus; eodemque tempore eidem à proprio phantasiæ instinctu cantum, & alarum plausum imperari; atque hanc esse tum expergefactionis, tum cantus causam. Quare nihil mirum si non idem accidat cæteris auib; cum non omnes eodem temperamento, & instinctu præditæ sint.

Plinius.

*De distinc-
tione temporis ex
cantu galli.*

*Opinio De-
mocriti.*

*Singulis ani-
malium spe-
ciebus pecu-
liaris instin-
ctus.*

Solutio

Solutio problematum, quæ ad somnum pertinent.

C A P. I X.

Sententia Aristot. de frigida cerebri.

DILVAMVS nunc aliquot problemata de rebus ad somnum spectantibus; Primum sit. Si cerebrum calidum est, non frigidum: quo pacto vapores illuc perlati, eius frigiditate addensantur, & meatus occludunt: Responso: Aristoteles 3. huius libri affirmat cerebrum esse omnium, quæ in animali continentur, frigidissimum, cuius effati veritas alibi à nobis excutienda est. In præsententi dicimus saltem cerebrum multo esse frigidius corde, & spiritibus, qui è cordis ventriculo emicant, haberéque eam frigiditatem, quæ satis sit ad Stomachi halitus addensandos. Quod Aristoteles apta similitudine expressit loco citato. Quemadmodum, inquit, vapore, qui Solis calore è locis humidis exhalatur, cum ad mediam aëris regionem peruenit, ob algorem eius loci perfrigeratur, coactúsque & in aquam versus, suo pondere ad ima labitur: sic vapor ventriculi, quantumuis calidus, ubi innati caloris vi ad cerebrum appulit, eius frigore coaceruatus & confertus deorsum truditur.

Simile.

Spiritus animales.

2 C V R externæ facultates opere lassantur, & quiete, somnóque indigent, non ita verò facultas nutriendi, quæ in otio nunquam est? R. Quia externæ facultates munus suum obeunt interuentu animalium spirituum, qui, dum potentia incumbunt in opus absumentur (sunt enim prætenuis, & euandæ substantiæ) iisq; absumptis necesse est defatigari potentias: vis autem nutritoria ex communi philosophorum placito, nec eiusmodi spiritibus, nec virtute per illos è cerebro influente indiget. Quod si opus habet spiritibus naturalibus, quos quidam à vitalibus & animalibus distinctos ponunt ij non intereunt aut deficiunt, dum nutriens facultas operatur, quin verò ab ipsa tunc gignuntur, & elaborantur, vt in progressu explicabimus. Quo fit vt huiusce potentia functiones, cum labore & lassitudine coniunctæ non sint: proindeque nec quietem desiderent.

3 S I somnus fit adacto intus calore, labor autem, motúsque corporis calorem ad extimas partes diffundit, qui fieri potest, vt labor somnum inducat? R. Quia calor, qui agitato corpore sparsus fuerat, quiescente ad interiora colligitur.

4 S I fatigatio sudore eiecto membra exsiccant, quónam pacto defessis halituum copia ad somnū accersendū suppetet? R. Quia & si corporis fatigatio sudorem egerat: alia tamen ex parte humores concretos, quos inuenit, nisi admodum frigidi sint, liquefacit, qui vice alimenti expirant, & vaporant. Quod si eiusmodi humores, vel aliud quid simile, quod expirationem edat, non subsit,

Aristo. 3. cap. huius libri.

subsit, quantumlibet se calor interius condat, vigilia laborem excipit, vt interdum fit.

5 C V R melancholici parum dormiunt, cum alioqui edaci auiditate sint? R. Quia in iis quorum prægelida natura est, multa euaporatio vi caloris intestini efferti non potest: talis verò affectio melancholicis conuenit, qui tamen edaces sunt, quia vt declarat Aristoteles cap. 3. huius libri, & Themistius cap. 18. suæ paraphrasis, siccam, & retorridam habent temperaturam, nec hausto cibo perfruuntur, grassante & nutrimenti conceptacula obfidente arra bili, qua redundant.

Melancholici cur parum dormiant.

6 Q V O pacto somnum lactuca inuehit, si frigida est, & euaporatio calore indiget? R. Lactuca, & si frigida sit, ita nihilominus fumosa est, vt alieno calore facile vaporem edat.

7 C V R plerumque ij, qui se multo, ac præsertim vario cibo ingurgitarunt somnum ægrè capeffunt, & si ad id conatum faciunt? R. Quia vt ignis congestu lignorum: ita natiuus calor nimio cibo suffocatur, & obruitur, ac tardè decoquit: tarda autem decoctio sero, ac sægniter vaporem exhalat. Idque potissimum accidit cum diuersi generis eduliis plenus est venter: Nam cum alia tardiùs, alia citiùs in chylum vertantur coacescit stomachus & ab officio suo impeditur: tum etiam frequens eructatio huc illuc corpus versat, nec halitum recta via in sublimem rapi sinit.

Cibus diuersi generis tarde excoquit.

8 C V R Æthiopes suapte natura aridi somnolenti sunt, maxime per æstatem? R. Quia, vt Aphrodisæus animaduertit, illis qui acertant in capite pituitam, quod verisimile est facere Æthiopes ob natiui caloris (& si ascititio abundant) exiguitatem: ea per æstum liquata, defluentéque somnus obrepit: quibus vero caput purum est, & excrementis vacans, exiccato cerebro vigilia sequitur.

9 C V R primus somnus arctior esse solet? R. Quia initio maior humoris copia in superas partes euadit, quæ vt paulatim absumentur, ita somnum gignit liberiores: hinc & infantuli, vt diximus, primo ætatis ingressu alto sopore opprimuntur, quia calidi sunt, & præhumidi, adeo vt quinque mensibus ceruicem non inflectant. Vnde etiam Aristoteles hoc in lib. cap. 3. vsum vini, quod halitibus plenum sit, tam ipsis, quam earum nutritibus, interdicit.

De assiduo infantium somno.

Aristo. 3. cap. huius libri.

10 C V R ij, quibus venæ non apparent, somniculosi sunt? R. Quia per venas angustas, quales hi habent, ægrè humor è cerebro descendens effluit, sed in ipsis diu insistit, somnumq; porrigit: non secus atque per fistulas graciles aqua guttatim & lente decurrit, per amplas celeriter elabitur.

11 C V R dormientes vsu rationis destitui dicuntur, si vniuersalia apprehendunt, si discunt, si disputant, si consultant, si iudicant? Hæc enim omnia somno consopitos non raro exhibere docet experientia? R. Quia tunc non adimitur intellectui facultas

Con. Comm. in parua Nat.

E.

Deprivatione
vires libere ar-
bitry in som-
nis.

operandi, sed liberè operandi. Adimitur verò ei talis libertas, quia perfecta intelligendi ratio, quæ libertatem comitatur, pendet à solutione internorum sensuum, cum oporteat intelligentem speculari phantasmata, interni autem sensus tunc solum dicuntur soluti esse, cum rectè, & ordinatè operantur, quod obtinere non possunt dum cerebri meatus obturati sunt: interim namque semper intus oberrant vapores, quorum nubes obumbrat sensuum officinas, eorumq; operationes turbat.

12 C V R glires dum hyeme dormiunt maximè pinguescunt: Vnde eorum quidam apud Martialem sic ait:

*Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, cum me nil nisi somnus alit.*

R. Quia dum hyberna latebra sese continent, obrorpescit in eis calor, isq; cum lentè admodum carpat natium humidum, conuertit in eorum substantiam pituitam intus asseruatam, eaque pasti dilatantur.

13 C V R tristitia somnum adimit: cur somnus tristitiam leuat: R. Quia tristitia in homine præsertim cogitabundo, propter occupationem imaginariæ, coctionem deprauat, vaporem dispefcit, humidum consumit. Quod item ob eandem causam præstat meditatio, & lectio, et hæc interdum somnum aduocent, cum videlicet is, qui meditatur, aut legit, ita est affectus, vt vaporum copia membris, sensibûsque & animalibus spiritibus tunc magis quiescentibus in cerebrum euecta intentionem, & applicationem animi torpidam reddat, ac tandem meatus ocludat: eademque causa est, cur blandus aquarum decursus somnum conciliet. Lege Aristotelem in problemat. sect. 18. quæst. 7. Quod at-
rinet ad rationem, ob quam somnus tristitiam leuat D. Thomas 1. 2. quæst. 39. art. 5. id ita explicat. *Cum tristitia repugnet vitali motioni corporis, quæcumque corporis affectionem in vitalis motionis statum vendicant, ea tristitiam oppugnant, minuuntq;: sic verò sese habet somnus, quandoquidem reparat spiritus, quorum ministerio fit motus, estq; commune natura subsidium, speciatimq; ob id tristitie alleuamentum est, quia tristitiam rerum cogitationem amouet, & melancholici humoris malitiam emendat, & spiritus turbidos, atque obscuros, causam subolemque mæroris, absunt.*

Sæcus cur tri-
stitia allua-
mentum.

14 S I somno calor ad viscera cogitur, quoniam pacto tertia decoctio alimenti, quæ in membris fit, & calore promouetur, somni, quam vigiliæ tempore exactior est: R. In primis, quia artium quies non parum iuuat decoctionem, quatenus minor spirituum copia tunc effluit, quam vigente motu. Secundo, quia licet inean-
te somno coeat calor in præcordia, postea tamen sese in totum corpus diffundit. Vnde est quod extimæ partes corporis, quæ initio somni frigent, eodem procedente recalescunt.

Ineunt som-
no calor in
præcordia se
eripit.

15 C V R somnus post nimiam, & subitam corporis exinanitionem,

Lege D. Tho-
1. part. quæst.
84. artic. 8. ad
2. & in 4. d.
9. quæst. 7. art.
1. ad 4.

Lib. 13.

tionem, auget debilitatem fractionemque, immo & nonnunquam deliquiū importat: R. Quia somnus residuum illud caloris, quod in membris supererat, introrsum reuocat; sicque moles corporis calore, & spiritu destituta collabascit.

16 C V R sudorem somnus mouet: R. Quia vt dormienti melius, quam vigilianti alimentum decoquitur, ita per somnum copiosior halitus à visceribus ad cutem educitur. Vbi sciendum si vapor corporis extima petens diffatur, nec in obstacula impingit, confestim euolare; si verò impingit, per moram in sudorem concrefcere; quod frequenter accidit corpore consopito, & quiescente: quoniam nullo tunc motu halitus dissipatur, nec in poros ita laxos, quos motus aperire solet, incurrit. Cur autem nonnulli, vbi se somno tradiderint, confestim sudant, causa est, quia re-
tentrix facultas destituta à calore in viscera fugiente, humorè, quem veluti prehensum tenebat, dimittit, non aliter quam in deliquio mentis, quo totum corpus repentino sudore madet.

Lege Galenū
in lib. Hipp. de
multis ratio: ne
in morbis ac-
tu.

Sudor in men-
tis deliquio.

17 C V R somnus matutinus iucundior est: R. Quia Solis remeantis propinquitas è nostris corporibus halitus soporiferos denuò excitat, sicuti & ex aliis corporibus vapores. Vnde est, quod paulo antequam dilucescat, aër obscurior, ac tenebrosior fit, quam esset, cum Sol longius aberat, occupante videlicet, & obscurante aërem vaporum copia, quam aduenientis Solis calor exciuit.

Paulo ante-
quam diluce-
scat, cur aër
obscurior red-
ditur.

18 C V R vespertinus somnus potissimum damnatur: R. Quia id tempus maximè importunum est. Recedente enim Sole, qui innatum calorem fouet, noxia omnia plus incommodant, est autem omniis fere diurnus somnus noxius.

Lege Plin.
lib. 25. c. 4.

19 C V R supra dextrum latus suauius soporatur: R. Causam reddit Aristoteles in pblemat. sect. 6. quæst. 5. & 7. R. Quia hac ratione magis quiescit immotaque constituitur dextera pars, quæ motus principium est, & diurno labore magis fuerat defatigata: vel vt alij explicant, quia cum ventriculi os ad sinistram vergat si in læuam recumbas necesse est alimentum offendere, grauareque stomachi orificium, ex quo turbatio, somniq; interruptio oritur, vnde medici iubent eos, qui purgatoria medicamenta sumpserunt, aut quibus aliunde vomitus timetur, supra dextram, minimè verò supra sinistram cubare. Si autem probæ coctionis exacta ratio habenda sit. Ea docente Auicenna, Tertia p. doctr. 2. quæst. postulat vt primò in dextram decumbamus, ne cibus innatet, fluctuet-ve. Deinde noctis decursu in læuam, vt hepar ventriculo insidens decoctionem promoveat: tandem sub lucem rursus in dextram: hac enim varietate alimentum, vt olla ignis hinc inde appposito, commodius, ac vehementius incalescit.

Ventriculi os
ad sinistram
vergit.

20 Q V A M O B R E M musica somnum iucundè allicit: R. Quia anima ad cantus intenta reliquorum sensuum, quasi oblita, spi-

*Cantu cur
somnia concu-
liantur.*

ritus ad eorum officinas immittere desinit, eosque ad audiendi organum aduocat, ij verò humidū, si quod ibi inueniunt, in halitum solunt. Atque ita tum reliqui sensus spiritibus destituti, tum audirus ipse ob excitatum vaporem facile soporantur, omniumque sensuum iucunda quies existit.

21 **Q**UAM ob causam somnus granibus morbis laborantibus præsertim si ieiuni sint, interdum valde nocet: R. Quia in iis calor, dum sese interius abdit, humores noxios colligit in præcordia, qui vitæ fontem inficiunt, & ad interitum vocant.

22 **S**I multa sunt animalia destituta corde & sanguine, ac proinde spiritibus animalibus, qui nihil aliud sunt, quam partes sanguinis tenuissimæ, in corde primum, deinde in cerebro elaboratæ, quæ fieri potest, ut vera sint, quæ hæcenus de somno diximus: videlicet fieri impedita cōmunicatione eiusmodi spirituum è cerebro? R. Quia licet non omnes animantes cor & sanguinè habeant, omnes tamen aliquid obtinent proportionem respondens cordi & sanguini, atque adeo spiritibus animalibus. Lege Aristotelè c. 3. & 4. de somno, & vigilia.

*Animalia
corde, & san-
guine carèria.*

*Abter A.
phrodof. libr.
probl. primo,
probl. 119.*

IN LIBRVM DE SOMNIIS.

Quid sit somnium, & quomodo accidat.

CAPVT I.

*Definitio som-
nii.*

CONTINVATA rerum series postulat, ut cum Aristotele de somniis agamus, siquidem somnia affectiones sunt somni, de quo proximo libro disseruimus. Et ut à rei subiectæ definitione auspiciemur: Somnium, ut Aristoteles 1. & 3. huius lib. c. explicat, est visum, quod in somno apparet, seu quod eodem recidit, est apparitio exhibita per internum sensum, in iis qui somno consopiti sunt. Dicitur, per internum sensum, ut reiciantur notiones intellectricis potentie, quas dormientes interdum effingunt, quæ non ritè somnia vocantur, ut Aristoteles loco proxime citato ait. Additur, qui somno consopiti sunt, ad remouendas sensiones internas, quæ accidunt amentibus, & phreneticis, quoniam hæc, somnia non sunt: cum fiant solutis per vigiliam sensibus.

PRO cuius rei intelligentia haud ignorabis, interim dum adhuc præclusi sunt meatus, per quos animales spiritus ad externos sensus inuehantur, non raro accidere, ut soluatur, & quasi vinculo liberentur interni sensus, sedata videlicet magna ex parte (nam ex toto dum somnus perseverat cohiberi non potest) vaporum agitatione, & tumultu. Ostendunt enim sese, quæ antea omnino latuerant,

*Lege D. Tho.
1. pars. q. 111.
art. 3.*

latuerant, rerum imagines, per quas interni sensus operantur idque clarius, aut obscurius pro halituum paucitate, vel multitudine, tenuitate, aut crassitie. Hoc igitur cum accidit, somnare animal dicitur.

*Rerum ima-
gines.*

MODVM autem, quo prædictæ imagines aut latent, aut se exerunt declarat Aristoteles 3. huius lib. cap. hac similitudine: Quemadmodum in aqua permora, aut nulla effigies redditur, quæ appareat, aut redditur quidem, sed tortuosa: quiescente aut è & stagnante aqua res nativo suo colore propriaque forma respondent: ita dormientibus euenit, dum enim vapores in cerebro errabunda motione addensantur: aut imagines penitus obrutæ delitescunt, aut non nisi turbulenta quædam & molesta, ac prodigiosa visa exhibent, qualia sæpe accidunt melancholicis furentibus, & ebriis, aut febri laborantibus.

Simile.

SED illud est in hac disputatione valde ambiguum ad quos nimirum sensus internos pertineant somnia, à quibusve spectris eliciantur. Multorum sententia est partim ad sensum communem partim ad cogitatricem vim spectare. Elici in sensu communi à speciebus, quæ ad ipsum ex phantasia perferuntur: in cogitatrice ex imaginibus, quæ ad illam è promptuario memoriæ sensitiuæ commeant. Faciunt quippe huiusce opinionis assertores phantasia thesaurum sensus communis: & eam, quæ peculiariter memoria sensitiua dicitur, thesaurum potentie cogitatricis. Itaque horum iudicio cum per somnium res sensatas apprehendimus, putandum est id somnium effici in sensu communi, cuius obiectum sunt res externis sensibus obnoxie: at cum res sensatas cogitamus, vel non sensatas inter se, aut cum sensatis miscemus, existimandum tale somnium effici in cogitativa, ad quæ eiusmodi apprehensiones ex officio pertinent.

*Ad quos sen-
sus internos
pertineant
somnia.*

SIC cum qui inter dormiendum, videretur sibi intueri hominem destitcto gladio, isthæc apparitio sit in sensu communi, quia est rei sensata. Quod si eundem percipit ut hostem & inimicum: cum inimicitia sit res non subiecta externis sensibus, talis apprehensio exercetur in cogitativa. Atque ita nonnunquam duæ potentie circa eiusdem rei euentum historiamve simul occupantur interdum vna dantaxat, prout materiæ subiectæ conditio, & natura postulat.

PORRO autem quo pacto species somnia effecturæ ab vltiori sensu ad priorem remeant, duplex sententia est. Sunt qui dicant ut imago à speculo ad oculum reflectitur: ita simulachra à sensorio phantasiæ quodammodo repercuti, redireque sponte ad communem sensum, similiterque ab organo memoriæ sensitiuæ, ad cogitativam. Alij credunt non dari eam repercussionem, sed traduci imagines vehiculo spirituum animalium. Aiunt enim præter idola quæ eiusmodi cellulis recondita, & in substantia cerebri impressa sunt, è quibus potentie actiones suas eliciunt,

*De regressu
imaginum ad
efficienda som-
nia.*

dari alia spectra consimilia, spiritibus inusta, quæ corundem spirituum opera huc, illucque excurrunt: ita videlicet ut imago Socratis, quæ insidet in spiritu administro, & quasi satellite phantasia, ab eo traiecta aliam imprimat in sensum communem, quæ is informatus rem ab illa repræsentatam apprehendat. Quandoquidem spiritus, ut alibi planum faciemus, animati non sunt, fierique non potest, ut anima per speciem hærentem in alieno subiecto vitam eliciat actionem.

Ac quod somnia hunc in modum fiant, hoc est, transvectione specierum ab uno sensu ad alium baiulis spiritibus, videtur expressa Aristotelis sententia hoc in libro cap. 3. ubi generationem somnij declarans ait, dormientibus plurimam sanguinis copiam ad sensum principem delabi, & unam motiones illas descendere, quæ in ea materia continentur, aliæ potentia, aliæ actu. Ait verò in materia sanguinis, siue in spiritibus qui nihil aliud sunt, quam tenuissimæ purioris sanguinis particulæ quædam motiones actu esse, quædam potestate: quia ut explicat Themistius cap. 17. suæ paraphrasis, quædam imagines nobis dormientibus cunctantur & torpent, aliquæ præsto sunt principiumque sentiendi, id est, potentiam ad ipsarum usum excitant.

Quod etiam Aristoteles eodem cap. illustravit exemplo lignearum ranarum aliquantulum obscure, sed in hac sententiam, ut Leonicus eo loco est interpretatus. Si quis ranunculos è subere, aut alio quouis ligno conficiat, numero quinque verbi gratia, deinde eos in vas plenum aqua includat, & unum quidem in vasis fundo statuat superiniecto sale, similiterque alios tres: singulis sale interposito: tandem vero in vasis superficie unum apertum collocet: extremus hic qui cernitur ranunculus proportionem habebit imagini actu, perquam nunc operatur anima: illi autem, qui conditi sunt, & sale operati iis imaginibus, quæ potestate existunt. Ut igitur prædicti ranunculi, si sal liquefcere & in aquam verti incipiat, paulatim se exerent, & ordine suo apparebunt; ita imagines, quæ inundante vapore abscondebantur, eodem impresso, & evanescente sese proferent, ut iam iis potentie utiqueant, quæ antea nequibant.

Alia ratio explicandi somniorum generationem.

CAPVT II.

QUONIAM pacto ex communiori philosophantium sententia somniorum generatio procedat, proximo cap. disseruimus ubi etiam ostendimus putasse Aristotelem fieri insomnia per descensum recursumve imaginum ad principem sensum, licet num etiam in cogitatrice perficiatur nihil omnino ex illius dictis elicerimus.

Verum

Spiritus non sunt anima præditi. Sententia Aristotelis quo pacto fiant somnia.

Simile.

Legge D. Tho. ad hunc locum 1. parte, quest. 111. art. 3.

Verum alia nobis in re proposita occurrit opinio, quæ fortasse non displicuerit. In primis namque regressio illa imaginum minimè necessaria videtur; siue fiat per repercussionem; siue spirituum vehiculo. Repercussio enim tunc datur, cum aliquod corpus, veluti pila, impingit in aliud, cuius duritiem, & repugnantiam, quia vincere nequit neque progredi ulterius valet, retro comeat, aut dissultat in latus. Quod similiter accidit cum qualitas ab aliquo agente effusa propter obstaculum, id quod impingit, explicare se amplius per lineam rectam non potest, sic; spatij longitudinem, per quam porrigenda esset, in se redeundo seq; intendendo compensat: quo modo fit lucis reciprocatio, & productio Echus. At quod neutrum horum in somniis accidat, probatur. Nam prima illa repercussio conuenit solis corporibus, imagines autem non sunt corpora. Quod si quis respondeat non reperiuntur imagines per se, sed ratione spirituum, quibus à sensu externo in internum prouehuntur, id ex eo facile coarguitur, quia spiritus non adeo vehementi & turbida agitatione in interna sensoria impingunt, ut ab iis eos retrogredi necessum sit. Præterea si talis reflexio detur, utique tunc dabitur, cum imagines ab externis sensibus ad internos comitant: at inter dormiendum, ut facultates externæ feriantur, ita omnis comitatus simulachrorum qui ab his ad internos in vigilia fit, omnino cessat. Vade etiam liquet non reuerberari species ab interiorum sensuum officinis eo pacto, quo lux, aut somnus à corporibus, quæ offendunt, siquidem nunquam ea reciprocatio fieri incipit, nisi cum accidentia incurrunt denuò in corpora, à quibus reflectuntur. At cum somniamus, non tunc incidunt imagines in interna sensoria, sed iam ante in iis insculptæ fuerant.

Si quis dicat non redire simulachra ad sensum communem, siue ad æstimatoriam ex repercussione facta ad sensoria, sed reduci vectoribus spiritibus, qui somni tempore per interiorum sensuum officinas diuagantur (quæ ratio tuendi prædictam regressionem communior est, ac longè, quàm prima verisimilior) id etiam non parum habet difficultatis. Sed aduertendum primò est, quod in libris de Anima ex professo ostendemus, videlicet phantasia & memoriam sensitivam non esse duntaxat potentias passiuas, quasi nihil ipsæ operentur, sed tantummodò ad asseruandas rerum imagines destinatæ à natura sint; alio qui deterioris notæ essent, quoad hoc. quam sensus externi, quos constat non solum obiectarum rerum species accipere, sed earum interuentu in opere, & actione versari. Deinde quia nemò inficiat nos per imaginatricem vim, siue phantasia multa imaginari & effingere: ac per memoriam sensitivam recordari. Tertio quia receptum est in philosophorum scholis eos, qui bona sunt phantasia, id est, qui celeriter, & acutè imaginantur, celeris ingenio præditos esse, facileque discurrere: & qui æstimatoria

celeri

Non esse opus regressu imaginum ad somnia.

Phantasia & memoria sensitiva non esse potentias passivas duntaxat.

celeri ingenio præditos esse, facileque discurrere: & qui æstimatiua præstant, hoc est æstimatrici potentia functiones excellenter administrant, iudicio eminere.

PRÆTEREA supponendum est omnia, quæ apprehendit sensus communis, percipere etiam phantasia: itémque omnia, quæ cogitatiua cognoscit, percipi à memoria sensitua. Quod ex eo sanè patet, quia phantasia seruat typos omnium rerum, quæ cadunt sub communem sensum, iisque ad notiones suas vitur cum non sit tantum facultas patiens, vt ostendimus; similiterque memoria seruat imagines omnium rerum, quæ sub notitiam cogitatrici potentia veniunt, & eisdem parimodo vitur.

HIS ita constitutis quod ad gignenda somnia, nullo pacto necessarium sit ab vltiori ad priorem sensum species redire, ita probatur, Phantasia cognoscit omnia, quæ sensus communis, immo & plura, cum etiam proprio ingenio multa imaginetur & effingat. Item omnium eiusmodi rerum species in se cohibet, tam eas quæ sibi à communi sensu demandatæ sunt, quàm alias, quas sibi ipsa per proprias notiones impressit. Præterea inter dormiendum non impeditur ab vsu talium imaginum, cum non minus, quam sensus communis, soluta sit. Nihil igitur opus est, somniorum gratia mitti species à phantasia ad sensum communem. Sed si somnia effingenda sint circa res ad phantasia, vel ad sensum communem spectantes in ipsa phantasia non autem in sensu communi, perficientur. Eodémque modo somnia circa obiecta ad cogitatiuam & ad memoriam sensituiam pertinentia administrantur in memoria sensitua.

Obiectio. QVOD si quis obiiciat nos inter dormiendum nonnunquam discurrere ab vna re singulari ad aliam: hoc autem ad nullum sensum internum, præterquam ad cogitatiuam pertinere, proindeque in somniis operari cogitatiuam. Occurrendum erit tamen, non inficiemur cogitatiuam hominis circa singularia discurrere: non constare tamen, vtrum somniantium discursus, etiam cum non versatur in rebus vniuersalibus, ab aliquo sensu interno, an ab intellectu proficiatur: sed esto fiat à sensu dicendum memoriam sensituiam hominis componere, diuidere, & discurrere, vt ait Diuus Thomas in prima part. quæst. 78. articulo 4. ad 5. proindeque talem discursum effici à memoria sensitua.

Hoc igitur modo se habet nostra sententia de somniorum generatione. Concedimus tamen ne ab Aristotele videamur omnino recedere voluisse, interdum commeantibus huc illuc spiritibus, & imaginibus fieri somnia, non solum in phantasia, & memoria, sed simul etiam in sensu communi & cogitatiua, sic enim illius verba explicari possunt: præsertim cum non docuerit gigni somnia tantummodo in sensu communi, sed indefinitè locutus sit, alioqui negasset fieri quoque illa in cogitatrici potentia,

potentia, cuius oppositum in schola Peripatetica receptum est. Aduerte, quod hic asseruimus de duplici potentia, ad quam somnia pertineant, intelligendum esse si præter sensum communem ponamus plures facultates, internas sensituias, quàm vnã. Nam si vnã tantum constituere placeat, quod suo loco expendemus, ad eam tota somniorum ratio deuoluenda erit: adhibita tamen illa, quam diximus, consideratione circa sensum communem in doctrina Aristotelica.

De variis somniorum generibus.

CAPVT III.

VCTOR libri de spiritu & anima, siue is sit Hugo Victorinus, siue alius c. 25. eius operis quinque somniorum genera enarrat, videlicet oraculum, visionem, somnium, insomnium, phantasma. Oraculum, inquit, est cum in somnis aliqua sancta grauisq; persona, vel etiam Deus euenturum aliquid aperte vel non euenturum, faciendum, vel euitandum nuntiat. Visum, est, cum id, quod viderat quis eodem modo, quo apparuerat, euenit. Somnium, est, quid figuris tectum, & quod sine interpretatione intelligi non potest. Insomnium est, cum id, quod fatigauerat vigilantem, ingerit se dormienti, vt cibi cura, vel studium. Phantasma est, quando quis dormire cepit, & adhuc se vigilare existimat, aspicereque videtur irruentes in se, vel passim vagantes formas, aut lætas, aut turbulentas.

Oraculum.

Visum.
Somnium.
Insomnium.
Phantasma.

D. GREGORIUS lib. 8. Moraliũ c. 13. & 4. lib. dialogorum c. 48. sex genera somniorum ex totidem causis orta commemorat. Aut enim, inquit, ex plenitudine, vel inanitate corporis somnia existunt; aut ex antecedentibus diurnis curis, aut ex illusione Demonis, aut ex cogitatione hominis simul & Demonis illusione, aut ex reuelatione Dei, aut denique ex cogitatione hominis simul & reuelatione Dei.

Alia genera somniorum ex D. Greg.

HIPPOCRATES in libro de somniis ait somnium duplex esse. Videlicet diuinum, & naturale. Diuinum vocat, quod à Deo iniicitur, vt prænuntiet insignem aliquem euentum ad lætitiã, vel mœrorem, felicitatem, vel miseriam, siue alicuius priuatæ personæ, siue totius Reipub. pertinentem. Naturale appellat, quod ex affectione ipsius dormientis, & causis in eo latentibus ortum habet. Qua de re in progressu plura.

Alia ex Hippocrate.

Alia insomniorum genera tradit Tertullianus in lib. de Anima cap. 47.

De somniis diuinis, demoniacis, Naturalibus, & animalibus.

CAPVT IV.

De diuinis somniis Philo Iulianus in lib. de insomniis, Iæbluchus in

OBIS videtur perquam appositè diuidi somnia in Diuina, Dæmoniaca, Naturalia, & Animalia. Diuina sunt, quæ à Deo inspirantur, siue id fiat immediatè à Deo, siue Angelorum interuentu, vt plerunque accidit.

Somnia diuina.

Con. Comm. in parua Nat. F

Horum multa continent exempla diuinæ literæ, tam in veteri, quam in nouo testamento: in veteri, vt somnia Iacob c. 28. Ceneleos: Iosephi cap. 37. eiusdem libri. Pharaonis cap. 41. In nouo, vt Matthæi 1. & 2. vbi legimus admonitum fuisse diuum Iosephum in somnis ab Angelo, vt puerum IESVM & matrem in Aegyptum deferret, deinde itorū, vt eos in regionem Israëliticam reduceret.

SOLET Deus tum ob alios fines somnia inmittere; tum sæpenumero, vt rerum latentium & futurarum prænotionem hominibus impertiat. Quod facit vel nouas imprimendo species siue intelligibiles, siue sensibiles: vel componendo & coordinando eas, quæ nobis antea inerant, & insuper intelligibile lumen communicando, si ita opus sit. Angeli verò, quia neque species, neque lumen per se in animam hominis transfundunt, quoties aliquid inter dormiendum edocent, aperiunt-ve, id præstant expediendo illis species, easque appositè coordinando ministerio spirituum, qui ipsis, vt cætera corpora, ad motum localem obtemperant, vt D. Thomas 1. p. qu. 111, art. 3. explicat. Adde etiam sicuti in vigilia, ita & in somniis mouere nonnunquam Angelos corporis humores ad excitandum vtilem alicuius rei affectum & cogitationem. Habet enim ad id non parum momenti humorum excitatio, sicuti & ipsum primarum qualitatum temperamentum, vt progressu patebit.

DÆMONIACA somnia dicuntur ea, quæ à Dæmonibus inducuntur: possunt verò ab illis induci eo pacto, quo ab Angelis, cum vtrique similem naturam, ac virtutem habeant: tamen non eundem finem spectent. Angeli enim gloriam diuini numinis hominumque salutem in iis, vt & in cæteris rebus quarunt: Dæmones autem his omnino contraria. Ac duo potissimum sunt, quæ illi impuri & nefarii spiritus somniorum interuentu allequuntur. Alterum est hominum, si mentes non possint, saltem corpora, obscœnis cogitationibus, & voluptatis illecebra contaminare. Qua de re pie conqueritur D. Augustinus lib. 10. Confessionum cap. 30. Idemque luculenter pertractat Iustinus Philosophus & Martyr in libello quæstionum, quæ Christianis à gentibus proponebantur quæst. 21. Alterum est, ignaros homines vana superstitione imbuere; si eos aliquorum somniorum euentu, ad irrogandam iis fidem pellexerint. Quo artificio constat Ethnicos multipliciter fuisse delusos, & in impietate obfirmatos. Vtque cætera huius rei omittamus exempla, narrat Philostratus, Pausanias, & Strabo, eos qui variis oppressi morbis, Aesculapij, Serapidis, & Amphiarai templa adibant, omnium ægritudinum remedia inquiete, dum eisdem somnia obuerfarentur, accipere consueuisse. Quod iccirco Dæmones faciebant, vt vel sibi, qui ea remedia suppeditabant, vel tribus illis hominibus in Deorum numerum relatis, diuinus honor tribueretur. Alia multa commemorat

Somnia, quæ à Deo impertantur.

Somnia Dæmonia.

Quem finem spectent.

D. August. D. Iustinus.

*lib. de myste-
ris Aegypt.
Trismegistus
in Symonem.
D. Greg. Nyss.
in lib. de hom.
opificio c. 33.
Lact. in libr.
de opif. Dei
c. 18. in inter-
cib. in libr. de
oculis ab-
liti, Xenopho-
ni in symone.*

*Lege D. Tho-
m. 2. 2. q. 91.
ar. 6. D. B. a.
in 2. d. 7. par.
2. art. 1. q. 3.
nu. 68.*

*Consule D.
Aug. libr. 11.
super Genes.
cap. 15.*

memorat Tullius libro primo de Diuinatione, & primo de Natura Deorum. lege etiam Herodotum lib. 1. Valerium Maximum lib. 1. c. 6. Alexandrum ab Alex. lib. 5. c. 25.

De somniis, quæ Naturalia, & animalia nuncupantur.

CAPVT V.

NATURALIA somnia dicuntur, quæ ex effectione corporum, temperamento, humorum incurfionibus, aliisque eiusmodi nascuntur. Nam ij, quos melancholia infectat, somniat tristitia, vt funera, caliginem, tenebras. Qui flaua bili redundant, rixas, iurgia inimicitias. In quibus est sanguinis redundantia, videre sibi videntur rubentia ignes, vitiones. In quibus multum insidet pituitæ, aquas, portus, natationes, pluuiam, & id genus. Similiter quibus animalis vis humorum multitudine premitur, grauiam quædam ferre onera sibi videntur. Et contrà qui tenui, leuique temperamento sunt, nunc tranare præpetibus pennis aërem, nunc velocissimo cursu ferri se putant.

Somnia Naturalia.

HINC medici, teste Aristotele in lib. de Diuinatione per somnia c. 1. præsertim Hippocrates in libro de insomniis, & 6. Epidemiorum admonent notanda, & expendenda esse ægrotantium insomnia ad eorum morbos diiudicandos, curandosque. Ex ea nanque obseruatione satis probabilem de qualitate morbi coniecturam ineunt, & qui humores intus lateant, qui eorum defectus, vel exuperantiæ sint, dignoscunt. Qua de re extat liber Galeni, qui inscribitur de præfagio ex insomniis sumendo. Vbi narrat cum quidam inter dormiendum crus sibi alterum factum lapideum cerneret, præter omnium opinionem crus ei paralyfi obtorpuisse.

Hippocrat.

QUO autem modo tales corporis affectus vel sui, vel cognatarum rerum insomnia excitent, disquirat Galenus loco citato, statuitque animam somni tempore corporis profundum ingressam, & in se collectam ac nullo aduentitio pulsu agitaram; quid interiùs lateat persentiscere, videreque atque inde prædicta somnia effingere. Hæc tamen explicatio superficialia est. Quare dicendum fieri posse, vt humor exuberans, V. G. pituita, apprehensa tunc aliquo sensu externo, vt tactu, vel gustatu (nec enim in talibus somniis operet omnes sensus externos omnino ligari, vt reuera interdum non omnes prorsus ligari, superiùs diximus) immittat sui speciem ad phantasiam, ex qua fiat apprehensio quorundam coniuictorum, & consimilium, vt ex specie pituitæ, quæ aquea est, & dulcis, nunc memoriæ seu cogitatio imbrium, nunc dulcium ciborum. Atque ita in cæteris rebus suo modo res habebit. Adde etiam fieri posse vt absque transmissione speciei facta

humorum colluie originem habet, solent incubi grauium morborum antecambulones esse.

Res in somnis videri minus.

5. **C**V R somno percepta, multò maiora & vehementiora iudicantur, quàm ipsa sint? Nam exempli gratia pituitæ defluxus ad linguam, quia aliquantulum dulcis; dormientibus mel viderur: & fulminasse tonuisseque putant cum soni exigui aures eorum pulsant, & per ignem incedere, cum calor exiguus eliquam partem corporis occupat? R. Quia obtusus sensus, dum nequit sensilium differentias exactè internoscere, & discernere; confert se ad id, quod in quouis genere notissimum est, qualia sunt in iis, quæ sub sensum cadunt, obiecta maiora, actiorave.

Lege D. Thom. 2.2. quæst. 93. art. 6.

6. **C**V R hoc potius, quàm illud somniamus, cum tam huius quàm illius imago in nostro sensu hæreat? R. Quia non quæuis imago æque potentiam laceffit, & ad operandum mouet, sed interdum ea, quæ recentior est: vt cum somniamus, quæ paulò ante egimus; nonnunquam ea, quæ rem tristem repræsentat, vt mortem, cum is, qui somniat melancholico humore abundat. Solent enim affectiones corporis, vt superius diximus, mouere simulachra earum rerum, ad quas inclinant. Denique huiusce rei causa reddi certa non potest; cum pro tempore, loco, subiecto temperamento, aliisque eiusmodi circumstantiis varietatem magnam habeat.

Somnia minutissima.

7. **Q**V A R E sub lucem clariora habemus somnia, minúsque distorta, & inepta? R. Quia minuta iam somni decursu vaporù copia, factaque remissior spirituum agitatio, non ita sensuum internorum functiones turbat.

Etiã bruta somniant.

8. **N**unquid homines tantùm, an etiam bruta somniant? R. Et si homines plusquam cetera animantes somniant, vt asserit Aristoteles 4. de Historia animalium ca. 10. Cuius rei causa videtur esse, quia homo magna ex parte tenuiores halitus in cerebrum mittit, & acutiores, atque ad operandum promptiores habet internos sensus: tamen etiam bruta somniant, vt eodem loco philosophus docet. *Somniant, inquit, non solum homines, sed etiam equos & canes & boues palam est, atque etiam oues, & capras, denique genus omne quadrupedum idemque animalis fixendum: declarant id canes suo latratu, quem per quietem agunt, quamquam de iis quæ oua pariunt, incertum hoc est.* Licet verò quid de omnibus perfectis animantibus asserendum sit, num videlicet cuncta somniant, haud conser: illud tamen pro certo habendum ex imperfectis, quæ memoriæ vi carent, nullum somniant, cum hæc non seruent in interno sensu imagines, è quibus elicienda sunt somnia.

Plinius l. 10. Nat. hist. cap. 75.

9. **C**V R ineunte somno, præsertim si illico post cibum dormire incipimus, non confestim somnia apparent? R. Quia vehementior vaporum agitatio non sinit, vt iam diximus, exhibere sese imagines, sed vt in aqua mota euanescent.

10. **A**CCIDVNT ne etiam infantibus somnia? R. Negat Aristoteles.

Aristoteles lib. 4. de Historia animal. cap. 10. *Editis, inquit, nuper in lucem, & infantibus adhuc nullum penitus contrahitur somnium, sed plurimum anno circiter quarto, aut quinto ætatis visæ incipiunt.* Oppositum docet Galen. lib. Aphorismorum 3. Aphorismo 23. Plinius lib. 10. cap. 75. Tertul. in suo libro de Anima cap. 49. hisce verbis. *Infantes qui non putant somniant, cum omnia anima pro modo ætatis expungantur in vita, animaduertant successus, & nutus, & renidentius eorum per quietem, vt ex re comprehendant motus anime somniantis facile per carnis teneritudinem crumpere in superficie.* Hæc dubitatio ita explicanda videtur, vt dicamus accidere quoque infantibus somnia, vt probant iudicia illa à Tertulliano adducta, quæ etiam alij auctores afferunt. Verùm quia eiusmodi somnia admodum obscura sunt & vix apparentia ob redundantiam humoris & organorum defectum in ea ætate: iccirco Aristoteles nolens ea vocare insomnia, negauit infantes somniant. Quare idem libro 7. de Historia anim. cap. vltimo infantibus somnia concedit, *Infantes, inquit primis quadraginta diebus neque rident, cum vigilant, neque lachrymantur, sed noctu & per quietem vtrumque interdum faciunt: somniant etiam eos constat, sed serò meminisse possunt imaginum.*

An infantes somniant.

Tertul.

Lege Suetonium in Nerone cap. 45.

11. **C**V R aliqui tota vita non somniant? R. Quia ita agiles habent spiritus tantamque expirationum vim in cerebrum eiaculantur vt ostendendis per quietem, imaginibus locum non dent. Refert verò Aristoteles lib. 4. de Histor. animalium ca. 10. quosdam qui nunquam somniant, cum eis processu ætatis somnium accidisset, habitum corporis vel in mortem, vel in ægritudinem mutasse. Quod etiam confirmat Plinius lib. 10. cap. 75. *aiens mortiferum fuisse signum contra consuetudinem somnium: eiusque rei exempla constitisse.*

Aristot.

Plinius.

12. Si somniantes liberum rationis vsum non habent, quoniam pacto 3. Regum. cap. 3. petiti Salomonis in somniis tantopere Deo placuit, vt singulare sapientiæ munus ab eo obtinuerit? R. D. Thomas 1.2. quæst. 113. art. 3. & 2.2. quæst. 154. art. 5. ad 1. secutus D. Augustinum 12. super Genes. ad lit. cap. 15. D. Bonauentura in 2. dist. 25. quæst. 6. nu. 72. Alensis 4. par. qu. 101. membro 3. art. 3. Richardus Quodlib. 1. quæst. 17. aiunt illam Salomonis petitionem non fuisse Deo gratam in somniis per se, sed ob aliam eiusdem rei in vigilia postulationem, ex qua illa in somno ortum habuit. Secundò respondent aliter ijdem doctores D. Thomas, illum somnum non fuisse naturalem sed vaticinij & in istiusmodi somno dari vsum liberi arbitrij. De quo dicitur, Numer. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, per somnium, aut in visione loquar ad eum.* D. Bonauent. ait meruisse Salomonem in somniis ex priuilegio. Alensis illum non simpliciter tunc dormiisse: sed vt in visione, & oraculo viguisse in eo rationem, quoad actum superiorem, præter ordinariu naturæ cursum. Richardus,

*De precatio-
ne Salomonis
in somniis.*

*D. Thom.
D. Bonauent.
Alensis.
Richard.*

ch arduus, habuisse solutū liberum arbitrium supernaturali dono.
 13. CUR remulentis, & helluonibus aut nulla somnia, aut confusa apparent? R. Quia in his ob turbulentum motum vaporum è vino, ciboque in caput ascendentium perplexæ admodum sunt imagines, nec, vt oportet, elucent, quemadmodum cum citatissima vertigine rota circūuehitur, radij nulli à nobis percipiuntur: & vt cum multi lapilli dimittuntur in stagnum, circulatorum orbis anfractus suos inter se impediunt.

IN LIBRVM, DE DIVINATIONE PER SOMNIVM.

Diuersa veterum philosophorum placita de diuinatione per somnium.

CAPVT I.

*Qui omnium
 somniorum si-
 dem & au-
 thoritatem su-
 stulerunt.*

DE arte diuinandi, seu præfagiendi futura ex somniis, quam somnispiciam vocant, diuersæ ac repugnantes fuere veterum philosophorum sententiæ. Nam Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius, & ex Romanis Tullius in libris de Diuinatione, eam de medio sustulerunt. Contra Orpheus, Pythagoras & Platonici, ac Stoici non parum autoritatis eidem irrogarunt, & si diuersa ratione. Stoici namque omnia somnia aliquid portendere arbitrati sunt. Platonici quædam falsa esse atque inania vitæ ludibria censuerunt; alia vera & vtilem futurarum rerum prædictionem continentia. Credit enim Plato, (vt ex iis quæ ab illo sub persona Socratis in Politia disputata sunt, colligit i. de Diuinatione Tullius) Cum quis se quieti tradit ea parte animi, quæ rationis & intelligentiæ est, saturata bonarum cogitationum epulis: quæ autem voluptatis appetitum continet, nec inopia eneeta: nec immoderatis obtupefacta cibus & potationibus: (vtrumque enim perstringere aciem mentis solet, siue naturæ deest quidpiam, siue redundat.) Præterea illa parte animi, in qua ira efferuescit, sedata, atque restincta, ita vt nihil sit, quod errorem, perturbationemque afferat: euenire vt tertia pars rationis & mentis eluceat, sopito corpore ipsa vigeat, seque ad capeffenda insomnia acrem præbeat: & quæ ei tunc visa occurrunt tranquilla esse, atque veracia.

*Platonis opi-
 nio.*

*De hac
 Plato dial. 5.
 de Repu. Cæ.
 in lib. de Di-
 uinas.
 Laclâr. in lib.
 de opif. Den.
 cap. 18. D.
 Greg Nysse.
 in lib. de crea.
 hominis c. 14.
 Tertul. in lib.
 anim. cap. 45.
 Macrob. l. 3.
 in somn. Scip.
 D. Thom. m.
 2.2. quæst. 65.
 art. 6.*

veracia. Habuit autem hæc Platonis sententia originem ex alio eius dogmate quo statuit humanos animos, antequam corporibus illaberentur, omnium rerum scientiam idearum influxu accepisse, sed eam contagione corporis oblitteratam, ac pene extinctam iacere. Quare cum somno auocetur animus à consuetudine sensuum, & mens licet non à corpore, à corporis tamen brutis officiis, puta ambulandi, sedendi, currēdi quasi in recessum quendam & libertatem subducta rota sibi sua sit: putauit reuiuiscere tunc in ea congenitas disciplinas, meminisse præteritorum, præsentia cernere, providere futura. Cum etiam Platonici tria possissent animantium genera intellectu & rationis vi pollentium, Deos, Dæmones, homines: asseruerunt Dæmones velut intermedios vltro, citroque commeare, atque horum etiam munus esse prædicere res futuras, idque vel oraculis, vel Augurum, & Auspicum portentis, vel insomniorum visis.

POSIDONIUS quoque, vt loco citato refert Tullius aiebat *Sententia Po-
 sidonij.* animum instinctu, afflatuque Deorum somniando vaticinationem accipere, vel quod præsentiat ipse per sese, vt qui cum Diis cognitionem habeat, vel quod spirabilis hic aer magnam in se cohibeat turbam immortalium animorum, in quibus tanquam insignitæ notæ veritatis appareant; quas mens nostra inspiciat, vel denique quod ipsi Dij cum hominibus sermonem conferant, eisque somnij, & furoris oracula, ac rerum futurarum prænotionem iniiciant.

PORRÒ iis, qui totam somniorum rationem aspernati sunt, istiusmodi argumentum suppetebat. Nam vel somnia diuini numinis afflatu secundum aduentitiam visionem animum pulsante obueniunt: vel duntaxat temerario motu imaginum in cerebro discurrentium, quorum neutrum affirmari potest. Non primum, quia si Deus futurorum præsentationem hominibus tribuere vellet, multò dignius videbatur eius beneficentia, clariora visa dare vigilantibus, quàm obscuriora per somnium; præstabatque directo, absque circuitu & anfractu, quàm interpretum coniecturis, eam scientiam impertiri. Maximè cum istiusmodi coniecturæ tam lubricæ, ac versatiles sint, vt ipsi quoque somniorum interpretes dormire videantur. Cuius rei præter alia, duo sunt peruulgata exempla. Cursor, ad Olympia proficisci cogitans, visus est in somniis curru quadrigarum vehi: Mane ad coniectorem adiit. At ille, vinces, inquit: id enim celeritas significat, & vis equorum. Post idem ad Antiphontem: is autem, vincare, inquit, necesse est. An non intelligis ante te quatuor cucurrisse. Alius ad interpretem derulit, aquilam se in somnis visum esse factum. At ille, vicisti: ista enim aue volat nulla vehementius. At huic Antiphon, tu verò, inquit, te victum esse non vides: ista enim anis insectans alias, & agitans, semper ipsa postrema est. Hisce ergo exemplis patet quàm flexiloqua, & obscura sint tum insom-
 Con. Comm. in parua Nat. G

*Somniorū in-
 terpretatio
 quam sit lu-
 brica.*

nia, tum eorum coniectationes. Quod si quis ad secundum modum, quo somnia gigni possunt, confugiat, hoc est ad ipsarum imaginum temere fluitantium motus, liquido constat, quam ridiculum sit in tanta leuitate & inconstantia diuinatricem vim constituere.

QUI autem, cunctis somniis auctoritatem & diuinationem dabant, eam potissimum rationem pro se habebant, quod constaret eorum multa in rem veram exiisse. Quare idem quoque illis de toto somniorum genere vniuersim pronuntiandum videbatur, si peritum, idoneumque interpretem, vel coniectorem inuenirent. E quibus somniis, quæ nimirum vera euasisse constabat, multa referebant. Nos duo tantum hoc loco proponemus. Detulit ad coniectorem quidam somniasse se, ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis. Respondit interpretes, thesaurum defossum esse sub lecto. Quæsiuit, inuenit auri aliquantum, idque circumfusum argento: misit interpreti quantulum de argento visum est. Tum ille, nihil ne de vitello? id enim ex ouo videbatur aurum significasse, sicuti & album oui, argentum. Alterum exemplum. Cum Ptolemæus Alexandri familiaris in prælio telo venenato ictus esset, eoque vulnere summo cum dolore moreretur. Alexander assidens, somno est consopitus, tum secundum quietem visus ei dicitur draco is, quem mater Olympias alebat, radiculam ore ferre, & simul dicere quo illa loco nasceretur (neque longe aberat locus) eius autem esse vim tantam, ut Ptolemæum facile sanaret. Tum Alexander experrectus narrauit amicis somnium, & demisit qui illam radiculam quærent, qua inuenta & Ptolemæus sanatus dicitur, & multi milites, qui erant eodem genere teli vulnerati. Cum igitur isthæc somnia aliaque non pauca ita ceciderint, utique dicendum videtur, quod reliqua similem exitum, non habeant, id non somniorum vanitati, sed interpretum incitiæ ascribendum, aut certe causam esse; quia nos ipsi, vel somnia obliuiscimur, vel pro nihilo habenda ducimus.

Aristotelis sententia.

CAPVT II.

Negat Arist. immitti à Deo somnia diuinatoria.

QVOD ad Aristotelē attinet; eius dogma est, in primis nulla videri à Deo somnia proficisci, tum ob alias causas, tum quia oporteret inquit, ea immitti optimis viris & sapientibus; & tamen aliter res habet: quandoquidem indiscriminatum, ac sine lege vlla abiectissimis hominibus & de fæce vulgi obueniunt. Deinde asserit tripartita inueniri somnia, alia esse quarundam rerum signa, alia causas, alia omnino temerè ac vice fortuita contingere.

In pri

Tria genera somniorum.

Qui omnibus somniis diuinationem attribuebant.

Ex Cic. de Diuin.

Somnia Alexandri.

In primo genere censentur, quæ corporum affectiones, morbos, temperiem indicant, aut præsignificant, uti superius explicuimus. Quo etiam pertinent ea, quibus nonnulli ex impressione corporum cœlestium præsigniunt temporū mutationes, ut futurū hymbrem, serenitatem, aut aliquid huiusmodi. Monetque Aristoteles nihil mirum esse, quod harum rerum imagines nocturno potius tempore, quàm diurno in animos irrepant, ac potentiam excitent: siquidem cum noctes tranquilliores sint, magis tunc expeditus, ac liber est aër ab omni motu, & perturbatione, & dormientes, paruos etiam motus, agitationisque interiores facilius percipiunt, quàm vigilantes, quia occultæ motiones phantasæ, quæ secundum vigiliam fiunt, obscurantur incurfu, & adumbratione maiorum, quæ tunc per sensus palam inferuntur. Ob quam etiam causam istiusmodi prænotiones frequentius plebeis, & obscuris hominibus, quàm cæteris incidunt, quia illorū mens cogitationibus vacua facilius prædictis fluxionibus commouetur, eisque parer.

ADVERTIT quoque Aristoteles non rarò hæc præsignia irrita fieri, quia vis illa, qua natura, verbi gratia, ad inuehendam pluuiam inclinabatur, alia efficaciore causa impedita, quodammodo pedem refert, ceditque. Quemadmodum præfensiones, quæ à corporum affectibus oriuntur (ut cum medicus ex somnio à pituitæ agitatione orto coniectat futuram febrim) non semper ad exitum perducuntur superante, atque aliorum deficiente natura, quod iam iam imminere videbatur.

SECUNDI generis somnia, dicuntur rerum futurarum causæ, quia sunt principia, siue incitamenta, quibus ad aliquid faciendum inducimur, ut si quis diurna cogitata excepta somniet, & ei tunc aliqua ratio occurrat, qua ad negotium aggrediendum in vigilia moueatur. Denique in tertio genere somniorum, constituit Aristoteles ea, quæ non ad aliquam diuinam, aut physicam rationem, sed ad casum, vel fortunam referri debent, quæ maiori ex parte in nihilum abeunt, etsi nonnulla interdum effectum fortiantur. Ut enim is, qui totum diem ludit, aliquando lucratur, quia ut est in prouerbio, si sæpe iacias, aliud aliàs ieceris: ita fit, ut è multis somniis nonnulla interdum vera euadant. Hæc fere sunt, quæ in hoc libello de diuinatione per somnium ab Aristotele traduntur.

Quousque somniorum præsignia auscultanda sint.

CAPVT III.

EX dictis constat quæ fuerint Ethnicorum Philosophorum placita circa somniorū diuinationem, & vaticinia. Nunc quid de iis re vera sentiri oporteat, explicemus. Sit primum pronuntiatum. Negari non potest

Cur infima sortis hominibus frequentius accidant somnia diuinatoria.

Somnia fortuita.

Primum pronuntiatum.

aliqua somnia immitti à Deo siue immediatè, siue interuètu Angelorum. Huiusce pronuntiati veritas patet ex sacris literis, quæ multa somnia diuinitus iniecta commemorant, quorum nonnulla superius retulimus. Nec ratio, qua Aristoteles oppositum suadebat vilius momenti est. In primis enim Deus non solis imperitis, & ignobilibus somniorum prænotiones cõfert, sed etiam sapientibus, ac præcipuis viris, vt sacræ paginæ docet auctoritas. Deinde esto illa Deus solis infimæ fortis hominibus impertiret, non proinde hoc Dei maiestate alienum, & indignum foret existimandum, qui prout expedit, & ipsius diuina providentia efflagitat, munera sua ita communicat, vt nec infimis illa tribuendo deterior, nec summis largiendo eminentior fiat.

2. pronunt. SECUNdVM pronuntiatur. Ea tantum somnia, quæ à Deo, siue ab Angelis immittuntur, constanti & certa veritate futuros cœuentus prænuntiant. Hoc ex eo patet, quia qui futurorum notitiam habere possunt, & ea dormientibus prædicere, sunt Deus, Angelus, Dæmon: at futura contingentia, cum nec in se ipsis, siquidem nondum existunt, nec in suis causis, eo quod definitam causam non habent, intellectui creato sint conspicua, reliquum est, vt Deo tantum dilucidè, ac certò constant, & post Deum iis, qui diuino instinctu, & afflatu ea norint, hoc est solis Angelis, (loquimur enim hic de causis duntaxat, quæ per somnia, rerum cognitionem aliis communicant.) Etenim licet nonnunquam etiam Dæmonibus fortuita euenta diuinitus innorescant, vt testatur D. Augustinus 2. de Genesi ad literam capit. 17. & libro secundo, ad Simplicianum quæst. 3. D. Damascenus libr. 2. fidei Orthodoxæ cap. 4. & D. Thomas 2. 2. q. 172. art. 6. Futurorum tamen significatio, quam nonnunquam somniantibus Dæmones iniiciunt, certa non est, quia cum veritatem odio infectentur, & mendaciorum omnium architecti sint, nihil ab eis solidum, aut verum, sed vanitatis fucò illitum & ad deceptionem compositum, expectari debet.

3. pronunt. TERTIUM pronuntiatur. Per ea somnia, quæ ex affectu corporis, vel cœlesti influxu obueniunt, possumus probabilem coniecturam capere aliquorum effectuum: vt ex certa commotione bilis correptum iri vehementiori febris ægrotum, & ex appulsu humoris, vel alterius eiusmodi qualitatis, quæ antequam pluuia decidat, aërem imbuit, futuram esse pluiam. Hoc pronuntiatur est ad mentem Aristotelis hoc in lib. quod item approbat D. Thomas 2. 2. quæst. 95. art. 6. patetque ex iis, quæ à nobis superius explicata sunt.

4. pronunt. QUARTUM pronuntiatur. Vanum est, ac superstitiosum velle quidpiam scire per insomnia à Dæmone iniecta: vel etiam per ea, quæ aliunde nobis incidunt, si quis diuinationem extendat ultra id, ad quod virtus causæ somnij pertingit. Hoc pronuntiatur, quod traditur à D. Thomæ loco ante citato, in primis quoad Dæmonia

Dæmoniaca somnia, plane constat. Est enim res impietatis, & superstitionis plena, cum teterrimo Dei, & humani generis hoste id commercij genus habere, eiq; fidem irrogare. Quod verò ad reliqua somnia attinet, pronuntiati veritas ex eo ostenditur, quia qui ex iis res occultas nosse vult, censetur taciti fœderis societatem cum Dæmone inire, vt eodem loco D. Thomas, & Caietanus, tum inibi, tum aliàs animaduertunt. Nam cum eiusmodi cognitionem nec à Deo nec ab Angelis, nec ab hominibus, nec à natura ipsa experat, cogitur, veli nolit, fateri ad Dæmonem, saltem implicitè, recurrere. Vnde nos scripturæ diuinæ oracula à toto hoc genere superstitiosæ obseruationis somniorum, frequenter deterrent, vt constat ex iis, quæ leguntur Leuitici 19. Deuteronomij 18. & 2. Paralipomen. 33. & Ecclesiastæ capite quinto, Quo postremo loco Diuus Hieronymus in illa verba (*In multitudine somniorum, & vanitates, & verba plurima*) ita scripsit, cum diuersa videris per nocturnam quietem & variis anima fuerit exagitata terroribus, siue incitata promissis, tu ea contemne, quæ somnij sunt, & solum Deum time: qui enim somniis crediderit, vanitatibus se & ineptiis tradet.

PRÆTEREA esto in prædicta somniorum obseruatione nulla cum Dæmone societas interueniret, satis per se ridiculum, & stultum est, iis credere: alioqui habeatur etiam fides deliratum, & ebriorum visionibus, ac spectris: quandoquidem vtrique non minus absurda, & inepta cogitant, nec minus hallucinantur. Accedit quod nec millefima pars talium somniorum vera euadit. Vnde rectè Tullius 2. de Diuinatione miratur cum homini mendaci, ne verum quidem dicenti, credere soleamus, quo modo somniorum defensores, si somnium verum euasit aliquod non ex multis potius vni fidem derogent, quam ex vno innumerabilia confirment. Denique eo etiam hi de hominum genere male merentur, quod cum per fugium omnium laborum, ac sollicitudinum sit somnus, in causa sunt, vt ex eo ipso plurimæ curæ, metusque nascantur, dum nonnulli eorum adducti opinionibus, quid portendant, quemve exitum sua somnia habitura sint, sollicitè disquirunt. Lege Lactantium in lib. de Opificio Dei, c. 18. Medinam lib. 7. suæ Parænesis. Ciceronem libro citato, vbi de hac re copiosè & acutè disputat.

Explicatio problematum ad somniorum presagia spectantium.

CAPVT IV.

RESPONDEAMVS aliquot problematis ad somniorum diuinationem pertinentibus. Primum sit, cur melancholicis plura incidunt vera somnia, quam aliis? R. Quia ij, quia atra bili abundant, vt suoapte ingenio cogitabundi sunt;

D. Thom. arg. Arist.

2. pronunt.

D. Aug. 2. de Genesi ad literam capit. 17. & libro secundo, ad Simplicianum quæst. 3. D. Damascenus libr. 2. fidei Orthodoxæ cap. 4. & D. Thomas 2. 2. q. 172. art. 6.

Aristotel. D. Thom.

4. pronunt.

D. Thom.

Leuitic. Lenter. Paralip. Eccles. ast. Hierony.

Qui atra bili abundant, cogitabundi.

ita frequentius somniant, ac multiplicium rerum visiones experiuntur. Vnde quemadmodum is, qui totum diem iaculatur, aliquando collimat; sic illi somnando nonnunquam vera apprehendunt, & eo sæpius, quo frequentiora habent insomnia.

2. **CUR** Deus nonnunquam in somniis potius quam vigiliæ tempore, occultarum rerum varicina inspirat? R. Primum quia animus à tumultuantium rerum curis abiunctus, & externorum sensuum functione vacans, aptior est ad diuinarum rerum cognitionem cœlitus hauriendam. Secundò, quia ipsum noctis silentium maiorem erga res diuinas reuerentiam conciliat. Postremò, quia vt Deus latibulum suum tenebras posuisse dicitur, quia eius splendor mentis nostræ aciem perstringit, & quodammodo occæcat: ita potius noctis caliginem, vt cum hominibus colloquatur, eligit. Consule D. Bonauenturam in 2. dist. 25. q. 6. n. 76.

HINC iam pater solutio eius argumenti, quo nonnulli, vt supra meminimus, ostendere nitebantur non decere vt Deus somniorum ambage, & circuitu arcana sua hominibus aperiat. Decet enim nonnunquam ita fieri ob eas rationes, quas hic attulimus.

3. **CUR** diuina somnia non semper clara sunt, & aperta, sed interdum obscura, & quasi ænigmatum inuolueris obrecta? R. Quia sic humana mens ad diuina mysteria, vt oportet, veneranda, & in pretio habenda efficacius instruitur, quam si eadem primo statim occurfu prænosceret. Accedit quod ij, quibus ea traduntur dum eorum intelligentiam à Deo poscunt: ad altiora, & diuiniora percipienda magis idonei fiunt.

4. **EST NE** verum, quod scripsit Iamblichus, diuina somnia non obuenire hominibus nisi aut primo, aut extremo somni tempore: quia tunc animus aut nondum, vaporibus in caput sublatis, omnino oppressus sit: aut iis iam euanescentibus solutior ac liberior fiat? R. Fuit ea opinio non Iamblichi tantum, sed eorum, qui apud Ethnicos interpretationem somniorum profitebantur. Vnde somnia ad se deferentibus, nihil respondebant, si extra prædicta tempora, illa sibi accidisse dicerent. Sed hoc fictitium est, & inane, ac nulla munitum auctoritate: & quouis tempore, vt æque facile, ita liberum Deo est, rerum prænotiones humanæ menti iniicere.

* * *

IN

Cur Deus dicitur latibulum suum tenebras posuisse.

Iamblichi opinio de diuinis somniis.

Lege Casaubonum ad qu. 12. Prima pars art. 11.

Consule D. Dionys. cap. 2. cœlestis Hierarch. D. Th. 1. part. qu. 1. art. 9.

IN LIBRUM, DE RESPIRATIONE.

CAPVT I.

OMMODIVS fore iudicauimus ad ordinem facilitatēque doctrinæ, nostram commentationem in librum de Respiratione hoc in loco statuere. Occurrit autem in primis disquirēdum quæ sit causa efficiens respirationis; quæ quoniam duplex est, videlicet principalis, & instrumentaria, illud primò sciendum, cum respiratio sit vitalis operatio, principem causam effectricem illius post ipsum animal (cui vt supposito omnes functiones primariò deferuntur) esse animam, deinde instrumentariam, esse vim motricem corpori inherentem: instrumentaria, quorum ministerio, & interuentu hæc motio perficitur, esse eas partes corporis, ad quas spectateductio, seu transuectio externi aëris ad cor: siquidem respiratio nihil est aliud, quam attractio aëris ad cor, vt in progressu enucleatiùs dicemus.

HÆC instrumenta sunt ipsum cor, pulmones, diaphragma, arteria venosa, arteria vocalis. Porro autem pulmonis corpus læne, & rarum est velut è spuma quadam sanguinea concretum, ac spongiæ simile, vtpote ad hauriendum, imbibendūque aërem à natura comparatum. Præterea, vt describit Fernelius libro 1. suæ physiologiæ cap. 9. pulmonis caro contextitur triplici vasorum genere, retis modo implicatorum. Quorum primum est arteriosa vena, quæ è dextro cordis ventriculo in omnes pulmonis particulas diffunditur, per hanc vero cor alimentum pulmōni transmittit, quod nulli alteri membro præstat, docente Galeno lib. 2. de Natu. facul. Secundum, arteria venosa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, trunco vnico in læuum cordis sinum intruditur. Tertium, aspera arteria, quæ à faucibus ortum ducens in duas regiones primum bluiò distracta, mox deinde in exiguas propagines dissecta totum pulmonem decurrit, in eumque aërem attractū infert. Diaphragma, quod Latini cingulum & septum trasuersum vocant, est, musculus quidam simplex, & rotundus, qui spiritalia viscera à naturalibus, hoc est, cor, & pulmōnes à iecore, & liene velut paries quidam interiectus dirimit.

IGITVR omissis antiquorum de re proposita sententiis, quas hoc in libro refellit Aristoteles, statuendum est respirationem hunc in modum fieri. Attrahitur externus aër per arteriam vocalem interuentu diaphragmatis ad pulmōnes, hi sese dilatando quasi

Causa efficiens respirationis.

Instrumenta respirandi.

Pulmones.

Arteria venosa. Aspera arteria.

Diaphragma

Respiratio quo pacto fiat.

De corde comparatum in progressu.

*Respirationis
duæ partes.*

quasi folles aërem attractum in cor effundunt frigidam ei qualitatem impertientes; sed mox reciproca vicissitudine eundem aërem æstu cordis calefactum se contrahendo foras eiciunt. Quo fit, ut respirationis duæ sint partes, inspiratio, qua aër attrahitur: expiratio, qua emittitur. Sed enim obseruit etiam arteria venosa ad respirationem, quatenus per eam cor pulmonis aërem ad se allicit.

Docet autem Galenus 6. de Vsu partium ideo aërem non continenter adduci ad cor, sed primum deferri ad pulmones tanquam ad spiritus prompruarium: quia alioqui ob inopiam collecti aëris non possemus diu sermonem continuare, nec mergi in aquam suffocationis metu, nec sine respiratione fumum, aut puluerem, aut noxiam aëris qualitatem excutere. Vnde necessum foret vel pestilentem auram intempestiue inspirare, vel omnino nihil inspirantes confestim extinguere. Nunc autem secus res habet, siquidem cor ex fistuloso pulmonis conceptaculo copiosum spiritum ducit, eumque rursus in pulmonem reddit.

Enucleatius explicatur quanam vi pulmones moueantur.

CAPVT II.

QUÆRI autem solet num pulmones ad attrahendum, pellendumque aërem suapte vi, an potius à corde, vel à diaphragmate concitentur. Aristoteles hoc in lib. cap. 4. & 3. de Partibus animalium c. 6. docet pulmoni delegatum esse respirandi officium, habere tamè principium, & originem sui motus à corde. & c. 10. eiusdem libri de Partibus animalium nullum diaphragmatis usum agnoscit præter abiunctionem spiritualium membrorum ab inferioribus. Galenus libro 4. de Locis affectis, cap. 5. & 8. & lib. 5. cap. 2. & 3. & lib. 5. de Vsu partium, cap. 15. aliisque in locis. Item Auicenna Fen. tertij Canonis tractatu 1. cap. 7. Conciliator diff. 99. Thomas Garbius in sua summa libr. 7. tracta. 49. arbitrantur pulmones non moueri ab se, sed motu diaphragmatis. Quæ sententia ex eo ostenditur, quia pulmonum caro est admodum mollis & flaccida, proindeque minimè apta ad exercendum per se motum & eleuandum thoracem: cum tamen diaphragmatis substantia ad id per quam idonea sit, ut pote bene firma, & multis neruis constans. Secundò, idem confirmatur, quia compertum est læso diaphragmate, eiusque motu cessante confestim inhiberi agitationem pulmonum. Item quia pulmones etiã dum sanie tabescunt, & expuuntur, non desinunt moueri, desinerent autem si à seipsis mouerentur.

AVENROES 2. Colliget. cap. 59. existimat motum pulmonum proficisci tum à diaphragmate, tum à propria ipsorum virtute

*Opinio existimans
pulmones ex se
omnis motus
expertes esse.*

*Item Thomas
à Vega ad c. 5.
libr. 4. de loc.
affect.*

tute fateturq; latuisse Aristotelem hunc diaphragmatis influxum erga pulmones, nec debere id mirum videri, quia eius ætate nondum anatomica obseruatio magnam fecerat progressionem.

Hæc dubitatio aliquot propositionibus enodanda est. Prima sit. Pulmones non mouentur ad motum cordis. Hæc probatur, primum, quia non est idem concentus respirationis, & motus cordis, cum vni respirationi plures arteriarum, & cordis pulsationes respondeant. Secundò, quia respirationem possumus aliquantulum inhibere, & rardioem, celerioem-ve efficere, non autem cordis motum.

SECUNDA propositio. Pulmones non solum mouentur motu diaphragmatis, & musculorum pectoris, sed etiam propria virtute. Priorem partem huiusce propositionis suadent rationes, quas paulò ante pro Galeno, Auicenna, & Garbio attulimus. Posterior ex eo ostenditur, quia cum pulmonibus respirandi officium natura commiserit, ut Aristoteles 3. de Partibus animalium cap. 6. docuit (quod ita intellige, ut non ex toto, sed partiatim tale eis munus dederit, siquidem ad id quoque diaphragma concurrat) certè consentaneum fuit, ut etiam pulmonibus propriam vim motricem ad eum motum administrandum impertiretur. Nec facile pronuntiandum videtur Aristotelem ignorasse prædictum concursum diaphragmatis ad agitationem pulmonum. Etenim licet illius, locis citatis, non meminerit, non proinde tamen eum negasse conuincitur.

TERTIA propositio. Motus pulmonum non solum à prædictis causis dependet, sed etiam à corde tanquam à communi fonte natui caloris; tum priuatim, quatenus pulmones à dextro cordis ventriculo sanguinem hauriunt, quo pariter incalescunt, alunturque. Huiusce propositionis veritas ex superioribus constat: ostendimus enim calorem, qui à corde in cætera membra infuit, opificem esse omnium functionum in animantibus: item cor è dextro suo ventriculo sanguinem ad alimentum pulmonibus tribuere, quod nulli alteri membro præstat, ut videlicet eis refrigerationis gratiam eo beneficio compenset. At enim cum eiusmodi sanguis è caloris officina proximè dimanet, non poterunt non illius præsentia pulmones vehementius incalescere, & motricem vim acuerè.

AD rationes, quæ suadebāt motum pulmonum à solo diaphragmate oriri; dicendum, licet pulmones flaccidi, & rari sint, nec per se thoracem, vel diaphragma ciere queant: non proinde motrice facultate sic destitui, ut non valeant pro sua portione aliquid conferre ad proprium motum, ita tamen ut ad eum præcipuè concurrat diaphragma, cuius substantia multo robustior est ac neruosior. Ad secundum læso diaphragmate impediri agitationem pulmonum tum propter coherentiam, quam inter se habent, tum quia virtus motrix innata pulmonibus imbecilla est, nec per se ad id

Con. Comm. in parua Nat.

H.

*Propositio
prima.*

*Propositio
secunda.*

*Galen.
Auicenn.
Arist.*

*Propositio
tertia.*

*Læso diaphragmate
cur motus pulmonum
impediatur.*

munus obeundum sufficit. Ad tertium pulmones, etiam dum morbo tabifico paulatim absumuntur, non omnino priuari motu, quia non à se tantum mouentur, item quia non nisi morte subeunte eorum virtus motiua omnino deperit.

Dubium. SOLET in controuersiam adduci num motus respirationis naturalis, an voluntarius sit. Omissis controuersis dicimus hunc motum partim voluntarium, partim naturalem esse. Est autem voluntarius, quia ex parte arbitrato nostro nunc crebrius, nunc rariùs; nunc tardiùs, nunc celeriùs respirare possumus: immo etiam quia non est per naturam absolute impossibile respirationem omnino cohibere, vt lib. 2. de Motu musculorum cap. vnico Galenus probat exemplo serui barbari, qui vehementer iratus cohibito spiritu sibi mortem consciuit.

Seruus cohibito spiritu sibi mortem intulit.

SED est idem motus simul naturalis, non solum quia tantam eius necessitatem animantibus natura indixit, vt absque illius vsu vita seruari nequeat: sed etiam quia partiatim oritur ab ipso pulmone, cuius motio non est arbitraria: tum propterea quia difficillimum est propter innatum vitæ amorem & mortis atrocitatem, ad inreritum vsque spiritum inhibere. Quo fit vt potius sit asserendum haud esse in nostra potestate non omnino respirare, cum ratio inueniri queat, qui eam sibi vim inferat.

Motus respirationis num magis voluntarius, quam naturalis sit. DISCEPTATIO tamen est num prædictus motus magis voluntarius quam naturalis dicendus sit. Plerique medicorum magis voluntarium appellandum censent, vt Galenus libro 2. de Motu musculorum, Fernelius lib. 6. Physiologiæ cap. 28. Vallesius lib. 2. Controuersiarum Medic. & Philosoph. cap. 2. & alij. Conciliator verò differ. 39. iudicat vocandum medium, hoc est partim voluntarium, partim naturalem, quod arbitratur placuisse Auicennæ decima tertij tract. 1. cap. 7. Nobis tamen videtur appellandus magis naturalis, quam voluntarius propterea quod, citra omnem liberi arbitrij actionem, & vigiliæ, & somni tempore exerceatur, & si aliquo modo vocandus sit spontaneus, seu voluntarius ob ea quæ superius diximus. Vnde & Aristoteles in libro de animalium motu cap. 8. respirationem connumerat inter motus non voluntarios.

Respon.

De fine respirationis.

CAPVT III.

Diuis ob causam perire calorem.

GRIMVS de effectrici respirationis causa; proximū est vt de illius fine disseramus. Respirationis finis, vt cap. 3. & 5. huius libri Aristoteles docet, est cordis refrigeratio, & quæ inde subsequitur, tutela natui caloris. Duabus enim potissimum causis perit calor, coq; abolito ruit in perniciem viuens, cui inhaeret, & ad cuius confer

conseruationem requiritur. Nimirum vel quia eiusmodi calor immodici frigoris appulsu extinguitur, vel quia marcescit & suffocatur defectu aëris refrigerantis. Vtique nimio frigore caloris iacturam faciunt, emoriunturque nonnunquam ij, qui niuosa loca traiciunt, & qui liberaliori potu algidæ aquæ irrigantur. Similiter pruina, & perfrigido ventorum flatu, stirpium, & vinearum germina aduruntur, & integræ arbores succo omni exhausto inarescunt. Inopia verò refrigerationis euanescit flamma medicis cucurbitulis, vel clauso furno coercita. Intereunt animantes quibus fauces præcluduntur, & qui in balneis vel hypocaufto nimis feruentem auram trahunt: & qui paucum, eundemque aërem continenter bibunt. Nam cum is anhelitu assiduo incalescat, refrigerationis opem exhibere non valet.

Flamma refrigeratio necessaria.

HÆC igitur causa est, ob quam natura iis animantibus, quibus cor vberiori spirituum copia, & calore æstuat, respirationem attribuit: videlicet vt cor reciprocantis aëris accessu incendium mitiget, caloremque ferocitatis impetu in proxima irruentem sub idonea mensura tueatur, & fuligines, ac recrementa ex humorum adustione orta in recentem aërem submittat, forasque expellat. Opprimitur enim, & strangulatur cor istiusmodi superuacaneis, non secus, ac flamma crasso, multoque fumo. Vnde qui corde grauiter, vehementerque affliguntur, exufflatione recreantur, estque id tunc illis vnicum remedium, quod torridum vaporem, & suffocantes halitus eximit, ac propulsat. Ità verò appulsio recentis, frigidique aëris, per respirationem facta, duas ob causas requiritur: tum ne calor natiuus feruida exhalatione obrectus aut confertim aceruat, subito languescat & stranguletur: tum ne plus æquo effusus, ac dissipatus omnino perat, quorum alterum præstat aër excipiendo in se cordis fuligines, alterum coercedo calorem, seque illi hinc inde opponendo.

Appulsus aëris duabus de causis cordis necessarius.

ADDVNT etiam medici comparatam fuisse à natura respirationem ad nutriendos spiritus vitales, aiuntque deferri à pulmonibus per arteriam venosam aërem ad læuum cordis sinum, vbi vitales spiritus efformantur, ibique eiusmodi aërem in spirituum substantiam facessere. Qua de re ita scripsit Fernelius lib. 6. Physiologiæ cap. 18. *Ambiens aër per os, & nares in asperam arteriam insiliens non modo eius ramos, qui per pulmonis substantiam diffusi sunt, sed & omnem fere eius molem implet; adeo vt vniuersam thoracis capacitatem, cum inslutus, atque spiritu turgens pulmo resarciat, & impleat. Qui haustus aër fuerat primam in pulmone elaborationem sumit, illicq; concoquitur, & preparatur vi carnis, quæ planè tenuis est mollis & aërea, vt proinde huiusce operis causa maxime constructa esse videatur, quemadmodum & caro iocinoris ad sanguinis confectionem. Non enim externus aër rudis frigidus, & impurus, & de repente irruens fieri potest interioris spiritus conueniens pabulum, sed hunc quemadmodum & alimenta necesse est paulatim mutari, & familiarem innato spiritui qualitatem longinqua*

Respiratio data etiam à natura ad fouendos spiritus vitales.

interposita mora recipere. Posthac autem elaboratus diligenter hic spiritus in sinistram cordis ventriculū arripitur, ex quo accedente sanguinis vapore, qui ex dextro ventriculo permanavit vi cordis insita, & ingenti caloris incendio, haud secus atque in fornace spiritus procreatur vitalis, qui demum in omne corpus per arterias diffusus salutarem impertit cunctis calorem. Hæc ille. Quæ magna ex parte desumpsit ex Galeno libro septimo de Usu partium capit. 7. & 9. & in libr. de Usu pulsuum. Eandemque doctrinam tradidit Hippocrates in libro de Alimento, Auicenna Fen. 1. tract. 3. Aphrodisæus libro secundo, Problematum quæst. 63. Quod autem prædicta spirituum nutritio admitti debeat, ex eo concluditur, quia cum spiritus substantia tenuis, ac prope ærea sit, passimque effluat & dissipetur, nec tam facile è sanguinis vapore per nervos instaurari queat, consequens est, ut è re admodum sibi cognata & simili, qualis est ær, reficiatur nutriaturque.

Hippocrat.
Aphrodisæus.

Quibus animantibus respiratio conveniat.

CAPVT IV.

Non omnia
animantia re-
spirare.

NICET omnia animantia calore prædita sint, proindeque refrigerationem aliquam desiderent, non eam tamen respirationis beneficio vniuersa obtinent, sed aliis modis, ut progressu patebit. Hinc Aristoteles 1. c. huius libri & lib. 3. de Partibus animal. c. 6. inuestigat quibus animantium generibus respiratio competat, statuitque eis duntaxat conuenire, quæ sanguinea sunt, & pulmonem habent. Hæc enim ut natiui caloris incendium in se maius continent, ita appulsionem, & ingressum requirunt frigidi æris, qui interiora quæque facile peruat, & huc, illucque breui temporis spatio com meat, atque aded melius & commodius refrigerat. Ea igitur, quibus pulmo inest, respirant omnia, solaque. Verum ex his quedam, inquit Aristoteles, pulmonem habent pene exanguem, & nimis fungosum, ut ranarum genus, fluuiatiles mures, & testudines, delphini, crocodili, balenæ, aliæque nonnulla. Hæc autem minus frequenti respiratione egent, quia cum frigidiora sint, vbi semel eorum pulmo ærem imbibit, refrigerari ab eo diu possunt absque recentis æris accessu. Quæ tamen si vi aliqua diutius sub aquam teneantur, emoriuntur, uti aliquando accidit delphinis reti deprehensis.

Aristotelis ar-
gumenta quod
nō omnes pi-
sces respirent.
Pisces non ha-
bent arteriā.

Quo d cæteri pisces non respirent, probat Aristoteles eodem c. Primum, quia inter respirandum obuiaret aqua æri, atque ita hæc duo corpora sese mutuo impedirent, vel certè daretur simul exspiratio, & inspiratio. Secundò quia pisces non habent arteriam sicuti nec pulmonem, sed eorum ventriculus ori proximè adhæret. Tertiò quia non mouent aliquam particulam ventris, ut cæte

Lege Galeni
lib. 16. de Usu
part. c. 9.

ut cætera spirantia. Quartò quia cum in aquis moriuntur, non videmus in summo aquæ bullas fieri, quod tamen accidit, cum respiratione aquis suffocantur, quia per vim spiritus exit. Quinto quia pari modo possent reliquæ animantes in aquis respirare, quod negat experientia. Sextò quia non interirent paulò post extra aquam, vbi affatim eis suppetit ær, quem alternatim ducant. Cæterum quia pisces suam quoque refrigerationem requirunt, aquam admittunt ore & branchiis, quæ cum sint coniunctæ venis quibusdam, & arteriis cordi cohærentibus, eo pacto viscerum temperant calorem. Vnde cum iam senectute, vel alia causa mouere branchias non possint, suffocantur, ut testatur Aristoteles cap. 6. huius libri.

Opinio existimantium omnes in vniuersum pisces
respirare, eiusque impugnatio.

CAPVT V.

Lege Tertul.
in lib. de Ani-
ma cap. 10.

VETVS ramen opinio fuit Anaxagoræ, & Diogenis, ut refert Aristoteles 1. huius libri capite, pisces, & si plerique pulmone careant, nihilominus respirare omnes. Quod item asseuerat Plinius lib. 9. Naturalis historię cap. 7. hisce adductis argumentis. Primum, quia esto aquatilia pulmonibus careant, possunt eis loco pulmonum alia spirabilia viscera subesse, ita volente natura, sicut & pro sanguine est multis alius humor. Secundò quia non deest intra aquas vitalis halitus, qui etiam in terras spissiore naturæ partem penetrat, argumento animalium, quæ semper defossa viuunt, ut talpæ. Item quia sæpè obseruata est in piscibus æstiuo tempore intra aquam quædam anhelatio, & tranquilla velut oscitatio. Præterea, quia pisces dormiunt, sine respiratione autem somno locus non est. Postremò, quia id indicat bullatium aquarum sufflatio, & auditus, atque odoratus piscium, quorum neutrum absque æris interuentu fit.

Eandem sententiam tuetur Rondeletius lib. 4. de Piscibus cap. 9. quam aliquot etiam argumentis stabilire conatur. Primum quia, ut Aristoteles 3. de Generatione animalium cap. 11. ait, mare omnium particeps est, videlicet humoris, æris, & terræ. Quare non deerit piscibus ær, quem intra aquas hauriant. Secundò quia respiratio, ut medici tradunt, necessaria est ad nutritionem spirituum; at etiam pisces spiritibus indigent. Tertiò quia si in vase angusti oris, aquæ pleno, concludantur pisces illic diu viuunt, & natant, si orificium apertum habeant, si autem ita vas obturetur, ut æri aditus non pateat, confestim suffocantur; quod non accideret si eis sola aqua ad refrigerationem sat esset. Quartò quia ad respirandum sufficit tepor. Æthereus, &

Sententia A-
naxagora
Diogenis.
Plinij.

Eorum pri-
mum argum.

2.

3.

4.

5.

Idem sentit
Rondeletius.
Eius 1. argu.

2.

3.

4.

cœlestis spiritibus omnia peruadens, de quo est illud Poëtæ:

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus

Mens agit at molem, & magno se corpore miscet.

Concludit itaque Rondeletius omne piscium genus respirare, sed variè. Nam belluæ, inquit, marinæ, & quæcumque pulmones, habent, aërem vnâ cum aqua hauriunt, eadem autem fistula eiciunt, qua etiam spiritum ducunt, veluti nos naribus, sicque respirant balenæ, delphini, Physeteres. Alia pulmonibus, sine fistula, vt testudines marinæ, palustres, & fluuiatiles; similiterque vituli marini, quibus patentes sunt nares, larinx angustissima; quo fit, vt naribus aquam haustam reddant, aërem retineant. Reliqui pisces quibus branchiæ vel apertæ, vel opertæ sunt ijdem aërem trahunt, & aquam simul haustam emittunt. Ostrea, tenuissima contacta cute per cutis exiguos meatus videntur respirare. Et denique omnia aquatilia pro caloris ventilandi, & spirituum reficiendorum magnitudine, vel exiguitate alio atque alio modo respirationem exercent.

NON est tamen propter superiora argumenta recedendum ab Aristotelis doctrina, quam communis philosophantium schola tuetur. Quare ad primum eorum, quæ ex Plinio attulimus, respondendum est, nec pulmones, nec aliquid vice pulmonum omnibus piscibus inesse; cum id non omnes exigant, sicuti nec omnes respirationem desiderant. Ad secundum facilius terræ visceribus quàm sub aquis aërem seruari. Etenim intra terram multæ sunt scatebræ, & meatus, qui, ne vacuum detur, ab aëre occupantur. In aquis verò confestim aër subuolat constipante se vitro fluido elemento. Ad tertium, cum aqua calore Solis incalcescit solere interdum pisces ore & branchiis aquam frequentius haurire & reddere, vt magis refrigerentur, sicque anhelationem imitari: similiter dum serenum tempus est, nonnunquam ore patulo hiare quasi oscitantes vel propter affectum lætitiæ, vel alia ob causas, non tamen verè anhelare, vel oscitare, cum hoc sine interuentu aëris non fiat. Ad quartum, somnum ex se respiratione non indigere. Nos enim haud propterea inter dormiendum respiramus, quia somnum capimus, sed quia caloris refrigeratione perpetuo indigemus. Ad quintum, non excitari bullas emisso aëre per expirationem quorumuis piscium, sed ranarum, testudinum, aut aliorum, quibus respiratio conuenit, qui spiritum cavitare pulmonum asseruatam, aliquando sub aquis laxant, & ad extimum aquæ superficiem remittunt. Ad sextum, neque auditum, neque olfactum aquatilium ad functiones suas obeundas aërem flagitare, cum ad eorum sensiteria per interfusam aquam soni, & odores, atque horum species transmitti queant.

AD primum Rondeletij dicendum, nihil aliud velle Aristotelem eo loco, quàm mare non esse purum, & syncerum elementum sed

sed concretum permixtione qualitatum aëris, terræque: habet enim mare non purum ex aëreo calore, & terrea crassitudine. Ad secundum, Aquatilia, vt deterioris naturæ sunt, quàm terrestria, ita minorem requirere spirituum copiam, proindeque sat illis esse eos spiritus, quos natiuus calor, è sanguine conficit, nutritq;. Ad tertium, in vase angustiore vndique obturato minus diu viuere inclusos pisces, quàm si vasis orificium pateat, quia sine appulso aëris incalcescit in eo aqua, nec iam ad refrigerationis beneficium præstandum idonea est, vt Aristoteles hoc in lib. cap. 6. docuit. Ad vltimum, respirationem absque aëre dari non posse: at nec calorem æthereum, nec vllum alium influxum è cœlo dilapsum, aërem esse. Nec poëtam nomine spiritus aërem intellexisse, sed vel animam mundanam ex dogmate Platonico, vel ipsum diuinum numen, quod per totam rerum vniuersitatem com meat, vt alibi exposuimus.

Quo pacto inter se conueniant, & dissideant cordis artieriarumque motus, & respiratio.

CAPVT VI.

OMPAREMVS nunc cordis, & artieriarum motum tum inter se, tum cum respirandi actione. Aduertendum in primis cor perenni agitatione concitari, nunc sese dilatando, quod vel sensu ipso conspicuum est: nunc contrahendo. Porro autem dum cor dilatatur, sanguinem è vena caua in dextrum ventriculum euocat, & recentem aërem bibit è pulmonibus, quem per leues artierias in læuum sinum corripit. At dum contrahitur eundem aërem iam calfactum foras pellit, simulq; fuliginosa excrementa, quorum congestio calorem suffocare possit, excernit, emittitq; partim per artieriam venosam in pulmones, partim per eam venam, quam aortam dicunt.

ARTIERIÆ verò similem motum subeunt. Modò namque eleuantur, modò deprimuntur. Cum eleuantur, per externa quidam orificia, alliciunt ad se ambientem aërem: per interna ad cor pertingentia, spiritus, & sanguinem trahunt, vnaq; aliquam fuliginum cordis portionem paulò post abigendam excipiunt. Item etiam per laterales poros, & spiracula venalem sanguinem à venis sibi cohærentibus ad artierialis nutrimentum prolectant. Rursus eadem artieria, cum deprimuntur, & in se ipsas recidunt, fumidam superfluitatem, & torridi vaporis faciem paulo ante contractam, excutunt per meatus, quibus in vniuersam cutem, ventriculum, intestina, & in venas sese aperiant, itémque in laxitatem ipsis artieris circumfusam quam eius rei gratia natura molita est.

MIRI

Approbat. sententia Aristot. Solut. 1. argu. Solutio 2.

Solut. 3.

Solut. 4.

Solut. 5.

Solut. 6.

Responso. ad 1. argum. Rondelet.

Virgil. Ennod. 4.

Galen. lib. 6. de vsu part. cap. 9.

*Comparatio ar-
teriarum &
cordis.*

MIRIFICE autem inter se conueniunt arteriarum, & cordis pulsatio. Primum, quod utraque sit à facultate vitali, hoc est à virtute quadam motrice, quæ in corde, quod vitæ fons est, ortum habet. Hanc vim sunt qui putent non esse aliud quam calorem sanguinis in corde ebullientis. Sed non rectè philosophantur. Calor enim principium est alterandi, non loco mouendi, saltem per se, & ex proprio ingenio, estq; commune instrumentum rebus viventibus ad corporum functiones obeundas: illa autem vis motum ciens naturalis quedam facultas est e secundo qualitatum genere ad id munus peculiariter administrandum delegata. Migrant autem iugi motu arteriæ non ob id tantum, quod tunicis cordi adherentibus consent: alioqui oporteret etiam venas omnes, quæ inter medio venæ cauæ cordi copulantur, vnâ concitari; sed quia ita cum corde vniuntur, vt ingenitam ad talem motum potentiam habeant à corde tamen dependentem.

*Arteriarum
distinctione cor
refrigerari.*

SECUNDO conueniunt, quia eundem spectant finem, videlicet tutelam natiui caloris modo paulò ante explicato. Quod si quis roget num etiam per arteriarum distentionem cor refrigeretur. Respondemus refrigerari, cum necessariò ab arteriis quæ hiantia in corde oscula habent, aliqua aëris portio ad ipsum cor euadat. Nec obstat quod aër arteriarum fistulis interceptus non nisi commercio arterialis sanguinis, atque adeò tepesfactus ad cor perueniat: non enim vsque adeo incalescit, vt ad refrigerandum aliqua ex parte non valeat.

*Pulsus arte-
riarum index
valetudinis,
& morbi.*

TERTIÒ, consentiunt quatenus eodem tenore, & concentu sibi respondent: cum enim sese cor explicat explicantur arteriæ: dum se contrahit, subsidunt: id quod facillè deprehendet vt Galen. lib. 3. de præfagiis pulsuum cap. 2. ait, qui altera manu cordis pulsationem, altera motum arteriarum explorauerit. Ideoque arteriarum agitatio ipsum cordis motum, temperamentum & abundantiam, aut inopiam natiui caloris, in quo vita consistit, singulari naturæ artificio testatur. Vnde illud Plinij lib. 11. Natu. histo. cap. 37. Arteriarum pulsus in cacumine maximè mēbrorum euidentis index ferè morborum, in modulus certos, legesque metricas per ætates stabilis, aut citatus obseruatione crebri aut languidi ictus gubernacula vitæ temperat.

*Conferuntur
inter se pulsa-
tio cordis, ar-
teriarumque,
& respiratio.*

SED comparemus etiam pulsationem cordis & arteriarum cum respiratione. Primum, est inter eas conuenientia, quia ambæ institutæ sunt à natura custodiendi, ac temperandi caloris gratia. Quod maior philosophorum, & medicorum pars teste Galeno lib. de Vsu pulsuum cap. vnico inde probat, quia utraque iisdem ex causis similes mutationum differentias sortitur. Nam qui corporis exercitatione, aliâve causa incalescunt: ij non modò crebriùs ac frequentius respirant: sed pulsus etiam pari modo mutatos exhibent. Præterea in iis, qui algent, sicuti respiratio tardior, ac minor deprehenditur: ita & pulsus.

Sanè

SANE quidem euariantur hi motus secundum ætatum discrimina. Nam puero recens in lucem edito pulsus frequentior est, sicuti seni rarior. Qui autem in media græte sunt, iis pulsus ad proportionem respondet, prout ad pueritiam, vel senectutem magis accesserint. Præter hæc vehementes animi affectus, ciborum genus, anni tempora, cæli, soliq; constitutio, & vno verbo omnis ad frigus, & calorem mutatio pulsuum respirationeraque aliter afficere consueuerunt. Secundo consentiunt in eo prædicti motus, quod vt quies illa, quæ arteriarum contractioni succedit, maior est, quam ea, quæ dilatationem sequitur, sic quæ inspirationem antecedit, maior existit, quam illa, quæ superuenit, vt loco antecitato Galenus docet.

*Infanti pulsus
frequentior.*

DIFFERUNT autem iidem motus inter se, primum, quia, quod ex respiratione vni cordi præstat, id ex pulsu toti corpori impenditur, videlicet refrigeratio, & natiui caloris custodia, fuliginumq; depulsio. Secundo, quia minus necessarius est cordi, & cuilibet alteri membro arteriarum pulsus, quam cordi respiratio: poterunt enim brachiorum arteriæ diu religatæ esse, & absq; pulsu citra noxam: non tamen cor sine pulmonum afflatu: videlicet vt cæteræ partes animantium minori indigent calore, ita minus eis nocet intermissio actionis ad tutendum calorem destinatæ. Tertiò, quia pulsus præcipuè obseruit ad deferendum spiritum, & calorem: respiratio verò ad caloris refrigerationem, & ad torridum, noxiumq; vaporem è cordis ventriculis excludendū. Quarto, quia multo frequentior est pulsus, quam respiratio, cuius rei causa est, quod tanta in pulmonem aëris copia simul infertur, vt vnus inspirandi actus multis cordis attractionibus sufficiat. Nec sine tam copioso aëris in pulmonem influxu possent animantes vocem edere, quandoquidem vox suspensionem expirationis deponit, quæ suspensio absque multi aëris intrus collecti beneficio non datur. Quintò, quia pulsus, actio omnino naturalis est, nulloq; pacto arbitrarij subdita, respiratio autem aliquo modo voluntaria censetur, ad modum superius explicatum.

*Pulsus multo
frequentior,
quam respi-
ratio.*

*Solutio problematum ad ea, quæ proximis disceptationibus
conclusa sunt pertinentium.*

CAPVT VII.

PROXIMUM est, vt iis, quæ de re præsentis sese offerunt, problematis occurramus. Primum sit. Quamobrem motus cordis cælestium sphaerarum conuersioni assimilis perhibetur? Responsio. Quia vt à motu cælesti communes sublunarium corporum actiones pēdent, ita à motu cordis reliquorum membrorum functiones proximè, aut remotè ortum habent, vel ea saltem ratione, quod absque natiui caloris ope neutiquam administratur. Est & alia conuenientia, quod vt cæli motus perennis. Con. Comm. in partia Nat. I

*Motus cordis
similis conuer-
sioni cælesti.*

est, ita & cordis pulsatio, nisi, quod ille continuitatem seruat, hæc quietis morulas, de quibus supra diximus, interponit. Lege D. Thomam opusculo 3. qui de motu cordis inscribitur.

*Motus cordis
non est sim-
plex.*

2 **EST NE** motus cordis vnus, simplexq; an cōpositus? R. Fieri nequit vt vnus sit, qui è duobus inter se pugnantibus, videlicet pulsu, & tractu, seu systole, & diastole, id est, dilatatione & contractione constat, atque interiectam quietem habet. Nec obstat quod natura, quæ ad vnū definita est, minimè videatur posse ad diuersos motus inclinare. Hi enim motus ita sunt diuersi, vt vnā circuitiōnem, id est, motum corporis ab eodē ad idem punctum in orbem redeuntis imitentur. Similiter pronuntiandum de arteriarum pulsu, & de respiratione, videlicet quemlibet horum motuum non vnum esse. Vnde Galenus 4. de differentiis pulsuū, *non perperam*, inquit, *Zeno quēdam motum ait esse pulsum, non simplicem, neque uniformē, cum ex contrariis motibus constet, vt motus respirationis.*

*Cor exceptum
aliquandiu
pulsat.*

3 **QUANAM** vi exempto corde ab animali vterque sinus cordis aliquandiu pulsat? R. Propter feruorem sanguinis, & spirituum: nec enim hi vt primum ab anima destituuntur, confestim restinguuntur, aut refrigerantur.

4 **SI** diaphragma, & pulmones postquam eleuati fuere, suo apte pondere ad eundem statum regredi, & concidere possunt, quia corpora sunt grauitate prædita, cur exspiratio, quæ sit collabentibus in se pulmonibus, virtuti animæ mouentis attribuenda erit? R. Cum ipsa quoq; exspiratio arbitrato nostro nunc maiori, nunc minori vi fiat; siquidem maiori conatu aërem efflant qui clamāt, quàm qui submissa loquuntur voce; haud dubiè concedendum erit ipsam quoque talium membrorum depressionem à motrice animæ facultate diaphragmati, & pulmonibus insidente oriri. Quare Galenus in libello de respirationis causis duplex tradit musculos, alios respirationi, alios inspirationi obeundæ à natura datos. Motus autem, qui à sola membrorum grauitate manat, musculos non curat, vt luce clarius est.

5 **CVR** saltem cordis, & arteriarum contractio, quæ omnino naturalis est, non erit ab insita grauitate? R. Etiam motus, quo arteriæ & cor deprimuntur, operatio est maximè vitalis, valdeque necessaria ad tuendam vitam, vt ex dictis constat, ac proinde oriri debuit ab anima; cui incumbit viuentium salutis, & incolumitati consulere. Non proficisci verò à grauitate vel illud argumento est, quòd cum multæ subsunt fuligines, quæ depressionis motum retardare deberent, tunc cor, & arteriæ maiori impetu sese contrahunt, videlicet procurante id anima interuentu motricis virtutis ad excernendam fumeam materiam, quæ calorem suffocant. Procurante inquam, non ex notitia, qua præsentem agnoscat necessitatem, vt quidam ætatis nostræ Philosophus in commēta-riis ad cap. 36. artis medicæ tradidit (nec enim cordis, & arteriarum motus cognitione dirigitur) sed ex naturali inclinatione, & quasi

*Cordis, & ar-
teriarum mo-
tus non diri-
gitur cogni-
tione.*

quasi instinctu ab ipso autore naturæ ingenito, quo potentia etiā vegetatrice, actiones merè naturales, prout rei necessitas, aut oportunitas exposcit, attemperare consueuerat.

6 **VT ER** è duobus motibus antecedit in respiratione, & pulsu, distensio ne, an contractio? R. Non consentiunt hac in re Philosophi. Videtur tamen probabilior eorum sententia, qui distensionem priorem faciunt. Nec enim cor, vel arteriæ formantur cum aëre, quem illico excludant antequam recentem introrsus aduocent. Certè inspirationem expirationi præire conceptis verbis docet Aristoteles hoc in lib. c. 2. probatque ex eo, quia cum maiorientia postremò expirent, oportet inspirationem vicem subire principij, id est, vitam ab inspiratione inchoari: est enim consentaneum, vt eius beneficio animantes vitam auspiciantur, cuius contrario moriuntur.

*Distensio præit
contractionē.*

*Moriētia po-
stremò expi-
rant.*

7 **QVID** causæ est, cur homines quidam diutiùs, quàm alij, spiritum in aqua contineant? R. Quia ampliores habent pulmones magisque fistulosos, quorū proinde cauitate plus aëris excipiunt ad refrigerandum cor.

8 **QUAMOBREM** hausto vberiori alimento remissior est in somnis, cordis & arteriarū dilatio, quàm contractio, depresso? R. Quia tunc introrsum se conferente natiuo calore, eoque circa ventriculum & alia viscera, vbi cibi excoquuntur collecto, necessum est multam gigni fuliginem, quæ maiorem exinanitionem poscit: contractio autem ad id potissimum obseruit: siquidē dum venæ, & cor in se concidunt interceptum aërem vnā cum recrementis explodunt. Itaque vbi plura suppetunt excrementa, ibi maior, vehementiorque ad ea excutienda depressio datur.

9 **CVR** pueri, quàm puberes plus, & crebriùs respirant? R. Tum quia plus in se cohibent innati calidi, semper autem caloris magnitudinem sequitur respiratus frequentia, tum quia eorum spiritus ampliores aërem desiderat, eo quod dum gignitur, multum effert excrementi fuliginosi, ob alimēti copiam, quam excoquunt: senibus autem, cum frigidiores sint, consequens est, vt minor, & rarior, quàm cæteris contingat respiratio. Quæ etiam communis causæ est, cur in balneis, hypocaustis, & calidis regionibus maior, densiorque sit respiratio: in frigidis verò locis secus res habeat. Lege Aristotelem in lib. de Vita & morte cap. 2.

*Pueri plus
habent inna-
ti calidi.*

10 **CVR** à cibo parum, hoc est minori aëris copia, frequenter tamen respiramus? R. Quia tunc propter ventriculi dilatationem actio patet spiritui transitus per thoracem, sed respiratus paruitatem assiduitatis ope compensamus.

11 **CVR** qui se multo cibo ingurgitarunt pulsum maiorem, respirationem minorem edunt? R. Quia tunc aëris minus alligantur ob causam paulò ante adductam, & tamen aucto cordis calore, & viribus ex cibo, maior subsequitur & cordis, & arteriarum commotio.

IN LIBRVM, DE IUVEN-
TVTE ET SENECTVTE.

Varia aetatum discrimina.

CAPVT I.

*Prima distri-
butio aetatum
earumq; tem-
peramenta.*

DISCRETIO aetatum, de quibus Aristoteles hoc in libro agit, assignari consuevit à Philosophis ex mutatione calidi & humidum, quibus animantium vita continetur. Quae tamen mutatio non quaelibet, sed insignis esse debet. Igitur secundum hanc notionem tria aetatum discrimina constituuntur, pueritia, iuuentus, seu florida aetas, & senectus. Ad pueritiam pertinet calidum & humidum affluens, ac copiosum. Ad iuuentutem calidum & humidum apprimè temperatum. Ad senectutem calidum, humidum iam diminutum, & in occasum vergens. Ita ut licet vita senum in calido, & humido, ut communis omnium animantium viuendi ratio, consistat, superiorum tamen aetatum comparatione senectus frigida & sicca iudicetur.

Quo animantium vita hoc ordine, graduque temperamta decurrat non difficile quibus intelliget. Etenim cum foetus è semine, & sanguine, in quibus larga humoris, & caliditatis copia viget coalescant; fit inde consequens, ut eorum membra à prima vitae ingressione humido, calidoque abundant. Et quidem quod ad humorem attinet, id etiam sensus iudicium demonstrat: infantis enim caro flaccida, humidaque tactu dignoscitur. De calore autem id palam docuit Galenus 8. de Placitis Platonis & Hippocratis, & ante illum Hippocrates, tum 1. Aphorismorum Aphorismo 14. tum libro 2. de Nat. hum. c. 12. dum hominem prima die calidissimum statuit, quod nos etiam primo de Ortu & interitu variis in id adductis rationibus comprobabimus. Quia vero calor continenter carpit humidum, & ipse agendo atteritur, & languescit, necessario cum ad extremam vitae partem deuentum fuerit, corpus frigidum erit, exesaque ac dissipata humidi primigenij substantia. Unde etiam patet, quod inter haec extrema situm est tempus, id humoris & siccitatis medio potiri: non quasi absolutam, & ad punctum exactam obtineat temperiem, sed maximam, quae aetatum decursu contigit, quatenus florida aetas nec ut senium inarescit, nec ut infantia humore nimio affluit.

*Galenus.
Hippocrat.*

*Calor conti-
nenter carpit
humidum.*

*Alia diuisio
aetatum.*

DIVIDVNTVR etiam haec tres aetates in alias minutiores. Nimirum prima aetas, quae anno fere quinto & vigesimo terminatur, in infantiam, pueritiam, pubertatem, & adolescentiam cui paulo ante totius huiusce decursus appellationem dedimus. Infantia ad ter

ad tertium, quartumve annum extenditur: hinc pueritia ad decimum: hinc pubertas ad decimum octauum, inde ad vigesimum quintum adolescentia. Aetas media distribuitur in iuuentutem, & virilem aetatem. Iuuentus à vigesimo quinto ad trigessimum quintum, aut quadragesimum porrigitur. Inde virilis aetas ad annum quinquagesimum excurrit. Tertia aetas continet primam, & ultimam senectutem. Senectus prima à quinquagesimo ad quinquagesimum & sexagesimum protenditur. Ultima, seu decrepita senectus vitam claudit.

SOLOON Atheniensium legislator teste Philone Alexandrino in lib. de Mundi opificio, Hippocrates & plerique alij septem tantummodo aetates constituunt: partiantur enim primam aetatem in infantiam, pueritiam, & adolescentiam: attribuuntque infantiae septem priores annos totidem pueritiae, reliquos vsque ad vigesimum quintum adolescentiae. Inde reliquum vitae tempus eo aetatum & annorum numero quem ante retulimus, dimetiuntur. Est autem siue haec, siue illa aetatum descriptio, ordinaria, & frequentior, non tamen vsque adeo certa, ut aliquando hominum vita pro innati temperamenti, & regionum aliarumque causarum extrinsecus incidentium varietate non alios interdum limites & discrimina sortiatur: praeterquam quod plerisque ante senium, multos ante floridam aetatem, non paucos in ipso vitae limine, & ab vbera matrum aufert atra dies, & funere mergit acerbo.

*Consid. Ga-
leni 3. Apho.
lib. 27.*

*Alia aetatum
partitio.*

*Non omnes
eodem tempo-
ris spatio in
aetatum dis-
crimina in-
currunt.*

Aetatum consideratio secundum Astrologos, Pythagoram, aliosque philosophos.

CAPVT II.

QUANTUM vero Astrologi, ut videre est apud Proclum in lib. de Anima & demone, singulis aetatibus praesse vnum planetam ob peculiarem influxum. Infantiae Lunam: pueritiae Mercurium: adolescentiae Venerem: iuuentuti Solem: virili aetati Martem: senili Iouem: decrepita Saturnum. Huiusce dominij causam, & rationem sic explicant. Luna, inquiunt primam illam infantiae teneritudinem blando quodam officio permulcet, & benigno, vberique humore fouet, Mercurius pueritiam ad lusiones, sermonem, & disciplinas afflatu suo promouet. Venus adolescentiam accendit. Sol iuuentuti vigorem addit, & ad altiora erigit. Mars virili aetati animositatem affert, & pugnandi studium excitat. Iupiter senectuti grauitatem & maturam benignitatem indit. Saturnus decrepita aetati fragilitatem, & morositatem. Aiunt etiam decrepitos senes, quia propter virium, & iudicij imbecillitatem propemodum ad infantiam tanquam à calce ad

*Qui planeta
quibus praes-
sint aetatibus
secundum As-
trologos.*

carcerem regrediuntur, iterum Lunæ dominio subici. Verùm quid in se veritatis contineant hæc Astrologorum effata in libris de Cælo copiosè disseruimus. Lib. 2. cap. 3. 2^a lib. 9.

CIRCVMFERTVR etiam alia ætatum consideratio ex Pythagora qui vitam in pueritiam, iuuentutem, virilem ætatem, & senectam diuisit; & hanc quadripartitam varietatem cum quatuor anni temporibus proportionem quadam contulit. Aiens pueritiam Veri assimilabilem esse, in quo omnia virent, & humoris vberitate adolescunt. Iuuentutem, Ætati, propter animi robur, quo tunc corpora pollent, & quasi efflorescunt. Virilem ætatem Autumno, quod tunc post varia superioris vitæ pericula cuiusque ingenij dotibus tanquã naturæ fructibus accedat tempestiuitas, & sua quædam maturitas. Senectutem Hyemi gelidæ, & molestæ, qualis esse extrema ætas consuevit.

LEGED. Damascenū lib. 1. Parallelorum, & Philonem in libro de mūdi opificio, vbi ex Solone legistatore Atheniensem ea, quæ singulis ætatibus attribuuntur per septenarios exponunt.

Dissolutio problematum ad hominum ætates spectantium.

CAPVT III.

EQVITVR explicatio problematum, quæ hominum ætates, de quibus paulò ante disseruimus, concernunt. Primum sit. Cur infantes qui septimo mense in lucem veniunt, viuere possunt; qui octauo nequeunt: sed vt plurimum (quod longa experientia compertum est) cõfestim moriuntur? R. Non parua de hac re inter philosophos, & medicos disceptatio est. Philo Iudæus lib. 1. Allegoriarum & Aphrodisæus lib. 2. problematum quæst. 44. eius rei causam referunt ad mysteria, & occultam vim numeri septenarij, de quo inibi multa prædicant. Estque hæc sententia admodum consentanea doctrinæ Hippocratis in lib. de Septimestri partu, vbi docet quemadmodum morbi dies, ita partum menses criticos, seu indicatorios habere, & ad prodeundum in lucem idoneos, ac fauorabiles, aut contra. Hos autem constat non quoslibet, sed definitos, ac certos esse, videlicet septimum & nouum, qui ordinarius est. Ait tamen Plinius lib. 7. cap. 5. repositos fuisse in Italia octimestres partus vitales contra prisca-rum opinionem. Quos etiam in Ægypto aliquando inueniti scripserat Aristoteles lib. 7. de Historia animalium capite quarto. Huius rei, quæ medicorum propria est, vberiore explicationem lege apud Vallesium libr. 2. Controuersiarum Medicarum & philosopho. Levinum lib. 4. de Occultis naturæ miraculis, cap. 13. Valleriolam lib. 3. Enarrationum Medicinalium, Enarratione 7. Plutarchum lib. 5. de Placitis cap. 18. Vide quoque si placet quæ lib. 2.

Philo. Aphrodis.

Hippocrat.

lib. 2. de Cælo, cap. 3. quæst. 1. art. 2. scripsimus, vbi ex Astrologorum disciplina aliter propositam quæstionem soluimus.

2. **CVR** infantibus naturales actiones validæ sunt, animales admodum infirmæ: siquidem affluenter nutriuntur, & crescunt: ægrè sentiunt, & nec moueri, nec stare firmiter valent? R. Quia functiones naturales administrantur calore natiuo, quo prima ætas circumfluit. Operationes verò animales egeat spiritibus sensitiuis, qui in cerebro perficiuntur at infantes cerebrum habent admodum imbecillum, & ad id muneris ineptum. In homine enim capitis os posterius omnibus aliis ossibus concrefcit, conformaturque, vt docet Galenus in lib. de Formatione fætus. Vnde est, quod caluaria iuxta synciput aded infantibus tenera, & infirma est, vt in recens editis cerebri morus non solum tactu, sed visu etiam deprehendatur. Accedit quod nimia humiditas, qua sensuum officinæ primo ætatis ingressu scatent, sensitricas facultates obtundit, nec eas suis muneribus perfectè defungi sinit.

Spiritus sensitiui perficiuntur in cerebro.

3. **CVR** pueri maturius sapientes, aut vitales non sunt, aut (quod probauit experientia) cum ad maturam ætatem accesserint minus prudentes euadunt? Vnde Plinius lib. 7. cap. 5. refert Catonem Censorium velut ex oraculo prodidisse senilem iuuentam præmaturæ mortis signum esse. Et apud Senecam lib. Controuersiarum 2. controuersia prima, Cestius de ingenio Alfi Flauij prædicat tam maturè magnum ingenium non esse vitale. Itaque iam illud prouerbij loco celebratur. *Odi pueros præco-ci sapientia.* R. Idcirco pueri primo ætatis ingressu rationis usum impeditum habent, quia multo, vt diximus, abundant humore, è quo excitata nebula internorum sensuum functiones, aut omnino impedit, aut inturbat. Hinc qui præmaturè sapiunt, intempestiuam cerebri siccitatem indicant, quæ siccitas cum progressu temporis excreuerit, aut ita organum dissoluit, vt mortem afferat: aut ita vitiat, vt ad persoluenda internorum sensuum munia, è quibus intelligentiæ vis dependet inutile & ineptum sit.

Senilis iuuenta præmaturæ mortis signum.

4. **POTVISSENT** ne primi humani generis parentes esu fructuum vitalis arboris, iuuentutis florem perpetuò retinere? R. Scotus in 2. dist. 19. quæstione prima credit vitalem arborem non habuisse vim conseruandi perpetuo iuuentutem, aut vitam: sed dumtaxat ad longissimum aliquod tempus, quia cum omne agens physicum agendo repatiatur, & debilitetur, necessariò calor naturalis hominis agendo, in cibum paulatim degeneraret, nec ad priorem statum in infinitum restitui posset: cum finitæ causæ infinitus effectus esse nequeat. Oppositum, quod verisimilius est, asserit D. August. lib. 13. de Ciuitate Dei, cap. 20 & 23. aiens hominem nisi peccasset, esu ligni vitæ & à necessitate moriendi liberandum, & in flore iuuentutis perpetuo conseruandum fuisse. Eadem videtur esse sententia D. Chrystof. hom. 18.

De ligno vitæ.

D. August.

D. Chrystof.

De hac re Richard. in 2. dist. 19. q. 2. circa 2^a princ. Item auctor, quæst. veteris, & noui testamenti, q. 17. Abu. ad cap. 2. Gen. q. 10.

Rupert.

in Genesim, & Ruperti 3. de Trinit. cap. 30. cui adstipulantur verba illa tertij capitis Geneseos, *ne forte mittat manus suam, & sumat etiam de ligno vite, & comedat & vivat in aeternum.* Nec ratio Scoti vim habet, quia ligni vitæ esus, caloris dispendia ex æquo resarciret: nec verò id præstando, produceret effectum infinitum, id est, infinitæ perfectionis, ut patet, aut etiam infinitè duraturum, quasi vna comestio deberet sufficere ad propagandam vitam in sempiternum tempus: oporteret enim ad id progressu ætatum aliis & aliis pomis vesci, ut monet S. Thomas prima parte, quæst. 97. art. ultimo. Si autem petas quoniam pacto id poma illa potuissent præstare: dicendum, fuisse eis inditâ à Deo qualitatem quandam: siue supernaturalem, ut credit D. Augustin. lib. 8. de Genesi ad litte. cap. 5. & lib. 11. eiusdem operis, cap. 40. & D. Bonaventura in 2. distin. 17. Siue, quod probabilius est, naturalem, ut Strabus, Hugo de S. Victore, & D. Thomas videntur opinari, quæ qualitas altricem facultatem, omnèsque eius ministras, videlicet coctricem, attractricem, expultricem, & alias, quæ circa cibum negotiantur, à quarum deinde ministeriis, & opera cæteræ corporis potentia dependet, ita corroboraret, & defenderet, ut neque actione cibi, neque alterius externæ causæ occurfu infringenterentur, aut fatiscerent. Tueretur etiam primos parentes quamdiu præceptum diuinum minimè violassent, ab omnibus noxiis rebus, & incommodis extrinsecus incidentibus tum propria ipsorum cura, tum maximè diuina prouidentia, quibus adminiculis potuissent in infinitas seculorum ætates vitam extendere. Sed enim è terris in cœlum ad beatioram vitam fuissent traducendi.

D. August.

D. Bonavent.

Strabus.

Hugo.

D. Thom.

Senectus pntredo quantâ.

5 **CVR** qui eminentiora loca libero cœlo incolunt tardius fenescunt, qui autem curua & palustria citius? R. Quia ut docet Aristoteles sect. 14. problemat. quæst. 97. fenectus putredo quædam est, putrescit autem quod quiescit non quod mouetur, ut aqua conclusa. Igitur ut locis editis aër afflante vndique spirita agitatur, & alius succedit, ita cauis manet immotus: proindeque minus syncerus. Quo fit, ut hic ocyus, illic tardius corpora marcescant.

6 **QVODNAM** temperamentum ad fenectutem ferius ducit? R. Sanguineum: quia abundat calido, & humido, multus verò calor copiosè reponit: humidum affluens ægrè dissipatur: non fenescimus autem nisi arescente humido, frigescente calido.

7 **CVR** senes timidi sunt, incurui, tremuli? R. Cum extrema ætas frigida sit, & magna ex parte destituta calore, qui animositate parit, & hominis corpus in rectam staturam excitat, ac membra sustinet: consequens fit, ut senes cuncta pertimescant, curuentur, tremant.

Senes suspiciosi.

8 **CVR** suspiciosi sunt? R. *Sunt*, inquit, Aristoteles 2. Rhetoricorum cap. 13. *suspiciosi senes, quoniam increduli: increduli vero, quia*

quia experti, hoc est, quia longo rerum vsu didicerunt quantum perueritas, fraudisque in hominum dictis, & factis lateat. Vnde quæ vident in sinistram partem non rarò accipiunt, ideoque, ut inibi Aristoteles ait, neque amant, neque oderunt nimium: sed secundum Bianis præceptum & amant ut ofuri, & oderunt ut amaturi. Tum præterea nihil affirmant nisi cum temperamento, fortassis. Quare & in rebus agendis non aliter eis, quàm pronuntiat demonstratione conclusis assentiendum esse commonet Aristoteles 6. Ethic. c. 11.

Bianis præceptum.

9 **CVR** illiberales sunt? R. Tum quia viuere peroptant, & incircò ea, quæ vitæ necessaria sunt, ægrè dimittunt. Tum quia compertum habent quàm sit difficilis rerum acquisitio, quàm facilis iactura. Aristoteles 2. Rhetoricorum c. 13.

Senes illiberales.

10 **QVÆ** sunt ea, quæ senilem grauitatem maximè decet? R. Vt ait auctor libri de duodecim abusibus c. 2. duæ sunt particulae homini cauendæ, quæ in eo non obsolescunt, & ad flagitia trahunt. Cor videlicet, & lingua: quia cor nouas machinari cogitationes non desinit: lingua impigrè loquitur, quæcumque cor machinari senserit. Caueat ergo senilis ætas ne istæ iuuenescentes particule totam sui harmoniam decipiant, & per res ineptas reliquam corporis grauitatem illudant. Vnicuique enim considerandum est quid ætate eminenti dignum sit, ut hoc agat, quod nec vitam, nec ætatem, nec ministerium vile reddat. Debet proinde fenectus anteactæ vitæ partus esse, non naufragium.

Duæ particulae homini cauenda.

De dentibus.

Quæ sit eorum materia, ortus, finis, & varietas.

CAPVT. IV.

QVONIAM de ætatibus differuimus, non erit ab instituto alienum de dentibus, & capillis, quæ duo ætares comitantur, & cum eis mutationem subeunt, in præsentia disputare. Primum quod ad dentium materiam attinet sciendum ex Aristotelis doctrina 2. de Gen. animalium c. 4. eos eiusdem naturæ esse, cuius ossa, & ex eadem materia coagmentari, quæ materia crassior est, & aridior, quàm ea, ex qua nerui, & cartilagine, aliæque eiusmodi componuntur. Hoc tamen inter reliqua ossa peculiare habent dentes, quod soli, docente Aristotele loco citato, tota fere vita crescunt, ut videre est in iis dentibus, qui tactum mutuum declinant. Id verò propterea natura machinata est, ut fungi officio suo possint: breui enim tempore contrario occurfu, & attritu consumerentur, nisi aliunde dispendium resarcirent.

Dentium materia.

Dentes tota fere vita crescunt.

INCIPIVNT autem dentes è mandibulis emergere ordinatim. Con. Comm. in parua Nat. K

Ortus dentium.

riè post septem menses. Deinde post septimum annum, qui primi emerferant, decidunt, & in eorum locum alij ad solidum cibum aptiores subrogantur. Redeunt verò qui per id tempus decidunt, quia vt docet Aristoteles quinto de generatione animalium, capite octauo, in osse adhuc nascente oriuntur, & dum adhuc ad eorum generationem tempus idoneum est. Nullum tamen animal ordinariè maxillares permutat teste eodem Arist. 2. de Hist. anim. c. 1.

*Dentium numerus.
Dentes incisoriij.*

Canini.

Maxillares.

Genuini.

HABEMVS porrò dentes fere triginta duos, rarò plures, pauciores nonnunquam, quorum multitudine longiora promitti vitæ spacia quidam putant. Vno ordine in vtraque maxilla sexdecim continentur, singuli singulis alueolis infixi. Parte anteriori ij, quos primores, & incisivos nuncupant, vtrinque quaterni acuti, vt possint incidere: vltra hos sunt canini vtrinque duo ad inferiorem basim lati, superiori parte, acuti, vt si quid propter duritiem ab incisoriis minus scindi potuit, id ipsi confringant. Sequuntur deinde maxillares dicti, vtrinque quaterni, asperi, latiq; præduri, ac magni, vt incisa ab incisoriis, & fracta à caninis penitus leuigate, ac terere queât. Ex his duo, vel tres vltimi, & intimi genuini vocantur, qui circiter vigesimum annum gignuntur, nonnullis admodum serò, etiam octogesimo anno, vt refert Aristoteles secundo, de Hist. anim. capite quarto. Primores, & canini vnica radice nituntur, maxillares binis, aut ternis, quaternisve, atque inferiores vna minus, quàm superiores. Omnes verò in suis cauitatibus, præsertim circa radices vtraque gena insertis neruis valide constringit, ne facilè concutiantur. Sunt & alia dentium discrimina in animantibus. Quidam serrati, alij contigui, alij exerti. Serrati pectinatim coeuntes ne contrario occursum atterantur, vt serpentibus, piscibus, canibus, mantichoris, quæ triplici dentium ordine præditæ sunt: contigui, vt homini, & equo: exerti, vt apro, elephanto.

Finalis causa dentium.

QVOD attinet ad finem, cuius gratia dentes à natura dati sunt, dicendum tribuisse eos naturam animantibus communi quidem officio ad consciendum cibum. Priuatim verò quibusdam etiam ad alia munia, vt homini ad sermonem, quippe vocis sermonisque regimen primores tenent, dum concentu quodam ictum linguæ excipiunt. Vnde cum defluxere, distinctionem, explanationemque adimunt.

Multis etiam belluis ad pugnam dati sunt, vt apris, & elephantis. Lege Aristotelem 3. de Partibus animalium,

capite primo, Galenum libro vndecimo, de Vsu part.

Solutio

Solutio problematum, quæ ad dentes pertinent.

CAPVT V.

CCVREMVS nunc aliquot problematis, quæ in consideratione dentium se offerunt. Primum est. Cur dentes canini inter primores, & maxillares fiti sunt? R. Quia canini inter primores, & maxillares mediam naturam fortiuntur, quatenus, & acuti sunt, vt primores, & lati, vt maxillares.

2. CVM leones, canes, lupi, vtrinque multos habeant caninos dentes, cur homo binos tantum parte vtraque obtinet? R. Quia, vt Galenus 11. de Vsu partium cap. 9. ait, cogitavit natura in hominis procreatione, se animal civile, atque mansuetum effingere, cui robur, ac vires essent ex sapientia, non corporis fortitudine; proinde à caninis dentibus non multos dedit, quasi ad pugnam, sed qui ad comminuendum cibum, modo superius explicato, sat essent.

Homini robur ex sapientia, non ex corporis viribus.

3. QVAM ob causam in extrema ætate rariores sunt dentes, qui antea coniunctiores fuerant? R. Quia cum à radice exiliores sint, ad fastigium latiores, continuæque attritione absumantur, exiccata etiam, exesæque ad imum carne, necesse est plus ab se inuicem distent.

4. QVAM OBREM in senectute dentes labuntur? R. Vel humoris defectu, sicuti arborum folia, vel ob nimium humorem excrementitium, eius ætatis proprium, qui calorem suffocat. Decidunt etiam non rarò excessu frigoris contrahentis neruum, qui eos implantauit. Putrescunt, & in aliis ætatibus peregrino calore, & humido male commistis, compactionemque soluentibus.

Putredo dentium.

5. SI dentes carne firmiores, solidioresque sunt, cur frigoris vim amplius, quàm caro sentiunt? R. Quia, vt docet Aristoteles in problemat. Sect. 3. 4. quæst. 1. dentes tenuibus nituntur infixi meatibus & neruulis, quorum exiguus calor facilè à frigore vincitur, & dolorem facit.

6. CUR nullum cornigerum vtrinque dentatum est, sed omnia saltem primoribus superioris mandibulæ dentibus carent? R. Quia alimentum, quod in eos dentes digerendum, dispensandumque erat, in cornuum recrementa absumitur, quanquam nonnulla reperiuntur quæ denegante natura ad vtrumque materiam & cornibus carent, & vtrique dentata non sunt, vt cameli.

Nullum cornigerum vtrinque dentatum.

7. CUR Æthiopum dentes candidi sunt? R. Quia mandibularum calor quo abundant, excoctum humorem eis detrahit, quo detracto eximius ille candor existit, sicuti etiam albescit cera solis calori exposita, nec mirum quod idem calor cutem nigriorem reddat, non enim is candorem inducit, nisi cum eximit humorem corporibus, quæ ob illius permissionem atra sunt. Vnde

carnem, in qua huiusmodi humoris copiam non absumit, adurit, & atro colore inficit. Lege Aristotelem libro tertio, de Historia animalium capite nono, & in Problematis Sect. 10. quaestione 65. & 66.

De capillis.

Quæ sit eorum materia, ortus, finis.

CAPVT VI.

Capillorum materia.

Nunc de capillis agendum. In primisque materia, & generatio scrutanda. Aduerte igitur, sicuti in sub-lunari mundo duplex halituum genus cernitur, quidam humidi, & calidi, qui Solis vi è locis humidis excitati in pluiam, rorem, cæteraque his similia addensantur, quos vapores nuncupant: alij sicci, & calidi, quos eadem vis è terræ elemento ad ignitarum impressionum materiam excernit, vocanturque exhalationes, vt in Meteoris exposuimus: ita & in homine, qui paruus mundus à Philosophis vocatur, quosdam inesse halitus humidos, qui ad conciliandum somnum, aliâque munia obseruiunt: quosdam siccos, qui in pilos, unguis, ungulas, cornua, & reliqua id genus, pro partium diuersitate, concresecunt.

Capillorum generatio.

Cum igitur fuliginosa, & terrea exhalatio, cutis spiramentis impacta, nec facile retro commeat, nec omnino foras euolat, & hanc alia rursum è profundo subiens ferit, aliâque rursum, & alia à tergo instat, complicantur istiusmodi exhalationes addensanturque in minuta corpuscula, & deinceps perpetuò nouæ fuliginis accessu augentur, eaque corpuscula dicuntur capilli. Moner vero Aristoteles 2. de Partibus animalium c. 4. capillos, & eorum cognata omnia quamdiu insunt, tandiu augeri, & tunc magis cum corpora, aut ægrotant, aut senescunt, decresecunt: ve: quia vberior excrementi copia remanet, cum minus in partes alias propter senium, aut morbum insumitur.

Arist.

Docet quoque idem Aristoteles 2. de Partibus animalium cap. 14. & ex eo Plinius libro 11. capit. 37. humanum caput præ aliis plurimo capillo abundare. Quod ita fieri oportuit tum necessitate materiæ, tum præsidij causa. Necessitate materiæ, quia vbi plurimum humoris calorisque inest, ibi plus suppetit excrementi, quod in capillos faceffat. Nam quod in aliis animantibus nonnunquam nutrimentum est, vel in cornua, aut fetas, aut pilos vestiendis ex toto corporibus abit, id homini suggeritur ad promittendum capillum integendo capiti. Est etiam ea capillorum frequentia adiumento, præsidiove ad muniendum cerebrum. Nam cum id in homine proportionem maximum, &

Capillorum virtus.

De hac re Hippocrat. in lib. de natura pueri, & in lib. de glandulis.

humidissimum sit, maiorem desiderat tutelam: propterea quod humidissima quæque facile efferuescunt, & refrigerantur. Quibus autem animantibus capilli non sunt, iis aliquid capillis proportionem respondens ingenio naturæ datum fuit, vt autibus pen-næ, piscibus squamæ, herinaceis aculei.

Sane capilli, qui homini genas, & mentum vestiunt, barbâque efficiunt, multum decoris, & ornamenti pariunt. Vnde illud Theodoret. Sic eos, qui virilem ætatem ingrediuntur, & pueriles annos transierunt barba exornat, quæ genas aliqua ex parte cum mento inferiori vestit. Et primò quidem lanugine florent mala, deinde modicum pilorum velamen easdem tegit, vt augmento hoc ætatis discrimen doceat, & ipsa vultus figura homini persuadeat, vt relictis puerilibus ludis ad res serias accingatur. Hæc Theodoretus tom. 2. sermo. 4. de Prouidentia. Sunt autem quibus barba in densam syluam excrescit sunt quibus rara, & exilis est: quia vt Galenus explicat 11. de Vsu partium. Quemadmodum herbæ, ac plantæ, quæ ex terra humida, & pingui proueniunt, altè crescunt: quæ verò ex dura aridaque, parua, & exigui sunt incrementi: ita capilli, qui ex humidi ac mollis temperamenti emergunt partibus, latè luxuriant, qui ex partibus naturæ duræ, siccaque parui, atque exiles euadunt. Porro è tribus potissimum causis barbæ raritas, & inopia oritur, nimirum, vel ex defectu recrementi, vel ex duritie cutis quam exhalatio penetrare nequit, vel ex laxitate pororum, per quos exhalatio confestim euolat, nec in pilos addensatur. Duritiam verò seu constipationem cutis plerumque frigus, laxitatem calor efficit.

Theodoret.

De capillorum varietate.

CAPVT VII.

Quia vis causis variè colorètur capilli declarat Aristoteles in libro de Coloribus, qui liber videtur ex duobus, quos Aristotelem scripsisse testatur Laërtius, in vnum coaluisse. De eadem re scripsit Galenus lib. 2. de Temperamentis. Nimirum fit capillus niger cum deusto vi caloris vapore recrementum in exactam fuliginem permutatur. Flauus, cum vapor minus torretur. Est enim quod tunc in capillos abit flauæ bilis superfluum. Albus verò capillus ex pituita nascitur. Rufus, sicuti inter colorem album, flauumque est medius, sic ex pituitosæ, biliosæque fæcis media quadam natura prouenit. Aduerte autem id, quod Galenus ait, videlicet candorem capillorum effici à pituita, non repugnare Aristoteli docenti canitiam, vt post liquebit, gigni ex humiditate, & ex defectu innati caloris. Pituita enim frigida est, & humida, proindeque idonea ad candorem, accedente externo calido.

Capillus niger. Flauus. Albus. Rufus.

Cæterum non oportet semper ex hac materia album colorem capillis innasci: quamquam is semper obueniat ex humiditate, & ex inopia caloris innati. Vnde illud vniuersim pro vero habendum, flauitiam, rufedinem, aliosque colores intermedios fieri ex media permixtione humidi & frigidi interni circumfundente se calido ascitio, ita tamen vt hæc permixtio in quibusdam magis, in aliis minus ad hoc, aut illud extremum vergat.

Diuersitas capillorum.

Pro regionum diuersitate.

VARIANTVR etiam capilli pro diuersitate regionum, & ætatum, vt ostendit Aristoteles 5. de Gener. animalium cap. 3. & Galenus loco citato. Nam qui calidam, & siccam plagam incolunt, vt Æthiopes & Arabes, siccis & crispis habent capillos, ac breues. Qui humidam, frigidamque regionem habitant, vt Illirij, Germani, Sarmatæ modicè auctiles, graciles, rectos, & rufos obtinent. Qui inter hos temperato degunt tractu, robustos, modice nigros, mediocriterque crassos: tum nec profusos crispis nec omnino rectos emittunt. Quod ad ætates spectat, docent nonnulli medicorum, si cerebrum probe temperatum sit, gigni ex eo capillum, qui à teneris annis sit cæsius; post adolefcente ætate rubescat declinetque magis ad nigredinem. Vbi verò cerebrum ipsum calidius fuerit prouenire ex eo capillum omnino nigrum.

Crispitudine capillorum ex Aristot.

Ex Galeno.

CVR autem non simplex capillus, sed intortus, seu crispus interdum oriatur, causa est conditio materiæ, siue exhalationis è qua fit, vt docet Aristoteles 5. de Generatione animalium, cap. 3. Si, inquit, *firmissima est præ calore & siccitate exhalatio crispum efficit capillum; quoniam duplici fertur motu: siquidem quod inest terreni, deorsum, quod calidi, sursum comitat, cumq; præ imbecillitate reduci facile queat, intorquetur, idq; in capillis crispitudo est.* Aut certe, quia cum parum omnino humidi, terreni autem permultum subest, fit vt ab aëre æstuante contrahantur capilli, & conuellantur, quemadmodum cum igni aduruntur. Galenus etiam libr. 2. de Temperamentis, crispitudinis causas hunc in modum explicat. *Crispi redduntur capilli, vel propter siccitatem temperamenti, que illos intorquet (qua ratione Æthiopes crispi sunt) vel propter imbecillitatem exhalationis, que rectam viam sibi moliri non potest: vel denique ob duriores cutis naturam, qua ipsam exhalationem, etiam si valida sit prohibet rectè ferri, cogitq; ut ad latus se inflectat, & obliquum transitum parat.*

De caluitio, & canitie.

CAPVT VIII.

Aristot.

ALVI omnium maxime animalium homines conspicue efficiuntur docente Aristotele libr. 5. de Generatione animalium, cap. 3. quamquam similis quædam affectio in aliis visitur, videlicet in plantis, & auibus. Namque plantarum

De hac re Hippocrates in lib. de Natura pueri.

tarum aliæ perpetuò frondis honore virent, aliæ definito mensium curriculo frondes exuunt. Item ex auibus quædam certo tempore sese abduunt, vt pennas deponant. Talis vero affectus in hominibus caluitium est. Ac quemadmodum hoc hyberno tempore plantis euenit, ita hominibus ætate senescente, quæ humanæ vitæ, quasi hyems est. Vna verò tam hominibus caluitij quàm plantis, & auibus prædictæ iacturæ causa est, videlicet inopia calidi humoris: hoc enim deficiente inarescunt omnino capillorum radices, folia, pennæ; & dissoluta compactione, quam humor & calor congruenter mista præstabant, sensim defluunt. Caluescimus autem potissimum priori capitis parte, quia in eam cerebrum prominet, quod suo frigore calidum illum humorem pellit. Vnde est etiam quod homini maximè caluitium accidit, quia videlicet amplissimum, & humidissimum proportione cerebri habet, vt loco citato affirmat Aristoteles. Addit Macrobius libr. 7. cap. 10. ideo caluitium ab occipitio inchoari, quia hanc partem fecit natura rariorem, quod ex futuris, quæ in caluariis conspiciuntur, planum est, vt quidquid superflui, aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euanescat per plures meatus. Non caluescunt tamè omnes, sed tantum magnam subeuntes inopiam humidi caloris, qui capillos retinet, seruâtque: neque is defectus quouis tempore contingit, sed potissimum ætate iam declinante & in frigiditatem labente. Quare, qui maturius caluitio insigniuntur, ij ante tempus prædicto calore prinantur.

Caluitij causa.

Macrobius Saturni.

Cur non omnes caluescant.

QVOD ad canitiem attinet, eam docet Aristoteles libro 5. de Generatione animalium cap. 5. gigni ab excremento putrescente, cum enim calor ob suam imbecillitatem perlatum ad cutem excrementum, vnde capilli aluntur, perfectè decoquere non valet, fit inde vt collectum putrescat. Albet verò tunc capillus, quia humiditas possessa ab externo calore ob innati defectum vertitur in flatum; is flatus inter terreum contentus candido imbutur colore, vt in carie parietum, cui canities respondet. Quod autem canities putredo quædam, ac morbus capillorum sit, illud indicio est quod qui valetudinis vitio præmaturè canescunt, vbi iam reualuerunt, calore auagescente, atque aded excrementum exacte decoquente, canitiem exuunt. Quod in segeribus quoque euenit, quæ locis humilioribus, ac prope lacunas sub magnis, & continuis pluuiis perpalescunt. Vbi verò calor exciccavit humidum illud superfluens tunc propriam resumunt viriditatem.

Canities vt obueniat.

Canities putredo capillorum.

QVORVNDAM tamen opinio fuit canos ex ariditate prouenire: siquidem & ossa albescunt excocto humore, & lapides excocti albam in calcem soluntur, & cera Solis admota feruori candescit, defæcatis ab illa humoribus, & terra æstiuus exiccata solibus albecit. Hæc tamen sententia non probatur Aristoreli loco citato eamque refellit eo argumento, quod experientia

Sententia de causa canities.

perientia constat, capillos opertos citius canescere, cum tamen operti minus siccentur. Itaque & si nonnulla corpora exusta humiditate albescant, in capillis tamen alia ratio est.

Dilutio problematum ad capillos spectantium.

CAPVT IX.

EXPLICEMVS nunc problemata, quæ circa paulò ante dicta excitari queunt. Primum sit. Cur tenelli pueri ætatis ingressu glabri sunt? R. Quia cum præcalidi, & humidi sint, nullus adhuc eis meatus in cute est, nec fuliginosum excrementum.

2. CUR calidæ aquæ capillum faciunt candidum, frigidæ nigrum? R. Quia calidæ plus æris in se cohibent: ær autem pellicens candorem gignit, ut videre est in spuma.

3. CUR caluescimus magis à syncipite: canescimus magis à temporibus? R. Quia regio illa admodum sicca est, hæc præhumida: à siccitate verò defluuium, ab humore canities est.

4. CUR inter omnes animantes homo maximè canescit? R. Quia cæteris magna ex parte pili quotannis decidunt, ut equo & boui: aliis & si non decidant, breuis tamen contingit vita, ut oui: quibus proinde longo decursu ætatis in senio canities non aduenit: homines autem & longam degunt vitam, & deciduum capillum non habent.

5. SI senibus abudantia humoris capillos in canitiè tingit, cur senectus sicca perhibetur? R. Quia sicca dicitur, hoc est destituta humido innato: cum alioqui humido ascititio, & peregrino abudet.

6. CUR capilli detecti tardius, quam operti canescunt? R. Quia canities à putredine est, flatus autem putredinem prohibet, & operimentum flatum arceat.

7. QUID causæ fuisse putandum erit, cur quidam metu mortis, unius noctis spatio totus incanuit: sic enim accidisse narrat Scaliger exercitatione 312. in Cardanum. *Historia*, inquit, *nostra tempestatis est sub Francisco Gonzaga Mantua principe. Is affinem suum suspectum coniurationis, cum in turri porte Casarea ad quæstionem, aut supplicium seruari iussisset, nuntiatum est mane totum repente canum factum. Quod quasi prodigium, flexit principis animum, qui ei propterea & venia & vita fecit gratiam.* R. Subita illa canities orta videtur ex retractione caloris, quam metus vehementia induxit: sicuti & in his, qui senescunt, canities ex defectu caloris provenit ad modum superius explicatum.

8. CUR in equo præ aliis brutis animantibus canities apparet? R. Quia equus, ut affirmat Aristoteles 5. de Gener. animalium, cap. 5. os, quo cerebrum continetur, tenuius pro magnitudine, quam cætera bruta animalia obtinet, quo fit, ut facile humor effluat, & per ætatem calor deficiat, unde canities oritur.

IN

Cur infantes glabri.

Qui unius noctis spatio totus incanuit.

IN LIBRVM, DE
VITA, ET MORTE.

Quidnam sit vita.

CAPVT I.

PLACVIT libros de vita & morte, & de longitudine, ac breuitate vitæ ad disciplinæ commoditatem, distinctionemque inter se distinguere eo modo, qui progressu patebit. Et ut à vita ordiamur, sic eam definiit Aristoteles in libro de Respiratione. *Vita est permansio animæ vegetatricis cum calore.* Ad cuius definitionis intelligentiam aduerte in primis non definiiri, & explicari in ea vitam in toto ambitu, sed eam tantum, quæ corporibus conuenit, cum alioqui etiam substantiis separatis vitæ notio propriè conueniat. Licet verò multi sint corporum viuentium gradus, nempe intelligens sentiens, loco mouens, vegetans: Aristoteles tamen per hunc postremum gradum vitam definiit, quia nullum sit corpus vita præditum, quod eo careat. Quo fit, ut prædicta definitio communem omnium viuentium vitam comprehendat. Secundò aduerte vitam rerum corpore constantium tripliciter accipi: vno modo pro anima ipsa, quæ vitalium functionum origo & fons est, diciturque vita essentialis, utpote essentialiam rei viuentis partiatim constituens, sicque in libro de motu cordis, definitur vita principium actus animæ. Secundò, pro existentia animæ in corpore. Tertio, pro ipsis vitæ functionibus, ut pro nutritione, accretione, sensatione: quo pacto vita à D. Bernardo in libro de Libero arbitrio, & gratia dicitur internus, & naturalis motus. Igitur vita in prædicta definitione non sumitur primo modo, ut constat, quis enim dicat animam esse permansionem sui ipsius in corpore: Potest autem vel secundo, vel tertio modo accipi: si secundo, erit definitionis sensus formalis: si tertio, causalis, ac si diceremus vitam, siue operationem vitalem esse permansionem, hoc est proficisci ex permansione vegetatricis animæ in corpore, quod ab ea informatur.

Porro autem licet vita absque primarum qualitatuum, caloris, frigoris, humoris, & siccitatis permixtione, neququam possit consistere, peculiariter tamen in calore sita esse perhibetur, teste Aristotele in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & in problematis Sectione 14. quæstione 10. quia anima tandiu corpus informat, quandiu in eo vitæ munia obire potest: præcipuus verò admittere vitalium functionum est calor. Quoniã verò huiusce caloris

Con. Comm. in parua Nat.

L

Vita definitio.

Vitam tribus modis accipi.

D. Bernard.

Vita in calore.

Humiditas
abulum cal-
loris.

pabulum humiditas est: dicitur vita tum ab Aristot. locis citatis, tum ab aliis Philosophis in calido & humido consistere: hoc est, à calore, & humiditate in corpore coalitis per se, ac potissimum dependere. Quod tamen non de quouis calore, etiam peregrino, & ascititio, intelligi debet, sed de interno, & pro cuiusque membri natura, & conditione per totum corpus diffusio. Esse verò hunc calorem primarium vitæ instrumentum inde constat, quia eius præsentia, & temperatione fouentur artus, & incolumitatem seruant, ac suo munere probe funguntur, eiusdem abscessu torpent, iacentque exanimes. Eger autem calor hic viuificus humido, quo sustentetur. Sedenim cum diuersa sint humidorum genera, videlicet quoddam aqueum, aliud aëreum, idque pingue, & oleagineum, non quouis humido gaudet prædictus calor. Namque in aqueo, quia fluidum est, & dissolubile, ac parum tenax, confestim interit, aëreo verò, & pingui nutritur, foueturque non secus, ac flamma oleo.

Frigus non concurrere per se ad actiones vitæ.

CAPVT II.

Prima opinio.

VARI autem solet, num calor ita vitæ actiones exequatur, vt ad eas non concurrat etiam frigus per se, sed ex accidente, hoc est, quatenus calorem modificat, eiusque vim attemperat. Sunt qui putent aliquas esse actiones, ad quas per se, & ex vsu naturæ frigus, si moderatum sit, concurrat, quemadmodum & nonnullæ sunt, quas calor, nisi congruam temperationem habeat, lædere consuevit. Suadetur autem hæc pars ex eo, quia cibi appetitio mouetur iuuaturque frigore: inde est enim quod appulsu atræ bilis in stomachum, famem sentimus. Cum igitur fames sit appetitio animalis, non videtur negandum iuuari illam per se à frigore animantium, atque ad eò vitæ functiones. Videturque ad stipulari huic sententiæ Aristoteles libro secundo, de Generatione animal. capite quarto, vbi docet ortum similarium partium tum à frigore, tum à calore esse, & alia membra frigido, alia calido coagmentari & concrefcere, subditque generationem carnis ex sanguine, quem venæ exudant, & frigore consistere.

Arist.

Posterior sententia, quæ probatur.

CONTRARIA tamen sententia verisimilior est, quam tueretur Galenus 3. de Causis Symptomatum cap. 3. Auicennas Fen. 1. primi doct. 6. capite 3. Vallesius libro 5. Controuers. Medic. & Philosoph. capite 11. Thomas à Vega ad caput 62. libri artis Medicæ, asserentes frigus non nisi posteriori modo concurrere. Quod ex eo confirmant, quia nulla est vitalis actio, cui frigus non per se aduersetur, siquidem cum nimium crescit, omnem operationem aut lædit, aut ex toto impedit: namque membra stupefacit & paralyfim

ralysim inducit, proindeque sensum & motum adimit, quod tamen calor non efficit. Hinc est quod ad munia viuentium obeunda ex accidente duntaxat frigus concurrat, propterea quod oportet calorem temperatum esse, quam temperationem admixtio frigoris præstat: ita vt si absque frigore moderatus calor dari posset, nulla omnino esset frigoris necessitas. Nec obstat quod etiam nimium auctus calor actiones corrumpit. Id enim per se frigori conuenit, calori autem per accidens. Cuius rei indicium est, quod vbi primò in aliqua parte corporis frigus cœpit augeri, confestim incipit in ea minui perfectio in operando, quod tamen crescente calore non ita accidit.

IGITUR argumentis in contrariam partem adductis respondendum est, famem non induci per se à frigore atræ bilis: sed quatenus vi frigoris partes corrugantur, & stringuntur; vnde sequitur appetitio cibi, cuius ingressu corrugatio illa & strictio cessat, vt alibi fusiùs dicitur. Aristoteles autem locis adductis tantummodo asserit frigus ad ortum partium similarium atque ad generationem carnis requiri, non tamen docet requiri per se.

Solu. arg. aduersaria partii.

Quid sit mors, quibus causis accidat, & quæ eius sint genera.

CAPVT III.

ANTEQVAM cætera ad vitam mortemque spectantia persequamur, tradenda est mortis definitio: quæ iam facile ex dictis colligi poterat, videlicet mors est absentia discessus ve animæ à corpore ob defectum innati caloris. Quæ definitio vt planius intelligatur, aduertendum est separationem animæ à corpore non ita accipiendam, quasi oporteat vt animal mortuum dicatur, animam realiter à corpore secundum situm abiungi: sat enim est si desinat esse in corpore informatiue, hoc est, si iam non illud viuificet, dissoluto actualis coniunctionis nexu. Nam animæ brutorum animantium, cum iis intereuntibus extinguantur, nullibi post mortem sunt: animus verò humanus, licet in ipso interitus momento, à corpore, quod tempore antecedente informabat, secundum locum situmque abiuncta non sit, separata tamen dicitur, quoniam dissoluto mutæ vnionis vinculo, non iam corpus actuat, aut viuificat.

Mortis definitio.

ADDVNTVR in definitione illæ particulæ, propter defectum, caloris innati, quia cum contrariorum contrariæ causæ sint, docente Aristotele 5. Polit. c. 8. quemadmodum vitæ causa est calor (intellige vnà cum humore, quo pascitur) ita mortis causa est frigus, seu quod eodem recidit, innati caloris defectus. Vnde, & à Galeno

Aristot.

Galen.
Cor fons caloris nativi.
libro secundo de Temperamentis cap. 2. definitur mors *extinctio caloris naturalis*. Et quia cor nativi caloris fons est, vt progressu explicabitur, solet etiam nonnunquam mors definiri frigiditas cordis ex humidi inopia.

Mortis causa.
Ex propositis definitionibus colligi possunt mortis causæ. Sunt enim excedens frigus & siccitas: immo & humiditas superabundans, quæ calorem suffocat: & nimia vis caloris extranei, quæ non humidum solummodo absorbit, sed ipsum etiam calorem innatum resoluta substantia dissipat.

Mortis genera.
MORTIS autem genera, si euentus fortuiti spectentur, innumerabilia sunt. Si autem causæ per se expendantur, definito numero continentur. Diuiditur ergo mors ab Aristotele libro de morte

Mors violenta.
& vita, in violentam & naturalem. Violenta est, quæ à contrario fit: naturalis, quæ ex caloris marcore provenit. Quia vero nativum calorem, vt supra attigimus, tam frigus, quàm calor extraneus, & humor interimunt, tripliciter violenta mors accidit: nempe vel ob nimiam frigiditatem, aut extraneum calorem, quæ calorem nativum extinguunt, vel ob immodicam humiditatem, quæ eundem præfocat.

Mors naturalis.
NATURALIS autem mors contingit ob caloris paulatim flaccescentis defectum. Nam cum calor agat in humidum ipsumque resoluat, ac dissipet, oportet calorem ipsum pariter imminui, manereque terrestres partes frigore & siccitate concretas, proindeque deficiente humido calorem extinguere, & mortem subsequi, quæ in plantis vocatur ariditas, in animalibus senectus & mors.

Omnis corruptio à contrario.
QVIA tamen omnis corruptio, vt est communis Philosophantium doctrina, à contrario fit, etiam ea viventium mors, quæ naturalis dicitur, quandoquidem corruptio quædam est, reuera à contrario fieri dicitur tamen non fieri à contrario, vt violenta, quia quasi sponte naturæ accidit: quatenus non aduenit ab externo contrario magna & aperta vi oppugnante. In quam sententiam, lege si placet, quæ scripsimus ad finem librorum de Cælo, Sectione 4. nostrorum problematum, quæst. 1.

De situ & figura cordis, quod vitæ fons dicitur.

CAPVT IV.

Aristot.

Cordis situs.

VONIAM superius de vita differuimus, proximum est, vt ipsum inquiramus vitæ fontem, qui cor esse perhibetur. Sed prius de cordis situ, & figura agendum erit. Aristoteles 3. de Partibus animalium capit. 4. & 1. de Historia animalium capite decimo septimo, docet cor cæteris animalibus in medio pectore esse, homini autem paululum vergere ad sinistram;

sinistram; reddique eius rei causam, quia homo inter omnia animalia læuam partem frigidiorē habet. Quare necessum fuit, vt ei subueniretur inclinatione cordis, quod calidissimum est. Eandem sententiam amplexus fuit Plinius libro vndecimo Natura. historie, capite. trigesimo septimo: Fernelius in libro de Partibus humani corporis, cap. 7. & Auicenna 11. tertij. 1. additque oportuisse cor cedere hepatis, ne si hepatis, & cordis calor eodem conspirarent, dextrum latus plus nimio recalesceret. Idem confirmat pulsatio cordis, quæ infra læuam papillam deprehenditur. Quod certè argumento est illuc cordis substantiam propendere. Galenus tamen libro 6. de Vsu partium, capite 7. aliique nonnulli affirmant cor in medio thoracis sinu secundum omnes dimensiones ad æquilibrium sedem habere: idque anatomicæ artis obseruatione comperitum esse inquirunt. Quod si ita est, danda venia erit Aristoteli, quia nondum eius ætate membrorum dissectio vigeat. Porro cur natura partem dextram potissimum in homine calidiorē fecerit, causa fuit, vt motum commodius, atque expeditius administraret; oportet enim in motu alteram partem, videlicet læuam quasi quiescere, vt ea membrorum agitatio quodammodo suffulciatur; alteram verò, hoc est dextram, motum ipsum actiuè exequi: proindeque necesse est hanc vberiori caloris copia affluere; quandoquidem calor, vt diximus, primarium instrumentum est omnium vitalium actionum ad corpus attinentium. Plus vero eget homo calore dextri lateris, quàm cætera animalia, quia homo ad plura munia, vt pote ad artes omnes exercendas, ad pingendum, scribendum, texendum, aliæque id genus dexteræ motionem adhibet: reliqua animantia solum fere progressionis motum obeant: proindeque non tam conspicuam caloris imparitatem exigunt.

QVOD ad cordis figuram, & compositionem attinet, ita de ea scripsit Aristoteles libro 1. de Historia animalium, capite 17. Omnibus tam pectore constitutis, quàm eo carentibus cor aequè suo mucrone in partem vergit priorem. Verum latere sapius potest, quoniam dissecto animante dimoueat. At parte sua ampliori, & gibba superiora corporis spectat: parte extrema in acutum se colligit, exitque pene in mucronem. Habet etiam sinum triplicem: maximum in dextro latere, minimum in sinistro, medium magnitudine inter sinistram, & dextram. His similia scripsit Plinius libro 11. Natur. historie, capite 37. Cor, inquit, animalibus cæteris in medio pectore est: hominis tantum infra læuam papillam turbinato mucrone in priora eminens. Huic præcipuus calor. Palpitat certè & quasi alterum mouetur animal, intra præmolli, firmoque opertum membrana involucre, munito costarum, & pectoris muro, vt par erat, præcipuam vitæ causam, & originem. Prima domicilia intra se animo, & sanguini præbet, sinuoso specu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino.

GALENVS libro 6. de Vsu partium capite 7. docet cor & si ro-

Plinius.
Auicenna.

Galenus.

Quamobrè
pars dextra
in homine ca-
lidior.

Cordis figura.

Triplex sinus
cordis in do-
ctrina Arist.

Galenus.

tundam habeat effigiem, non tamen esse, vsquequaque rotundum, sed ab ampla, & orbiculari superna basi, quod caput eius vocant, exorsum inde paulatim gracilescere, ac ima parte in angustum; acutumque desinere, quo loco istiusmodi figuræ causas inquirunt. Potiores autem videntur esse, quia figura rotunda, quæ nobilissima habetur, decet nobilissimum membrum. Item quia rotunditas iuuat ad capacitatem, quæ cordi ad recipiendum sanguinem, spiritusque formandos necessaria est. Angularis autem figura, quæ in turbinato cordis mucrone cernitur, facit ad concoctionem, quia calor cuspidis angustis pressus maiorem habet acrimoniam.

Cordis mucro.

De cordis ventriculis.

CIRCA id tamen, quod ex Aristotele de cordis ventriculis paulò ante retulimus; tam Galenus, quam alij recentiores medici anatomicis obseruationibus innixi, non triplicem, vt Aristoteles, sed geminum tantum in nostro corde ventriculum agnoscunt, ad læuam, vnum, ad dextram, alterum. Aiuntque contra Aristotelem 3. de Partibus animalium capite 5. finistrum ventriculum multo esse præstantiorem dextro. Quod probant, quia sinister ventriculus est officina spirituum vitalium, siquidem multo purior, desecator, & calidior in eo sanguis deprehenditur, vnde & illum natura, vt vitæ magis necessarium, duplici membrana contexit. Facit etiam pro hac sententia, quod ij, qui venena hauserunt, multo maiorem noxam in læuo sinu experti sunt. Continetur autem in dextro ventriculo sanguis, quem cor ad pulmonem; vt ei singulari & quasi regia munificentia in nutrimentum cedat, transmittit, rependens videlicet ei mutuam gratiam pro spiritu, quem ab ipso recipit, vt Galenus libro 6. de Vsu partium, cap. 10. annotauit.

Cur pulmonibus gratiam rependit.

Quamobrem cor vitæ fons dicatur.

CAPVT V.

Quo pacto instauratur humidum.

QVONIAM vita, vt superius diximus, in calido, & humido consistit, humidum verò à calido continenter absimitur, non aliter quam à flamma oleum, prouidit natura quo pacto tam calidi, quam humidi dispendia refarciri possent, alioqui breuissimo tempore animalium vita extingueretur. Igitur ad restaurandum humidum instituit alimenti haustum, cibi que in viuientis substantiam conuersionem: succedit enim loco humidi primigenij, quod radicale vocant, humidum alimentitium, vt in 1. de Ortu, & interitu exponemus.

Quo modo reficiatur calor.

AD calorem verò seruandum, reficiendumque oportuit, vt Aristoteles 3. de Partibus animalium cap. 7. & Galenus in libro de Formatione foetus aiunt, locum in animali esse aliquem veluti focum.

focum, qui naturæ fomites, & primordia ignis natui contineret fouerétque, & eundem tutum esse, veluti arcem corporis totius: hic autem locus cor est: habet enim cor insitum à natura calorem, cuius opera quandam sanguinis portionem sibi à iecore transmissam exactius decoquit, & in vitales spiritus attenuat, quorum vehiculo in omnes partes corporis quasi subsidio calorem mittit, quo membra omnia seruantur, ac fouentur vitæque munia exercent. Ideoque Aristoteles lib. 5. de Generatione animalium cap. 8. spiritum comparat artium instrumentis, per quæ artificiosa opera conficiuntur. Quin & ipsum hepar ad elaborandum sanguinem influentis à corde caloris adminiculo non parum iuuatur. Eademque communi beneficentia fruitur cerebrum: quandoquidem à corde recipit spiritus vitales, quorum præsentia inhatam frigiditatem remittit, & ad animales functiones obeundas idoneum redditur: videlicet quemadmodum natura cum cerneret terrestria corpora Solis luce calidiora reddenda esse, quam suo opte ingenio sint, minus caloris stirpium, & animantium generi attribuit, quam ad eorum vitam, & propagationem requirebatur, vt ex nativitate, & ascititio calore, quantum eis sat esset, compararetur: sic animantium corporibus tanto minus nativitate caloris indidit, quantum affluxu cordis communicandum eis erat.

De spiritibus Aristot.

Lege Aphro. lib. 2. probat. quasi. 124.

EX dictis patet quamobrem cor fons vitæ dicatur, videlicet quia ab eo, vt à fonte, vitales operationes dimanant. Vnde secundum placita Aristotelis 2. de Gener. animalium, cap. 4. cor primo viuunt, postremo interit, quasi vitæ & animæ primordium. Præterea docente eodem Aristotele libro 3. de Partibus animalium capite 4. & lib. 4. eiusdem operis cap. 2. & Plinio lib. 11. Natur. historia, cap. 37. cor solum viscerum, atque omnino partium corporis, nullum graue vitium, aut noxam patitur: quia videlicet læsum mortem illico affert. Cum enim, inquit Aristoteles, principium corrumpitur, nihil est, quod cæteris, quæ inde pendent, præbere auxilium possit. Nullam vero noxam cor pati, argumento est, quod in hostiis cor ita affectum non inueniatur, vt in cæteris visceribus cernitur. Renes enim sæpenumero calculis, & papulis referri inueniuntur, itemque iecur, & pulmo, ac potissimum lien.

Cor quam ob causam dicitur fons vitæ.

Aristot. Plin.

ADVERTE tamen dictum hoc Aristotelis non vniuersim pro vero accipiendum, sed ordinariè, & vt plurimum. Vt enim cætera omittamus exempla, constat inuentam aliquando fuisse ceruam, quæ sagittæ aculeum ex longo tempore cordi infixum gerebat. Lege Galenum lib. 5. de Locis affectis, capite 1. & Antonium Benuentum Italum 1. Admiran. cap. 81. 83. 89.

Cor cernæ longo tempore cū aculeo.

Quod

*Quod animi perturbationes à corde oriunda interdum
noxam corpori, mortemque afferant.*

CAPVT VI.

NON erit ab instituto alienum paucis explicare quoniam modo animi affectus, seu perturbationes, ut ira, timor, gaudium, aliæque huiusmodi, quæ in corde sedem habent, vitæ noceant; ac nonnunquam mortem afferant. Aduertendum autem prius erit in hisce affectibus quo spectari posse: formale, & materiale. Formale est in ira, verbi gratia, appetitus vindictæ. Materiale est ea commotio, siue alteratio, quæ talem appetitionem comitatur: nam iis; qui ad iram concitantur, incalcescit, feruetque sanguis circa cor. Non disquirimus ergo in præsentem quam noxam inuehant corpori affectus animi quoad formalem suam rationem spectari: sed secundum id, quod in eis materiæ modum obtinet: sic enim duntaxat corpus immutare, & à nativo statu dimouere queunt.

*Formale &
materiale in
affectibus.*

*Animi affectus
quæ ratione corpori
noceant.*

Ira.

Timor.

Verecundia.

*De morte Ho-
meri.*

STATVENDVM in primis est animi affectus, si vehementes sint, & extra modum prodeuntes interdum morbos, ac mortem inferre, quod ut summatim dicamus, præstant nimia contractione, aut effusione spirituum vitalium. Calor enim spiritibus insidens cum nimium contrahitur, multa fuligine obrutus suffocatur, idemque nimium sparsus effluit, & euanescit. Ut verò de aliquot ex hisce affectibus nonnihil dicamus. In primis ira, quia motus est, quo ad repetendam vindictam efferimur, calorem exuscitat, & ab intimis ad externas corporis partes euocat: quo fit ut irati vehementius incalcescant, cumque biliosum humorem concitent, & is insita leuitate in cerebrum euadat, accidit nonnunquam, ut irati rationis vsus priuentur, fiântque inopes consilij. Ferunt tamen neminem vnquam ex iræ affectu obiisse mortem. Timor, ut est fuga impendentis mali, ita spiritus, & sanguinem fugam capeffere, & ad interiora veluti ad arcem recipi cogit. Quo receptu, & quasi repercussu vritur aliquando, & extinguatur nativus calor ac subita mors sequitur. Idem præstat aliquando verecundia, quæ species quædam timoris est, quo iacturam existimationis ob turpe factum, aut dictum formidamus. Sic Diodorus quidam Dialecticæ professor, quia lusoriam quæstionem ab Stilbone sibi propositam dissoluere non potuit, dolore pudoræque exanimatus cessit à vita, ut septima Natural. historiar. capite 53. testatur Plinius. Simile quid Homero accidit. Nam cum in Ios insula ad littus sedens piscatores rogasset, num quid haberent: illi verò hoc enigmata respondissent: Quæcunque cepimus, reliquimus, quæ non cepimus, habemus. Summi ingenij vir, quod horum dictorum perplexitatem explicare nequiret, pudore confectus.

confectus diem obiit. Referunt Plutarchus, & Herodotus in vita Homeri, Valerius lib. 9. cap. 12. Tristitia, quoniam ægritudo est *Tristitia.* animum premens, calorem intus adigit, membra langore deiicit, corpus eneruat, & operationes magna ex parte impedit. Sed quia motus est lentus: aut mortis causa non est, aut ad eam non nisi lento gradu ducit. Tristitia animique tædio obiisse Aristotelem, *De obitu Aristotelis.* quod physicam rationem, ob quam Eutipus septies die, ac nocte reciprocatur, assequi non valeret scripsit Iustinus Martyr in sua parænesi, & Gregorius Nazianzenus in oratione prima contra Iulianum.

*Lege Alex. 1.
lib. problem.
quæst. 19.*

LÆTITIA siue gaudium, sicuti quædam animi iucunditas est, ita dum moderationem seruat, spiritus vitales fouet, bonamque corporis habitudinem confirmat: si autem nimium, ac repente effundatur, nonnunquam ita spiritus laxat, & confertim dissipat, ut interitum subito afferat. Cuius rei cum non pauca suppetant exempla antiquitatis, nos pauca tantum in medium afferemus Nuntiata cladæ, quæ ad lacum Trasimenum Romanis acciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia nimio gaudio expirauit. Altera cum falso mortis filij nuntio mæsta domi federet, ad primum redeuntis conspectum exanimis concidit, atque ita quam dolor non extinxerat, lætitia consumpsit. Refertur à Liuiio lib. 2. Decadis 3. à Plinio lib. 7. cap. 53. à Valerio Maximo libro nono, cap. 12. Philippides Comædiarum scriptor haud ignobilis, cum in poetarum certamine præter spem vicisset, effuseque gauderet, præ lætitiæ magnitudine repente mortuus est. Diagoras Rhodius cum tres filios adolescentes, vnum pugilem, alterum pancratiastem, tertium luctatorem eodem Olympiæ die simul coronatos videret, & eum tres adolescentes amplexi, coronis suis in caput patris impostis oscularentur, simulque gratulabundus populus flores vndique in eum iaceret, tanti impotens gaudij spectante populo animam efflauit. Proditum à Gellio *Gellius.* 3. Noct. Artic. lib. cap. 15.

*Femina præ
nimia lætitiâ
mortuæ.*

*Liuius.
Valerius.*

Diagoras.

Solutio problematum ad cor spectantium.

CAPVT VII.

VNc aliquot problemata ad cordis, de quo supra egimus, considerationem pertinentia enodabimus. Primum sit. Estne verisimile id, quod ab Ægyptiis traditum scripsit Censorius in libro de Natali die Romanorum, & Plinius lib. 17. Natur. Historiæ cap. 37. videlicet augeri cor per singulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: deinde tantundem ab eo detrahi, ideoque non viuere hominem ultra centesimum annum defectu cordis: R. Fictitium id planè videtur, *De cordis incremento, & decremento quorundam opinio.* Con. Comm. in parua Nat. M.

& à veritate alienum, cum neque anatomicæ obseruationis experientia, nec physica ratione, nec idonea Philosophantium auctoritate comprobetur.

2 SI cerebrum tanto est corde excellentius, quanto sentire & mouere præstat vitæ, id est, perfectè viuere, quàm simpliciter viuere; vnde & solæ cerebri functiones principes vocantur, cur Aristoteles 2. de Partibus animalium cap. 7. putat cerebrum gratia cordis duntaxat efformatum, nec aliud ei munus defert, quàm refrigerare cor? Resp. Aristoteles summum ius cordi tribuit, & in eo non solum vitalium, sed etiam naturalium, animaliumque functionum, non remotum & commune tantum, sed etiam proximum principium constituit. Quare nihil mirum si cor cerebro vbique anteponat, & illud huius gratia efformatum putet. Verùm multo verisimilior habetur Medicorum & aliorum complurium sententia delegantium vim naturalem hepatis, animale cerebrum, vitalem cordi, atque ita simpliciter anteponentium cordi cerebrum, spectata maiori excellentia animalium functionum, quæ à cerebro originem ducunt, vt à nobis in libris de Ortu, & interitu copiosè disputabitur. Nec videtur etiam probabile mutuari cor frigiditatem à cerebro, tum quia longa intercapedine ab eo distat, tum quia abundè ad id sufficit reciprocatio aëris ad pulmones attracti, & arteriarum pulsus.

Relinquitur
sententia Ari-
stotelis.

Cordis situs.

Virtus magis
sparsa, minus
potest.

3 SI cor in thorace medium obtinet, cur pars anterior corporis ei respondens calidior est, quàm posterior? R. Tum quia cor ob crassitudinem interiorum ossium, & musculorum, minus acriter retro operatur: tum quia à spinæ, & vertebrarum frigore eius actio retunditur. Adde quod licet cor simpliciter in medio situm sit, non nihil tamen cuspide antrorsum vergit.

4 CUR ea, quæ pro magnitudine suorum corporum grandius cor habent, vt lepores cerui, mures hyænæ, asini, pantheræ, mustellæ timidiora sunt? R. Quia exigua copia caloris, qui animositatis auctor est, in magno conceptaculo exolefcit, fitq; sanguis frigidior. Itaque vt in paruo & magno domicilio, idem ignis non æquè calefacit, sed minus in magno, sic in his calor non pariter agit. Aristoteles 3. de Partibus animalium cap. 4.

5 CUR ij. quibus pilosum, siue hirsutum cor fuit, insignem audaciam, & animi robur præ se tulere. Verbi gratia, præter alios, Leonides, qui, vt scribit Plutarchus in parallelis, factus in hostes impetu multis confossus telis ad Xerxem peruenit, eique coronam abstulit, quo mortuo Xerxes, cum ei cor disseuisset, pilosum inuenit? Responso. Quia huiusmodi homines præcalidi sunt, & fuliginosa recrementa è corde emittunt, quæ in pilos concrefcunt.

6 SI cor vitæ fons est, quo pacto veritati consonat, quod ait Aristoteles hoc in libro, insecta, & testudines auulso corde viuere? R. Quia vt docet idem Aristoteles libro 4. de partibus animal.

De hac re a-
genus ex pro-
fesso in 1. de
ortu & inter-
ritu.

animal. cap. 6. istiusmodi animalia, sicuti imperfecta sunt, ita non vni tantum loco additū habent vitæ principium, adeoque dempto corde adhuc in eis relinquitur, quod vitalibus actionibus obeundis præsit.

7. CUR quemadmodum vitales spiritus in corde conficiuntur, non etiam animales in eodem efformantur? R. Quia vt spiritus ad animales functiones iuuandas idonei sunt, minus caloris habere debent, quàm in corde obtineant, ideoque ad cerebrum perferuntur, vt eius frigiditate calorem mitigent, animalesque euadant, sicuti dum ferrum aptant fabri ferrarij, igni primum, deinde aqua temperant.

Spiritus vita-
les, & ani-
males.

*Dilutio problematum circa animi perturbationes,
quæ à corde oriuntur.*

CAPVT VIII.

QUEMADMODVM secundum Peripateticam disciplinam tam irascendi, quàm cupiendi appetitus in corde sedem habet, vt alibi ostendimus, ita omnes animæ passionis, quæ ab hoc gemino appetitu manant, in corde resident. Quare hinc sumpta occasione aliquorum problematum ad prædictos affectus spectantium declarationem, subiiciemus. Primum sit. CUM calor, seu potius sanguis, aut spiritus, quo calor quasi curru vehitur, pro affectuum diuersitate variè cieatur, & modò in hanc, modò in illam partem excurrat, (siquidem tristitia urgente ad cor, verecundia ad faciem, gaudio ad cutem defertur.) Quænam putanda erit efficiens causa huiusce motionis, præsertim cum spiritus, & omnino reliquus sanguis, anima careat? R. Mouentur spiritus, & sanguis impulsu animæ, quæ ipsos, prout necessitas exigit, huc illuc citra omnem deliberationem naturali instinctu agit, quod præstat interuentu facultatum motricium, attrahentium, expellentium-ve.

Vterque ap-
petitus sensi-
tius residet
in corde.

2. CUR timentes expallescunt? R. Quia anima, vt vitæ consulat, sanguinem, & spiritus, custodiæ gratia, ad penitiora euocat, & contrahit: sanguis verò est, qui corpori floridum, & roseum colorem spargit. Eademque causa est cur, qui metuunt, tremunt: cum enim calor sanguinis, & spiritibus insidens membra, neruosque sustineat, & tueatur, consequens est, vt partes corporis calore defectæ ægrè fulcire se possint, atque ita vacillent: tremunt verò manibus, & labris, maximè inferiori, quia eæ partes, vt minus habent sanguinis, ita faciliùs inallescunt. Accedit quod imum labrum magis pendulum est sicque plus indiget caloris adminiculo, quàm superius, ac proinde faciliùs laxatur & quatitur.

Sanguis colo-
rem floridum
spargit mem-
bris.

3. SI tremor oritur ex caloris defectu, & timor calorem ad

interiora reuocat, cur pauore affectis cor tremit? Respons. Quia timor etsi calorem interius adigat, non cum ad cor, sed ad inferiores partes compellit. Etenim in metuentibus crassescunt, fiuntque grauiores spiritus frigore, quod parit imaginatio defectus ad resistendum imminenti malo, vt D. Thomas 1. 2. quæst. 44. art. 1. edisserit.

4. C V R iis, quos subitus timor perculit, capilli horrent? Vnde illud nobilis poëta. *Obstupui, steteruntq; comæ, & vox faucibus hæsit.* R. Quia frigiditas, quæ calori in viscera præ metu fugienti succedit, spiracula cutis, & capillos stringit, qui pressi, strictique sursum eriguntur. Similiter obtremit vox, hæretque metu consternatis, quia formandæ vocis instrumenta calore destituta præstare officium nequeunt.

5. C V R metuentes sitis inuadit vt patet in iis qui dicendo conturbantur: sitire enim vehementer consueuerunt. Itaque labra eluunt, & non nihil subforbent. Idem etiam liquet in iis qui prælio victi fugam arripere. Namque graui siti se tunc fuisse oppressos confitentur. R. Quia collecto introrsus calore ardent viscera, humidumque absumentur, ex quo sequitur frigiditas, & humidi appetitio, quæ est sitis.

6. C V M pudor species timoris sit, definiturque à Philosophis metus iustæ reprehensionis, cum rursus timor contrahat, & in occultum demergat, quonam modo pudor sanguinem diffundit, & faciem tingit ac rubefacit? Respons. Hæc difficultatem proposuit, sed insolutam reliquit Gellius libro 19. Noct. Attic. capit.

6. Eam tamen explicuit D. Thomas in 1. 2. quæst. 44. art. 1. in hunc fere modum. Cum se nobis obiciunt pericula, quæ non solum appetitui animali, sed etiam naturæ aduersantur, cuiusmodi est mortis discrimen: in tali metu non solum accidit contractio ex parte appetitus; sed etiam ex parte naturæ corporalis; proindeque reuocatur introrsus calor (de hoc timore paulò ante locuti fuimus.) Malum autem, quod verecundia extimescit, non opponitur naturæ, sed appetitui animali; ideoque fit tunc contractio secundum animalem appetitum, non secundum naturam corporalem, hoc est, refugit quidem appetitus obiectum pudoris, non tamen natura introrsum fugit ad se tuendum, cum id naturæ non sit aduersarium saltem directò; ideoque pudofactis diffunditur ad exteriora sanguis. Addit Macrobius, libro sexto. Saturn. capite vndecimo. Naturam pudore tactam ita sanguinem ante se pro velo tendere, vt videmus eum, qui erubescit, manum sibi ante faciem frequenter opponere. Fracastorius in libro de Sympt. & Antip. capite 12. ait quia verecundia versatur circa defectum proprium in præsentia alterius, ideo fieri motum sanguinis & caloris ad eas partes, quæ maximè laborant: laborat autem maximè facies in præsentia alterius, qui nostros defectus iudicet.

7 C V R

7. C V R apud veteres philosophos in prouerbium abierat iram non habere, qui mentem non habeant? R. Duplex est ira, altera illiberalis, contumacisque naturæ signum, quæ tendit ad odium, ad vitionem, ad contumeliam, & occasiones nocendi querit, ac tempora. Altera, quam fortitudinis cotem dicunt, quæ sopitos animos erigit & ad rem gerendam exuscitat, quæ ex animo mollitiem, langorem, hebetudinemque omnem exterminat, atque ad virtutem, & ad decus capessendum calcaria admonet. Non priorem iram, sed posteriorem commendabat verus illa philosophianum paræmia.

8. C V R verecundia in adolescentibus ingenui animi signum habetur? R. Quia indicat curam defectus, qui timetur cuius proinde corrigendi spes est. Vnde qui arrogantes sunt, cæterosque contemnunt, nec scelerum & propriorum defectuum curam habent, impudentes, & inuerecundi esse consueuerunt.

9. C V R capiti oculis plerumque longè absunt à verecundia? R. Quia vt ex dictis constat, eorum nos pudet, quæ in propatulo sunt & quæ existimamus nõ probari iis, quos videmus, & quorum auctoritatè extimescimus. Vnde, vt refert Athenæus, lib. 13, pudor in oculis esse dicitur. Quo respexit Socrates apud Platonem in Phædro, vbi de amore diciturur oculos tegit.

10. C V R vehementer irascentibus oculi rufescunt? R. Quia excitato ad cor feruore; sanguis tenuior in caput effertur, & ad oculos, in quibus, quia pellucidi sunt, vapores sanguinei facillè apparent.

11. C V R tristitia, seu dolor; & voluptas comites iræ sunt, vt docet Aristoteles 7. Ethicorum cap. 6. R. Comitatur iram dolor, quia ira oritur ex accepta iniuria, aliòve damno, cuius memoria dolorè facit. Sed altera ex parte nascitur voluptas quatenus illata vindicta, eiusve inferendæ præmeditatio, iucunda est.

12. Q V I N A M suopte ingenio audaces sunt? R. Qui multo sanguine, & spiritu abundant atque aded natura calidi existunt. Namque in his anima strenuè operatur, & resistit, & in periculis: & si portio sanguinis, & spirituum in interiora se condat, bona tamen pars loco manet. Quare nec expallescunt, nec tremunt, vt alij. Quod si ante pugnam aliudve periculum, id faciant, mox animos assument, & timorem castigant. E contrario natura frigidi, & exanguis, timidi sunt, vt senes, foeminae, & melancholicorum genus.

13. C V R nimium audaces, initio, ante pericula promptiores sunt, in ipsis verò periculis timent, ac nonnunquam pedem referunt? R. Quia cum rei, quam aggrediuntur, difficultatem & magnitudinem non ante expendant, & omnia prosperè sibi cessura confidant, initio præcipientes feruntur, postea in ipso congressu, inopinata periculi magnitudine deficiunt, & intimiditatem recidunt. Secus iis accidit, qui vera animi fortitudine com-

M 3

Sitis quid.
Pudor species
timoris.

D. Thom.

Macrobi.

Duplex ira.

Ira eos fore-
tudinisVerecundia
signum inge-
nui animi.Pudor in ocu-
lis.

Audaces qui.

Audaces ini-
tio præcipientes,
postea timidi.

muniti sunt. Nam cum se, suasque res & actiones expendant, nec quicquam ultra, quam vires & recta ratio exigit, conentur; nihil eis improvisum accidit, cumque honestatis & decoris obtinendi ergo, sese in discrimen inferant, virtutis ardore incitati cepta persequuntur.

*Sua dolorē
& tristitiam
iucunt.*

14. **CUR** dolor, seu tristitia fletu, contemplatione, somno mitigatur? **R.** Doloris acerbitas fletu mitescit, quia strangulat inclusus dolor atque exstuat intus, cogitur & vires multiplicare suas: fletu autem diffunditur malum ad exteriora: & animi intentio quodammodo dissipatur, atque ita dolor, vel omnino, vel ex parte deponitur. Accedit quod ea operatio, quae affectioni, & statui praesenti congrua, & accommodata est, propter convenientiam, delectationem parit: homini autem tristitia affecto nihil magis consentaneum, & cognatum, quam fletus. Minuitur etiam tristitia contemplatione, & somno, tum quia haec duo valde iucunda homini sunt, iucunditas vero tristitiae aduersatur, eamque pellit: tum quia haec cogitationem auocant à consideratione rerum, quae tristitia peperere.

*Cōtemplatio
tristitiam mi-
nuit.*

15. **CUR** tam dolor, quam laetitia lachrimas excutiunt? **R.** Quia dolor auocato intus calore meatus stringit, qui humorem oculis contentum exprimit. At laetitia diffuso calore meatus laxat quibus similiter oculorum humor egreditur. Sed cur lachrymae quas dolor fundit, calidae, quas laetitia, frigidae sentiuntur? Nimirum quia dolor genas, quibus lachrymae fluunt, frigidas reddit, collecto intus calore: gaudium easdem calidas efficit calore ad cutem diffuso, unde calidae genae frigidas sentiunt lachrymas, frigidae calidas: quia vnumquodque à suo contrario dignoscitur: & lachrymae comparatione vnius subiecti calidae sunt, comparatione alterius, frigidae.

*De lachry-
mis.*

16. **CUR** qui gaudent ruborem ad cutem fundunt? **R.** Quia anima appulsa rei iucundae spiritus, sanguinemque refundit; & ut Alexander 1. lib. problem. quaest. 13. ait. *Natura sponte rei occurrat quae gratia extrinsecus accessit: quemadmodum nos amicis, obuiam ultra procedimus.*

*Similitudo
causa amoris.*

17. **SI** similitudo benevolentiam conciliat, ac mater amoris dicitur: unde Aristoteles 8. Ethic. cap. 1. ait simile appetere simile, & 2. Rhetoric. lib. cap. 11. recensens quae quibus sint iucunda, scribit, ut plurimum ea natura sese delectari, quae genere sunt coniuncta, aut similia, ut hominem homine, equum equo, adolescentem adolescente: si inquam ita res habet, cur qui eandem artem profitentur, eiusdemque rei studio cognari, ac similes existunt, non raro muris sese odiis imperant: unde proverbum:

*Figulus cur
figulum odit.*

figulus figulum odit: Faber fabro invidet? **R.** Quia benevolentiam quam artis similitudo conciliare deberet, in rixas conuertit, honoris, & pecuniae aemulatio: ob idque in Symposiacis Plutarchus verat Sophistas, poetas, cantores, & id genus hominum, ad

*Vide Callib.
12 ca. 3. & 4.*

ad conuiuia iungi, ne quid oriarur rixae.

18. **QUAMOBREM** interdum amantes amentes fiunt? **R.** *Amantes amentes.* Tum ob alias causas: tum quia vehemens, & assidua cogitatio rei erga quam afficiuntur, spiritus in cerebrum euocat, & calore iis aduecto cerebrum, atque interiorum sensuum officinas ultra modum accendit earumque temperiem dissoluit, qua dissoluta nequeunt potentiae suis muneribus rite ac recte fungi.

IN LIBRVM DE LONGITVDINE, ET BREVI TATE VITAE.

Quenam diuturnioris, & breuioris vita cause sint.

CAPVT I.

QUEMADMODVM vita in calido, & humido consistit, ut fuit à nobis superius explicatum: ita causa longioris aui in hisce duobus optimè temperati, idoneamque inter se proportionem habentibus sita est, & è conuerso causa vitæ breuioris in eisdem parum aptè commistis. Censentur verò hæc optimè temperata, cum humidum illud, quod acreum & tenax, ac bene coherens esse oportet, haud nimis praeualeat, alioqui calorem obrundet, & extinguet, non secus, ac oleum sese effundens ellychnij flammam abolet. Item cum calor non ita excellit, & dominatur, ut humidum sua voracitate citius, quam par est, depascat, & absumat. Opus est etiam ut humidum non multa excrementa, aut peregrinae materiae admixtionem in se cohibeat. Ut enim flamma olei faece depasta, tetrica, & molesta est: sic naturæ munia à nativo calore orta, si calor turbido, & excrementitio humido alatur, obscura sunt, imperfecta, morbida parumque diurna.

*De temp. ra-
tione calidæ
& humidæ.*

SED præter dictam humidæ, & calidæ temperationem, ac symmetriam, alia quoque sunt extrinsecus aduenientes causae, quae ad vitæ diuturnitatem, & breuitatem non parum conferunt. In primis caelestium corporum influxus siderumque aspectus, & irradiatio, tam ea quam quisque in genitura & ortu suo habuit, quam quae ad regionem, in qua versatur, pertinet. Cum enim mundus hic inferior, ut 1. Meteor. cap. 2. Aristoteles ait, supernis lationibus obnoxius sit, ab illisque regatur, non dubium, quin viuientia pro ratione aspectuum, nunc beneficam qualitatem ad tuenda corpora, aliàs aduersam, noxiamque à caelo accipiant.

*Caelestium in-
fluens.*

Aristot.

FACIT

FACIT quoque ad id soli, & regionis bonitas, aut inclementia, teste Aristotele 4. de Generat. animalium cap. ultimo, siquidem hæc corpus assidue alterant, ac permutant, & nonnunquam eius substantiam nimio æstu dissipant, nunc frigore arefaciunt, & congelant. Propter cæli, foliisque feruorē in ea Indiæ parte, quam Onor vocant, indigenas longæuos, & integra valetudine esse perhibent, ita vt alij ad vigesimum supra centesimum annum cruda, viridique senecta perueniant, alij etiam multo diutius viuunt. Item in quadam Indiæ plaga narrat Plinius lib. 7. cap. 2. homines non expuere, non capitis, aut dentium, aut oculorum, raro aliarum corporis partium dolore affici. Præterea gentem, quæ Pandore dicebatur, in conuallibus sfram annos ducentos viuere solitam, in iuuenta candido capillo, in senectute nigro. Ad hæc in fastigio montis Athi scribit Solinus cap. 21. oppidum fuisse Acharotum nomine, in quo dimidio longior, quam in aliis regionibus incolentium vita prorogaretur.

AD idem multum habet momenti ratio victus: si enim is temperatus sit, materiæ dilabentis fluxum commodè refarcit, vitamque seruat, & promouet: si modum excedat, alendi vires labefactat. Quod quotidiana docet experientia. Multi enim, etiam infirma valetudine temperantiæ beneficio diutius viuunt: multi sibi nimium indulgentes, ciborum, & potuum nimietate immaturè deædunt. His adde multa esse ciborum genera, quorum alij suapte vi corporibus detrimentum, & morbos afferunt, alij valetudinem tuentur. Lege Plutarchum in orationibus de esu carniū & in tractatu de præceptis bonæ valetudinis. Tandem solent vitam minuere labores intempestiui, animi perturbaciones, profusa corporis voluptates, frequentes curæ, assiduus inerror, cæteraque id genus, quæ aut natium calorem dissipant, aut coactum præfocant.

PORRO & si non vniuersim, frequentius tamen accidit, vt longiori vita fruuntur animalia, quæ grandiora sunt, & sanguine prædita, & terrestria, quam minora & exanguia: quæque in aquis degunt. Vt plurimum etiam diuturniora sunt quæ in calidis, quam quæ in frigidis locis incolunt, & mares quam feminae, vt docet Aristoteles cap. 2. huius libri. Et verò quædam ex animantibus insignem vitæ breuitatē sortiuntur. Nam verbi gratia apud Hypanim fluium in Ponto circa Solstitium oritur voluere quadrupes, quod vltra diem non superest, vnde Hemerobion vocatur, teste Plinio lib. 11. cap. 36. & ante Plinium Aristot. lib. 5. de Natura animalium, cap. 19. Alia præ cæteris longæua sunt, vt cerui, & elephantum, quippe ceruos post centum annos viuere deprehensum est aliquibus captis cum aureis torquibus, quos Alexander Magnus apponi iusserat, vt refert etiam Plinius lib. 8. cap. 32. Elefantos vero ducentis annis, & quosdam tercentis superstitēs esse affirmat Aristot. lib. 8. de Histor. animalium, cap. 9.

Q V O D

Q V O D ad arbores attinet longo æuo durant, & vltra ducentesimum annum olea, oleaster, cupressus, platanus, ilex, palma: & vt plurimum quæ natura tardè crescunt prolixè viuunt. Quæ vero celeriter adolefcunt, cito occidunt, vt ficus, prunus, malus, myrtus, salix. Item aquaticæ celerius emoriuntur, præfæcundæ senescunt citius, odoratæ, & quarum crispa materies est, viuaciores sunt.

C A P V T I I.

Solutio problematum ad diuturnitatem breuitatemque vitæ pertinentium.

SEQVITVR explicatio problematum, quæ ex proximè dictis oriuntur. Primum sit. Si humidi copia longioris vitæ causa est, cur homines præcipiti ætate, cum iam ad moriendum vicini sunt, humore sciant, vnde & frequentius excreant, & hasmate infestantur? R. Hi non aëreo, & vitali humido conspersi sunt: sed aqueo, & excrementitio, quod natium calorem interimit. 2. CVR humidam innatum beneficio humidi nutrimentitij non poterit ex æquo refarciri, atque in multa secula hominum vita prorogari? R. Semper id, quod in locum innati humidireponitur deterius est, habetque se ad illud vt aqua ad vinū, quod sui permixtione decolorat, & debilitat. Videlicet tribuit naturæ in primo ortu humidum longè melius, quam vel artis industria, vel ciborum exquisita bonitate ascisci queat, quasi propria præstantissimi humidi officina sit maternus vterus eiusque natua materia, illa quæ viuentis formam primò excipit. Itaque ætatis progressu semper humidum illud primigenium, hoc est à vitæ primordiis insitum degenerat: præsertim cum & alimentū quantumuis salubre sit, & aliæ causæ externæ ipsum continenter oppugnent, & à primæua temperie deiectum, assidue carpant, vt in libris de ortu, & interitu pluribus exponemus.

Q V O D NAM è quatuor temperamentis ad vitæ diuturnitatem aptius est? R. Quod obtinent ij, quibus sanguinea complexio inest: hæc enim optimam calidi, & humidæ permixtionem sortitur, cum in cæteris aliis qualitatum permixtio ad prorogandam vitam minus commoda cernatur, vt calor, & siccitas in temperie biliosa: humiditas, & frigus in phlegmatica: frigus, & siccitas in melancholica.

4. CVR dentium raritas breuioris vitæ indicium est? R. Quia vt Aristoteles docet in problematis sect. 10. quest. 47. dentium raritas significat densum esse os capitis, vtpote in cuius substantiam abierit dentium materia, atque ad eò testatur cerebrum.

Con. Comm. in parua Nat.

N

*Diuturnam
vita diuturnitas.*

Solinus.

Nequit humidum innatum aequali bonitate refarciri.

Temperamentata quatuor.

Dentium raritas vitæ breuioris indicium.

inualidum esse, quia minus sit respiratioibus opportunum, proindeque facile putrefactum iri cum sua natura humidum sit. Nam & reliqua etiam dum non moventur & torpent, neque exhalant, facile vitium contrahunt, & tabescunt. His adde dentes raros, materiae imbecillitatem, aut paucitatem arguere, quod debilitatis naturae argumentum est.

5 Cur bibones, & qui se frequenter vino ingurgitant mortem sibi accelerant? R. Quia ascitio calore humidum primitivum celeriter absumunt ipsamque naturam calorem evanescente eius pabulo dissipant. Secus accidit iis, qui moderate utuntur vino, quo naturae calor iuuatur, & ciborum decoctio promoveatur. Plato tamen 2 de legibus omnino vetat, ne ad-

lescentes ad annum usque duodevigesimum, vinum bibant, & recte quidem, ne si vini calor ad feruorem aetatis accesserit, ignem igni addant.

*

F I N I S.

I N D E X

C A P I T V M, Q V A E

C O N T I N E N T V R I N

C O M M E N T A R I I S. L I B R O R V M

A R I S T O T E L I S, Q V O S P A R V A

N A T V R A L I A A P P E L L A N T.

In librum de memoria, & reminiscencia.

Caput 1. Quid, & quotuplex sit memoria. pag. 3.

Caput 2. Discutitur num memoria intellectiva proprie memoria sit, annon. pag. 4.

Caput 3. Memoriam intellectivam non esse facultatem re, aut essentia ab intellectu distinctam. pag. 6.

Caput 4. Memoriam sensitivam convenire etiam brutis, licet non omnibus. pag. 8.

Caput 5. Non esse negandum competere piscibus memoriam. pag. 9.

Caput 6. De organo memoriae sensitivae. pag. 11.

Caput 7. De actu memorandi, & reminiscendi. pag. 11.

Caput 8. De utilitate memoriae, eiusque admiranda, & abstrusa vi. pag. 13.

Caput 9. Quibus rebus memoriae bonitas constet, aut vitietur, & qui memoriae laude floruerint aliquando. pag. 15.

Caput 10. Solutio aliquorum problematum ad memoriam spectantium. p. 17.

In librum de somno, & vigilia.

Caput 1. Quidnam Somnus sit. pag. 20.

Caput 2. Quo pacto somnus fiat. pag. 21.

Caput 3. Finalis causa somni, eiusque multiplex utilitas, si moderatus sit: incommoda, si immoderatus. pag. 25.

Caput 4. Quod somnus omnibus animalibus competat, & num ab eo, an a vigilia vitam auspicietur. pag. 26.

Caput 5. Non fuisse a statu innocentiae ablegandum somnum. pag. 27.

Caput 6. Quomodo animal expergiscatur, & a somno cesset. pag. 28.

Caput 7. De iis, qui dormientes obambulant. pag. 29.

Caput 8. quid causae esse videatur, cur galli stato noctis tempore expergescant, & canant. pag. 31.

Caput 9. Solutio problematum, quae ad somnum pertinent. pag. 32.

In librum de Somniis.

Caput 1. quid sit somnum, & quomodo accidat. pag. 36.

Caput 2. Alia ratio explicandi somniorum generationem. pag. 38.

Caput 3. De varijs somniorum generibus. pag. 41.

Cap. 4. de somnijs diuinis & demoniacis, naturalibus & animalibus. pagina 41.

I N D E X.

Caput 5. De somnijs, quæ naturalia & animalia nuncupantur. pag. 43
 Caput 6. Problematum ad somnia pertinentium dissolutio. pag. 44

In librum de Diuinatione per somnum.

Caput 1. Diuersa veterum philosophorum placita de Diuinatione per somnum. pag. 48
 Caput 2. Aristotelis sententia. pag. 50
 Caput 3. Quousque somniorum præfagia auscultanda sint. pag. 51
 Cap. 4. Explicatio problematum ad somniorum præfagia spectantium. pag. 53

In librum de Respiratione.

Caput 1. De causa efficiente respirationis, & quo pacto respiratio fiat. pag. 55
 Caput 2. Enucleatius explicatur quanam vi pulmones moueantur. pag. 56.
 Caput 3. De fine respirationis. pag. 58
 Caput 4. Quibus animantibus respiratio conueniat. pag. 60
 Caput 5. Opinio existimantium omnes in uniuersum pisces respirare, eiusque impugnatio. pag. 61
 Caput 6. Quo pacto inter se conueniant & dissideant cordis, arteriarumque motus & respiratio. pag. 63
 Caput 7. Solutio problematum ad ea, quæ proximis disceptationibus conclusa sunt pertinentium. pag. 65

In librum de Iuuentute, & senectute.

Caput 1. Varia ætatum discrimina. pag. 68
 Caput 2. Ætatum consideratio secundum

astrologos, Pythagoram aliisque philosophos. pag. 69
 Caput 3. Dissolutio problematum ad hominum ætates spectantium. pag. 70
 Caput 4. De dentibus, quæ sit eorum materia, ortus, finis, varietas. pag. 73
 Caput 5. Solutio problematum, quæ ad dentes pertinent. pag. 75
 Caput 6. De capillis, quæ sit eorum materia, ortus, finis. pag. 76
 Caput 7. De capillorum varietate. p. 77
 Caput 8. De caluitio & canitie. pag. 78
 Caput 9. Dilutio problematum ad capillos spectantium. pag. 80

In librum de Vita, & Morte.

Caput 1. Quidnam sit vita. pag. 81
 Caput 2. Frigus non concurrere per se ad actiones vitæ. pag. 82
 Caput 3. Quid sit mors, quibus causis accidat, & quæ eius sint genera. pag. 83
 Caput 4. De situ & figura cordis, quod vitæ fons dicitur. pag. 84
 Caput 5. Quamobrem cor vitæ fons dicitur. pag. 86
 Caput 6. Quod animi perturbationes à corde oriundæ, interdum noxam corpori, mortemque afferant. pag. 88
 Caput 7. Solutio problematum ad cor spectantium. pag. 89
 Caput 8. Dilutio problematum circa animi perturbationes, quæ à corde oriuntur. pag. 91

In librum de Longitudine & breuitate vitæ.

Caput 1. Quenam diuturnioris & breuioris vitæ causæ sint. pag. 95
 Caput 2. Solutio problematum ad diuturnitatem, breuitatemque vitæ pertinentium. pag. 97

I N D E X

I N D E X
 P R Æ C I P V A R V M

R E R V M, Q V A E I N H O C
 O P E R E P A R V O R V M N A -

T V R A L I V M C O N T I N E N T V R,
 in quo numerus paginam indicat: P, principium: M, medium: F, finem.

Ætas.

A Etatum varia discrimina. pag. 68. p.
 Ætatum consideratio secundum Astrologos, Pythagoram, & alios. pag. 69. m
 Ætatum curricula nõ omnes eodem termino concludunt. pag. 68. m
 Quæ infantes, iuuenes, &c.

Animal.

A Nima separata reminiscitur eorum, quæ in vita gessit. pag. 4. p
 Anima separata quo pacto recordetur singularium. pag. 5. f
 Anima separata infunduntur à Deo species in abcessu à corpore. pag. 5. f
 Anima nostra vt sit impressa imago Trinitatis. pag. 7. p

Animal.

A Nimalia aquatilia deterioris notæ, quàm terrestria. pag. 9. p. m
 Cur animalium creationem ab aquatilibus Deus inchoauit. ibid.
 Quæ animalia sin vitæ diuturnioris. pag. 96. m
 Ex animalibus calidissima esse aquatilia non rectè ab Empedocle dictum. p. 9. f
 Singulis animantium speciebus peculiaris instinctus. p. 31. f
 Animalia exanguia. pag. 36. m
 Animalia sine corde. ibid.
 Canities, & Caluitium.

C Anities vnde. pag. 79. f
 Capilli detecti cur seriùs canescant. pag. 80. m

Qui noctis vnus spatio totus incanuit. pag. 80. m

Caluitij causa. pag. 79. p
 Cur non omnes caluescunt. pag. 79. m
 Capillus.

C Apillorum materia. pag. 77. p
 Capillorum generatio. ibid.
 Capillorum vtilitas. pag. 77. p
 Capillorum varij colores vnde. pag. 77. f
 Capillorum diuersitas. pag. 78. p

Cerebrum.

C Erebrü calidumne sit, an frigidum. pag. 32. p

In Cerebro sensus communis residet, non in corde, vt visü est Aristoteli. p. 21. f
 E cerebro spiritus animales in externos sensus illabuntur. ibid.

Cerebrum maius, quàm cæteris animalibus, datum homini pro magnitudine sui corporis. pag. 27. p

De cerebri frigiditate sententia Aristotelis. pag. 32. p

In cerebro quo pacto vapores addensentur. Cor. ibidem.

C Or vitæ fons. pag. 87. p
 Cordi quantum detulerit Aristoteles. pag. 40. m

Cordis motus. pag. 63. f

Cordis motus similis conuersioni cælesti. pag. 65. m

Cordis, & arteriarum consensus. p. 64. p
 Cordis & arteriarum motus non dirigitur cognitione. pag. 66. p

Cor refrigeratur arteriarü distictione. 63.
 Motus cordis, arteriarum, & respiratio conferuntur inter se. pag. 64. f

I N D E X.

Cor exemptum, cur aliquando pulset. pag. 66. p
 Cordi facultas vitalis, cerebro animalis, hepatis naturalis delegata est. p. 90. m
 Cor nun aliquod graue vitium aut noxam pati possit. pag. 45. m
 Cor Gradū habetia, cur timidiora. p. 90. m
 Quibus hirsutum & pilosum cor est, cur audaciores. pag. 90. m
 In corde residet appetitus concupiscentia, & ira. pag. 91. m
 Cordis situs. pag. 85. p
 Cordis figura. pag. 85. m
 Cordis triplex situs apud Aristotelem. pag. 85. f
 Cordis micro. pag. 86. p
 Cor pulmonibus gratiam repedit. p. 86. p
 Dilutio multorum problematum circa animi perturbationes, que à corde oriuntur. pag. 91. m
 Dentes.
 Dentium materia. pag. 73. f
 Dentes tota fere vita crescut. p. 73. f
 Dentium ortus. pag. 74. p
 Dentium numerus. pag. 74. p
 Dentium diuersitas. ibidem.
 Dentium finalis causa. pag. 74. f
 Dentium putredo. pag. 75. m
 Dentes Aethiopum, cur candidi. pag. 75. f
 Dentium raritas breuioris vite signa. 97. f
 Infantes, & pueri.
 Infantium etas. pag. 69. p
 Pueri cur parum memores. pag. 15. f
 Pueris infantibus num somnia accidant. pag. 47. p
 Pueri maturius sapientes cur aut diu non viuunt, aut postea minus prudentes euadant. pag. 71. m
 Cur infantes glabri. pag. 80. p
 Iuuentus, & Iuuenes.
 Iuuentus quo anno terminetur. p. 69. p
 Iuuentus cui planetæ secundum Astrologos subijciatur. pag. 69. f
 Iuuentus ætati similis. pag. 70. p
 Iuuentus robur num primi parentes esse fructuum vitalis arboris perpetuo retinere potuissent. pag. 71. f

Iuuenes cur melioris sint memoriæ, quam pueri & senes. pag. 19. f
 Memoria.
 Memoria tribus modis accipi. p. 3. p
 Memoria sensitua. pag. 3. m
 Memoria intellectiua. pag. 3. f
 Memoriam intellectiuam dari quibus argumentis constat. pag. 4. p
 Memoria intellectiua num proprie memoria appellanda sit. pag. 4. m
 Memoria sensitua organum, posterior cerebri ventriculus. pag. 3. f. & 11. p
 Memoria organum quod temperamentum exigit. pag. 7. m
 A memoria oriri intelligentiam quo sensu D. Augustinus pronuntiarit. p. 8. p
 Memoria sensitua, quibus brutis conueniat, quibus non. pag. 8. m
 Memoriam competere muscis. pag. 9. p
 Memoriam inesse piscibus, que indicia ostendant. pag. 9. f
 Memoria sensitua num duplex constitui debeat. pag. 11. f
 Memoria duo actus. pag. 12. p
 Memoria seu memorandi actus definitio. ib.
 Memoria res tantum præteritas subijci ibid.
 Memoria utilitas. pag. 14. m
 Memoria admiranda vis. pag. 15. p
 Memoria sapientia, & experientia mater. pag. 14. f
 Memoria firmitate, que præstent. p. 16. p
 Memoriam que vitient, impediant, adimant. pag. 16. p. m
 Memoriam que seruent, iuuentque. p. 16. f
 Memoria noxia. pag. 16. f
 Memoriam excolendi ars. pag. 17. p
 Memoria insignia exempla. ibid.
 Memoria cur integra quadam nationes parum valent. pag. 19. p
 Memoria quorundam brutorum. p. 19. m
 Memoria intellectiua, & intellectus nec re, nec specie differunt. p. 6. m
 Dilutio argumentorum, quibus oppositum ostendi videbatur. pag. 6. f
 Memoria diuturnior, cur melancholicis. 19
 Memoria cur in quibusdam lædatur non læsa imaginatione. pag. 19. f
 Memoriam.

I N D E X.

Memoriam sensitiuam & phantasia non esse potentias passiuas tantum. p. 39. f
 Mors.
 Mors quid sit. pag. 83. m
 Mors quibus causis acciat. p. 84. p
 Mortis genera. pag. 84. p
 Mors violenta. pag. 84. p
 Mors naturalis. pag. 84. m
 Noxâ corpori mortemque, vt animi perturbationes interdum afferant. p. 88. p
 Prematuræ mortis signum senilis uuentu. pag. 71. m
 Pisces.
 Piscibus datam animam pro sale scriptit Philo. pag. 9. m
 Num id rectè dictum. pag. 10. f
 Non omnes pisces ouiparos esse, sed quosdam viuiparos. pag. 10. m
 Piscium quorundam stratagemata, & adumbrata prudentia. pag. 11. p
 Recordari, & reminisci.
 Recordatio quo pacto anima separata conueniat. pag. 5. m
 Reminisci quidnam sit. pag. 12. f
 Ad reminiscentiam plura exigi, quam ad memoriam recordationemve. p. 13. p
 Ad actum reminiscendi que requirantur. pag. 13. m
 Reminisci non conuenit brutis. pag. 13. p
 Qui celeritate ingenij valent facilius reminiscuntur. pag. 13. p
 Reminisci non conuenit animæ separatae, & si recordatio conueniat. pag. 13. f
 Respiratio.
 Respirationis causa efficiens. p. 55. p
 Respirationis instrumenta. p. 56. m
 Respiratio quo pacto fiat. pag. 55. f
 Respirationis due partes. p. 56. p
 Ad respirationis officium, quo pacto pulmones moueantur. pag. 56. f
 Respirationis motus virum naturalis, an voluntarius sit. pag. 58. p
 Respirationis finis. pag. 58. f. & 59. m
 Respiratio quibus animantibus competat. pag. 60. m
 Respiratio non omnibus piscibus conuenit, vt quidam opinati sunt. pag. 61. p

Senectus, & senes.

Senectus putredo quadam. pag. 72. m
 Senectus prima. pag. 69. p
 Senectus decrepita. pag. 69. p
 Senes cur obliuiosi. pag. 15. f
 Senectus primo incurrit in memoriam. pag. 17. f
 Senes cur timidi, incurui, tremuli, suspiciosi, illiberales. pag. 72. f. & 73. p
 Sensus.
 Sensus comunem, & eius thesaurum in diuersa parte cerebri consistere. p. 7. m
 Nullum sensum in actione versari obijne ope animalium spirituum. pag. 21. m
 Sensus comunis organum in corde posuit Aristoteles: re tamen vera in cerebro incidet. pag. 21. f
 Spiritus animales in externos sensus influunt. pag. 21. f
 Sensus communis thesaurum, qui phantasia constituant. pag. 37. m
 Sensus internorum operatio in sensibus imperfecta. pag. 44. f
 Somnium.
 Somnium quid sit. pag. 36. m
 Somnia ad quos sensus internos pertineant. pag. 37. m
 Somnia quo pacto fiant ex sententia Aristotelis. pag. 38. p
 Non esse opus regressu imaginu ad somnia. pag. 39. p
 Etia in somnijs hominē discurrere. p. 40. m
 Somniorum varia genera. pag. 41. p
 Somnia diuina. pag. 41. f
 Somnia demoniaca. pag. 42. f
 Somnia naturalia. pag. 42. m
 Somnia animalia. pag. 44. f
 Cur quia in tota vita non somniat. p. 47. p
 Somnium Salomonis. pag. 47. f
 De diuinatione per somnium varia opinionones philosophorum. pag. 48. p
 Somniorum interpretatio, quam labricz. pag. 49. f
 De somnijs diuinis sententia Aristotelis. pag. 50. f
 Somniorum presagia quousque asculanda sint, iuxta explicatio. pag. 51. f
 Somnium

I N D E X.

- S**omnus. *pag. 20. p.*
Somnus quid sit. *pag. 20. p.*
Somnus antiperistasis quadā. *p. 24. m.*
Somnus cur dicatur mortis frater. *p. 21. p.*
Cur nobis in somno, hoc est in maxima
 vitæ quiete mortis effigies, represen-
 tetur, Tertulliani consideratio. *p. 21. p.*
Somnus cur dicatur vinculum primi sen-
 soriū. *pag. 21. f.*
Somni tempore non ascendunt e corde in
 cerebrum spiritus animales. *p. 22. f.*
De somni causâ variæ opiniones. *p. 22. f.*
Somnum, quæ concilient. *pag. 23. p.*
Sonus, cur facillè post cibū obrepit. *p. 28. f.*
Somnus, cur à natura institutus. *p. 24. f.*
Somni encomia. *pag. 24. f.*
Somni tēpore externi sensus vacationem,
 feriarum vice, impetrant. *pag. 24. f.*
Sonū omnib. animalib. cōpetere. *p. 26. m.*
Somnus delphinū in summa aqua. *p. 26. f.*
Somnū etiā in statu innocētia fuisse. *27. p.*
Somnus Adami. *pag. 28. m.*
Excitatio à somno, siue expergefactio, vt
 fiat. *pag. 27. f.*
De ijs, qui in somno obambulant. *p. 29. f.*
A sōno vt galli expergefāt ad cātū. *30. f.*
Somno cur facultas nutriendi nō ita eget,
 & in otio nunquam est, cum alijs po-
 tentijs secus accidat. *pag. 32. m.*
Somnum qua ratione lactuca inuehat, cum
 frigida sit. *pag. 33. p.*
Somnus primus cur arctior. *pag. 33. m.*
Somnum cur labor inducit. *pag. 32. f.*
Somnum cur tristitia adimit. *pag. 34. f.*
Somnus cur tristitiam leuat. *ibid.*
Sōno cur calor ad viscera cogitur. *p. 34. m.*
Sonus cur post subitā corporis exinanitio-
 nē, deliquiū nōnunquā importat. *p. 35. f.*
Somnus cur sudorem mouet. *ibid.*
Somnus matutinus cur iucundior. *p. 35. m.*
 Species, siue imagines.
Species rerū singulariū qui negāt. *p. 5. p.*
Per quas species recordetur anima se-
 parata rerum singularium. *pag. 5. m.*
In præmolli & fluxa materia non conser-
 uari species. *pag. 9. m.*
Species non habent contrarium. *p. 18. m.*
- S**pecies iniusta sensibus, vt obscurentur
 & effluant. *ibidem.*
Species dissultoria & euania. *ibidem.*
Species cur nunquam obscuræ impri-
 mantur, nunquam tenaces. *p. 18. m.*
Non omnes species sensitiuas inherere in
 spiritibus animalibus. *pag. 19. p.*
Species, vt interdum lateant, interdum,
 sese exerant. *pag. 37. p. 38. m.*
Specierū regressus ad effluēda sōnia. *37. m.*
 Spiritus animales, & vitales.
Nullū sensum in actione versari abs-
 que ope animalū spiritūū. *p. 21. m.*
Non omnes species sensibiles in spiritibus
 inherere. *pag. 37. f.*
Spiritus vitales somni tempore non eua-
 dunt in cerebrum. *pag. 22. f.*
Spirituū ministerio & vehiculo defer-
 tur calor. *pag. 24. p. & 71. m.*
Spiritibus animalibus non eget nutritio-
 ria facultas. *pag. 32. m.*
Spiritus non sunt animati. *pag. 38. p.*
Spiritus sensitiui in cerebro perficiuntur.
pag. 71. m.
Spiritus & sanguis qua vi cieantur in
 corpore. *pag. 91. m.*
Spiritus metuentibus crassescunt. *p. 92. p.*
Spiritus vitales in corde conficiuntur,
 animales in cerebro. *pag. 91. p.*
 Vigilia.
Vigilia quid sit. *pag. 20. p.*
Vigilia immodica incōmoda. *25. m.*
Vigilia Aristotelis. *pag. 25. f.*
Vigilia gruum. *pag. 25. f.*
In eos, q̄ noctes vigilāt, dies dormiūt. *26. p.*
 Vita.
Vita quid sit. *pag. 81. p.*
Vita quot modis accipiatur. *p. 81. p.*
Vita cur dicatur in calido & humido con-
 sistere. *pag. 82. p.*
Ad actiones vitæ, num per se frigus con-
 curret. *pag. 82. p.*
Vitæ fons cor. *pag. 84. p.*
Vitæ diuturnioris & breuioris cana. *95.*
Ad diuturnitatem vitæ quodnam tempe-
 ramentum sit aptius. *pag. 97. f.*
Quoniam viuētia lōgioris vitæ sint. *p. 96. f.*